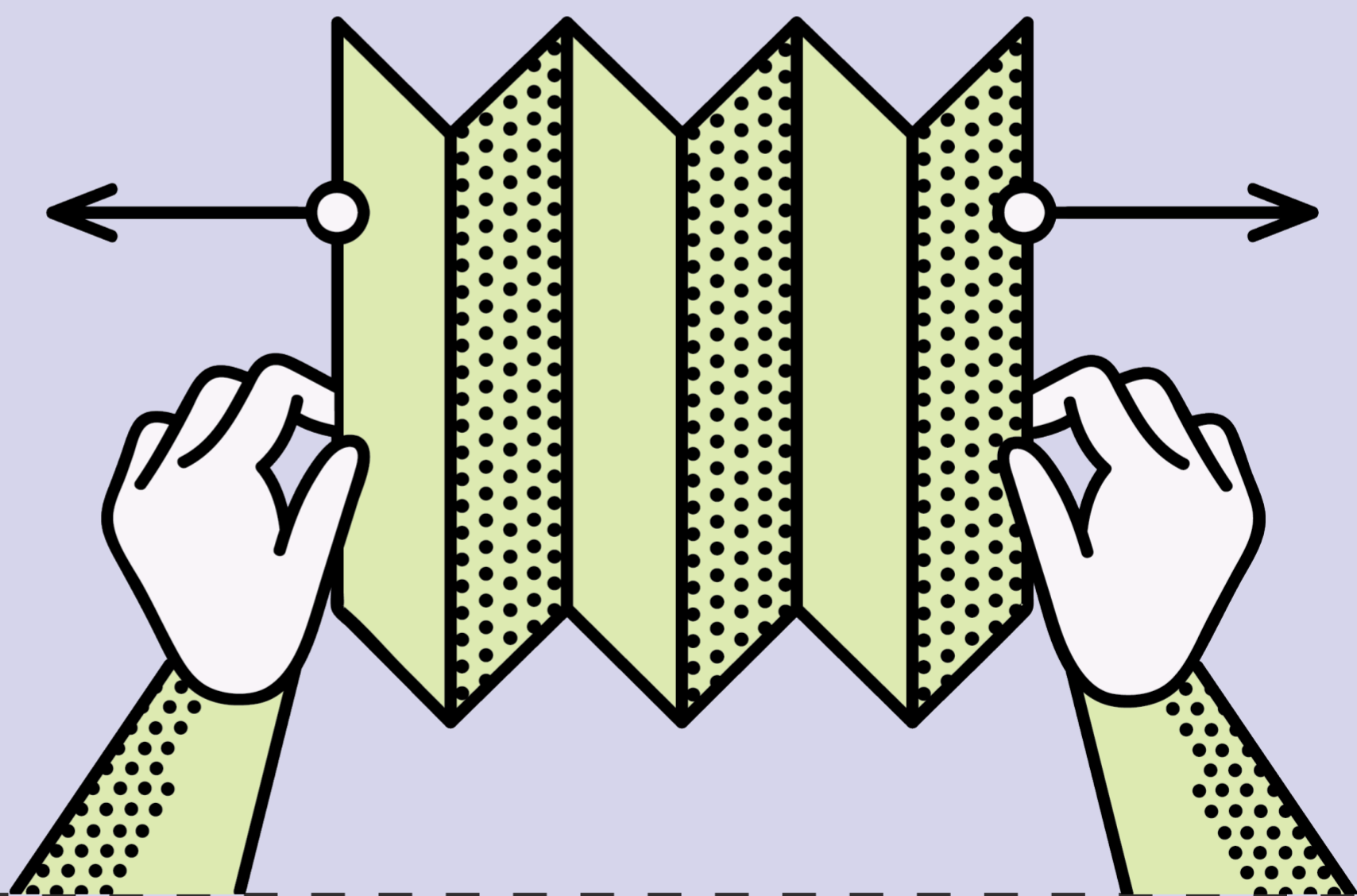

Model dostępnej kultury

Model dostępnej kultury

Warszawa, 2023 rok

Eksperti biorący udział w projekcie:

(alfabetycznie)

Fundacja Kultury bez Barrier

Michalina Adamska

Marta Matowicka

Emilia Piegat

Marta Piwowarska

Alicja Szurkiewicz

Robert Więckowski

Dariusz Zajkowski

Anna Żórawska

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Radosław Dubisz

Małgorzata Dzik

Agnieszka Kozik

Magdalena Paluch – Wojtas

Artur Witkowski

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Anna Bogusz – Koźbiał

Natalia Pamuła

Alina Szklaruk

Irena Wolińska

Centrum Kompetencji w Zakresie Kreatywnego Starzenia się i Sztuki Włączającej (kubia)

Annette Ziegert

Annalena Knors

Lisette Reuter

Zespół Konsultacyjny:

Magdalena Karowska-Koperwas

Justyna Mańkowska

Tomasz Włodarski

Korekta: Emilia Piegat

Oprawa graficzna i skład: Kaja Kochnowicz

Dostępność: Jacek Zadrożny

Model dostępnej kultury został opracowany w ramach projektu „Kultura bez barier”

Projekt został zrealizowany przez:

- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Fundację Kultury bez Barrier
- Institut für Bildung und Kultur e.V i działające przy nim Kompetenzzentrum für Kulturelle Bildung im Alter und inklusive Kultur (kubia)

w ramach Działania 4.3 Współpraca ponadnarodowa Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020.

Spis treści:

○	Wstęp	5
●	Model zapewniania dostępności oferty i zasobów instytucji kultury osobom ze szczególnymi potrzebami	7
●	1. Filary Modelu	7
●	Obszary dostępności	7
●	Podróż odbiorcy	9
●	Etapy podróży odbiorcy:	10
●	2. Dostępność krok po kroku	12
●	Krok 1 – Podjęcie decyzji o wdrażaniu dostępności.	
●	Uwrażliwienie zespołu.	12
●	Krok 2 – Nawiązanie współpracy ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami	13
●	Krok 3 – Diagnoza instytucji kultury i przygotowania zespołu	14
●	Krok 4 – Planowanie dostępności: co i komu będziemy udostępniać	14
●	Krok 5 – Planowanie kosztów	15
●	Krok 6 – Przygotowanie dostępnej oferty	15
●	Krok 7 – Informacja i promocja	16
●	Krok 8 – Oferta udostępniona. Ewaluacja	16
●	Instrukcja	18
●	1. Obszary dostępności	18
●	Widzenie	18
●	Słyszenie	19
●	Poruszanie się	20
●	Rozumienie	21
●	Czucie	21
●	2. Podróż odbiorcy	22
●	Pozyskanie informacji o dostępnej ofercie	23
●	Droga na wydarzenie	24
●	Korzystanie z oferty	26
●	Ewaluacja	27
●	Droga do domu	29
●	3. Dostępność krok po kroku	29
●	Krok 1 – Podjęcie decyzji o wdrażaniu dostępności.	
●	Uwrażliwienie zespołu.	29
●	Krok 2 – Nawiązanie współpracy ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami	31
●	Krok 3 – Diagnoza instytucji kultury i przygotowania zespołu	32
●	Krok 4 – Planowanie dostępności: co i komu będziemy udostępniać	33
●	Krok 5 – Planowanie kosztów	35
●	Krok 6 – Przygotowanie dostępnej oferty	36
●	Krok 7 – Informacja i promocja	37
●	Krok 8 – Oferta udostępniona. Ewaluacja	38
●	Dobre praktyki	40
●	1. Biblioteki	40
●	Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej	40
●	Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego	41

●	Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Przasnyszu ..	42
●	Miejska Biblioteka Publiczna w Rabce-Zdroju	43
●	Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie	44
●	2. Centra / domy kultury	46
●	Centrum Kultury Dwór Artusa w Toruniu	46
●	Centrum Kultury ZAMEK	47
●	Dzielnicowy Dom Kultury Węglin	48
●	Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida w Krakowie	49
●	Powiatowe Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich	50
●	Pyrzycki Dom Kultury	51
●	3. Filharmonie	52
●	Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego w Łomży	52
●	4. Muzea	53
●	Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi	53
●	Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie	54
●	Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II	55
●	Muzeum Emigracji w Gdyni	56
●	Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu	57
●	Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau	59
●	5. Teatry	60
●	Lubuski Teatr w Zielonej Górze	60
●	Międzynarodowe Centrum Kultury Nowy Teatr	61
●	Teatr Lalek Guliwer	61
●	Wrocławski Teatr Lalek	63
●	Rekomendacje	65
●	1. Założenia dostępności	65
●	Dostępność to zadanie całej instytucji	65
●	Dostępność to proces	65
●	Dostępność to współpraca z osobami ze szczególnymi potrzebami	65
●	Dostępność to potencjał	65
●	Dostępność to proces twórczy	66
●	Dostępność to samodzielność i wybór	66
●	Dostępność to człowiek	66
●	2. Zarządzanie dostępnością	66
●	Powołanie koordynatora dostępności	66
●	Organizowanie cyklicznych szkoleń dla zespołu instytucji kultury	67
●	Opracowanie planu realizowania dostępności	67
●	Stworzenie wewnętrznego poradnika dostępności	67
●	Tworzenie bazy kontaktów osób ze szczególnymi potrzebami	68
●	Prowadzenie ewaluacji i audytów działań instytucji z zakresu dostępności	68
●	3. Działania w otoczeniu instytucji kultury	68
●	Prowadzenie stałej współpracy z organizatorem	68
●	Tworzenie partnerstw na rzecz dostępności	68
●	Słownik	70
●	Załącznik 1	74
●	Załącznik 2 – Lista grantobiorców w projekcie "Kultura bez barier"	75

Wstęp

Publikacja, którą oddajemy w Państwa ręce, została opracowana w ramach projektu *Kultura bez barier**. W pierwszym jego etapie opracowano wstępną wersję Modelu udostępniania oferty i zasobów instytucji kultury osobom ze szczególnymi potrzebami. Następnie ogłoszony został konkurs grantowy skierowany do instytucji kultury (IK), które mogły starać się o fundusze na realizację przedsięwzięć opartych o Model. Przedsięwzięcia służyć miały poprawie dostępności całości bądź części oferty IK osobom ze szczególnymi potrzebami (w tym osobom z niepełnosprawnościami). Za każdym razem działania miały uwzględniać zakres i specyfikę działalności danej instytucji oraz potrzeby jej odbiorców. Zgodnie z założeniami konkursu przedsięwzięcia miały wykorzystywać zasady i metody opisane w Modelu. Do konkursu przystąpiło ponad 400 IK z całego kraju, ostatecznie sfinansowano projekty złożone przez 164 instytucje. Prezentowany dokument uwzględnia wnioski płynące z testowania koncepcji przez instytucje kultury.

Publikacja składa się z czterech ściśle ze sobą powiązanych części:

Część pierwsza to *Model* zapewniania dostępności oferty i zasobów instytucji kultury osobom ze szczególnymi potrzebami. Prezentujemy w nim nowatorskie podejście do wdrażania dostępności w IK, wykorzystujące innowacyjne koncepcje: perspektywę obszarów dostępności, ideę podróży odbiorcy i kroki wdrażania dostępności.

Część druga to *Instrukcja*, czyli praktyczne podpowiedzi, propozycje pytań, które warto sobie zadać i działań, które warto podjąć, by udostępnianie zasobów i oferty z wykorzystaniem Modelu przebiegało efektywnie i satysfakcjonująco.

W *Dobrych praktykach* (część trzecia) prezentujemy ciekawe przykłady przedsięwzięć zrealizowanych w ramach testowania Modelu.

Część ostatnia to *Rekomendacje*, czyli zestaw krótkich podpowiedzi, które pomogą Państwu trwale wprowadzić pożądane rozwiązania.

Opracowanie ma możliwie uniwersalny charakter. Z przedstawionych rozwiązań mogą korzystać IK bez względu na rodzaj, zakres i miejsce prowadzonej działalności kulturalnej. Nie ma też znaczenia stopień zaawansowania w proces likwidowania barier. Publikacja jest kierowana zarówno do tych, którzy rozpoczynają wdrażanie dostępności, jak i do kontynuujących podjęte wcześniej działania. Wielkość instytucji również nie jest istotna. Z opracowania mogą korzystać zarówno małe, lokalne instytucje zatrudniające kilku pracowników, jak i te największe, z największymi zespołami. Każdy z Państwa będzie jedynie musiał dopasować przedstawione treści do specyfiki swojej instytucji, do możliwości zespołu i realiów finansowych.

Likwidowanie barier to proces złożony i wymagający czasu. Potrzebuje go zarówno instytucja kultury, jak i osoby ze szczególnymi potrzebami. Nie jest możliwe jednoczesne i natychmiastowe udostępnienie całej oferty IK. Model pokazuje w jaki sposób można likwidować bariery krok po kroku, jak planować działania i jak je realizować. Niektóre elementy oferty kulturalnej staną się dostępne dla poszczególnych grup odbiorców po wprowadzeniu drobnych korekt, niewielkich uzupełnień. Inne będą wymagały wielu przygotowań, prób i nakładów pracy, środków

finansowych, wielu dni. Czasu będzie również wymagało zbudowanie wokół instytucji kultury widowni osób ze szczególnymi potrzebami. Prezentowana Państwu koncepcja jest więc zaproszeniem do podjęcia systematycznej, cierplivej pracy, z udziałem całego zespołu.

---

* Projekt *Kultura bez barier* realizowany był w latach 2021 - 2023 przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Fundację Kultury bez Barier oraz Kubia Centrum Kompetencji w zakresie kreatywnego starzenia się i sztuki włączającej – partnera z Niemiec. Projekt był prowadzony w ramach Osi Priorytetowej IV. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa, Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020

Model zapewniania dostępności oferty i zasobów instytucji kultury osobom ze szczególnymi potrzebami

Obejrzyj → [tłumaczenie rozdziału na polski język migowy \(PJM\)](#).

1. Filary Modelu

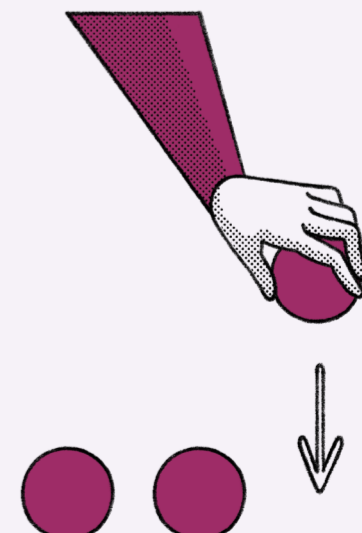
Model ma pozwolić Państwu na poznanie i zrozumienie naszej koncepcji udostępniania oferty i zasobów instytucji kultury osobom ze szczególnymi potrzebami.

Dzięki jej wykorzystywaniu dostępność w IK będzie stawała się obecna zawsze i wszędzie, a nie jedynie na specjalnych wydarzeniach zarezerwowanych dla osób ze szczególnymi potrzebami. Takie wydarzenia są też czasami potrzebne, ale nie powinny stawać się podstawowym sposobem likwidowania barier. Najistotniejsze pojęcia Modelu, a więc obszary dostępności, podróż odbiorcy i kroki wdrażania dostępności, są omówione krótko i syntetycznie.

Obszary dostępności

Obszary dostępności to pojęcie nowe i rzadko brane pod uwagę przy wdrażaniu dostępności w kulturze. Ma pomóc w rozpoznaniu barier, z którymi mogą spotkać się osoby chcące skorzystać z oferty instytucji kultury. Model zakłada, że wdrażanie i rozwijanie dostępności nie jest ograniczone do szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Obszary dostępności to spojrzenie szersze, zgodne z ideą obu ustaw o dostępności, które zostały uchwalone w 2019 roku.

W ujęciu Modelu potrzeby osób z niepełnosprawnościami są tylko jednym z powodów, dla których IK powinny likwidować bariery. Poznając stopień niedostępności wydarzenia, przestrzeni czy innej oferty, nie muszą więc Państwo wyliczać grup osób z niepełnosprawnościami i zastanawiać się nad ich oczekiwaniami. Warto za to rozważyć, co może (w określonych warunkach) stać się barierą dla różnych osób. Nie trzeba przy tym wyobrażać sobie nieprawdopodobnych sytuacji, wystarczy skorzystać z przykładów codziennych zdarzeń z życia instytucji kultury. Niedostępność może dotyczyć elementów wizualnych, dźwiękowych, może być związana ze sposobem zorganizowania przestrzeni. Może też być

efektem niezrozumienia czegoś przez odbiorcę lub brakiem możliwości skupienia się z powodu zbyt wielu bodźców wokół. Każdy z tych przykładów to inny obszar dostępności, w każdym można nie dopuścić do powstania barier lub zlikwidować istniejące trudności.

Poniżej zostały przedstawione kluczowe obszary dostępności, natomiast w *Instrukcji* znajdują Państwo przykłady praktycznego likwidowania barier w poszczególnych obszarach.

Widzenie – możliwość poznania ważnych informacji wizualnych pozwalających na pełne uczestnictwo w kulturze. Likwidowanie barier w tym obszarze oznacza odpowiadanie na potrzeby tych, którzy nie widzą lub niedowidzą, którzy z różnych powodów nie są w stanie zobaczyć istotnych elementów oferty czy wydarzenia. To również myślenie o tych, którzy uczestniczą w transmisji on-line, ale z różnych przyczyn nie są w stanie obserwować przekazu na ekranie. Np. są zbyt daleko od niego albo obserwują transmisję na bardzo małym ekranie uniemożliwiającym rozpoznawanie szczegółów.

Co będzie wsparciem dla osób potrzebujących dostępności w obszarze widzenia? Więcej na ten temat w *Instrukcji* w rozdziale → **Widzenie**.

Słyszenie – możliwość poznania ważnych słów i dźwięków pozwalających na pełne uczestnictwo w kulturze. Likwidowanie barier w tym obszarze oznacza odpowiadanie na potrzeby tych, którzy nie słyszą lub niedosłyszą, tych, którzy korzystają z oferty kulturalnej, ale z jakiegoś powodu nie mają możliwości komfortowego słyszenia dźwięków. To także myślenie o tych, którzy uczestniczą w transmisji on-line, ale nie mogą włączyć dźwięku, bo np. są na sali szpitalnej albo usypiają dziecko.

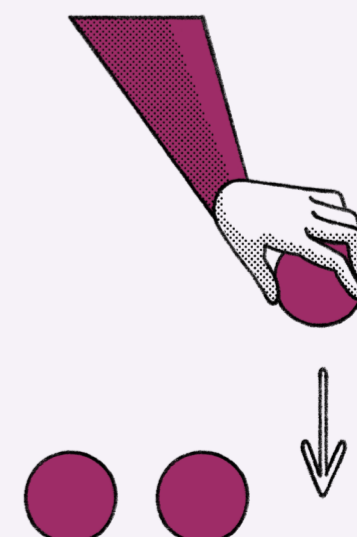

Co będzie wsparciem dla osób potrzebujących dostępności w obszarze słyszenia? Więcej na ten temat w *Instrukcji* w rozdziale → **Słyszenie**.

Poruszanie się – możliwość dotarcia do wszystkich miejsc ważnych dla pełnego i komfortowego uczestniczenia w kulturze. Likwidowanie barier w tym obszarze oznacza odpowiadanie na potrzeby tych, którzy poruszają się na wózku, złamali nogę, są niskorośli, mają trudności w poruszaniu się z powodu wieku, męczą się zbyt długim chodzeniem, chcą albo muszą przyjść na wydarzenie z dużym bagażem lub z dziećmi w wózku. To również myślenie o osobach, które nie mogą czegoś dosięgnąć, czegoś nacisnąć, trzymać czegoś w ręku.

Co będzie wsparciem dla osób potrzebujących dostępności w obszarze poruszania się? Więcej na ten temat w *Instrukcji* w rozdziale → **Poruszanie się**.

Rozumienie – możliwość zrozumienia i odebrania przekazywanych treści.

Likwidowanie barier w tym obszarze oznacza odpowiadanie na potrzeby na przykład tych, którzy są osobami w spektrum autyzmu lub z niepełnosprawnością intelektualną, są w afazji, biorą leki psychotropowe, mają choroby otępienne, uczą się języka polskiego lub są dyslektykami. To nie tylko dobór odpowiednich słów, konstrukcji zdań, ale także dbałość o właściwe tempo komunikatów, ich formę, o zróżnicowanie sposobów przekazywania informacji.

Co będzie wsparciem dla osób potrzebujących dostępności w obszarze rozumienia? Więcej na ten temat w *Instrukcji* w rozdziale → **Rozumienie**.

Czucie – możliwość uczestnictwa w wydarzeniu kulturalnym w warunkach dających komfort poznawczy i zapewniających poczucie bezpieczeństwa. Likwidowanie barier w tym obszarze oznacza odpowiadanie na potrzeby tych, którzy na przykład są nadwrażliwi sensorycznie, są osobami w spektrum autyzmu, zdarzają się im ataki epilepsji, są osobami w kryzysie zdrowia psychicznego i starannie analizują możliwość uczestnictwa w wydarzeniu. Zapewnienie dostępności będzie zatem stworzeniem takich warunków, w których każda z tych osób będzie mogła skupić się i zaangażować emocjonalnie w trwające wydarzenie oraz będzie czuła się bezpiecznie. To także rzetelna informacja o silnych bodźcach, których nie można zniwelować.

Co będzie wsparciem dla osób potrzebujących dostępności w obszarze czucia? Więcej na ten temat w *Instrukcji* w rozdziale → **Czucie**.

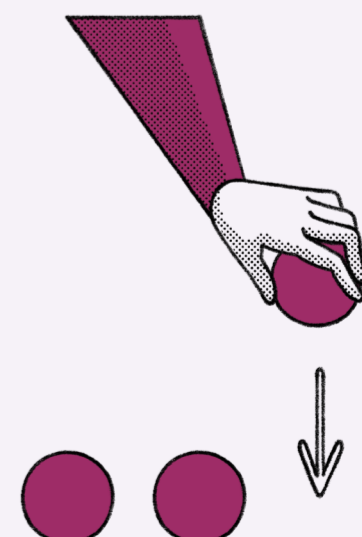
Grupy osób wymienione w opisach obszarów dostępności to tylko przykłady.

W rzeczywistości jest ich znacznie więcej. Grupy te są też wewnętrznie zróżnicowane, a poszczególni członkowie każdej z nich mogą mieć różne potrzeby. Szczegóły znajdują Państwo w *Instrukcji*.

Podróż odbiorcy

Proces zapewniania dostępności w poszczególnych obszarach warto prowadzić w oparciu o koncepcję podróży odbiorcy. Takie podejście pozwala w sposób uporządkowany przyjrzeć się działalności IK i zidentyfikować braki czy bariery, które mogą skutkować niedostępnością oferty kulturalnej. Rozpoznawanie barier należy prowadzić z perspektywy osób ze szczególnymi potrzebami, warto więc zaprosić je do współpracy.

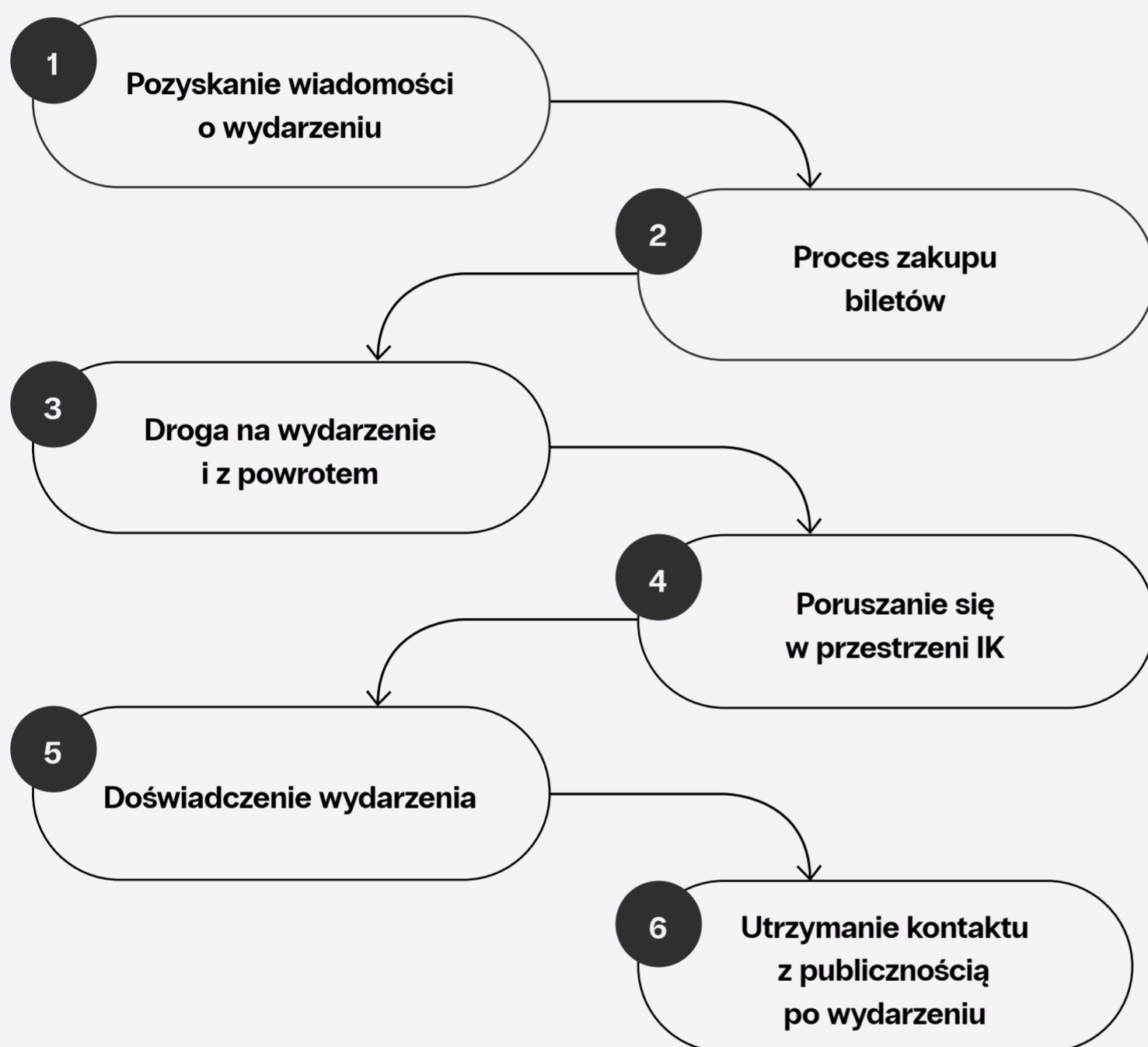
Analizie należy poddać cały łańcuch zdarzeń, które składają się na udostępnianą ofertę. Jego pierwszym ogniwem jest pozyskanie informacji o ofercie IK, następnym etapem jest droga do instytucji kultury i skorzystanie z konkretnej części oferty. Ostatnie ogniwa tego łańcucha to ewaluacja wydarzenia i powrót do domu.

Analiza takiej podróży dokonana wspólnie przez IK i osoby ze szczególnymi potrzebami pozwala rozpoznać bariery na dowolnym etapie. Daje też możliwość zrobienia tego w każdym z wymienionych obszarów: widzenia, słyszenia, poruszania się, rozumienia i czucia. Jest to bardzo ważne, zgodnie z założeniem Modelu podróż odbiorcy musi być analizowana właśnie w odniesieniu do każdego z obszarów.

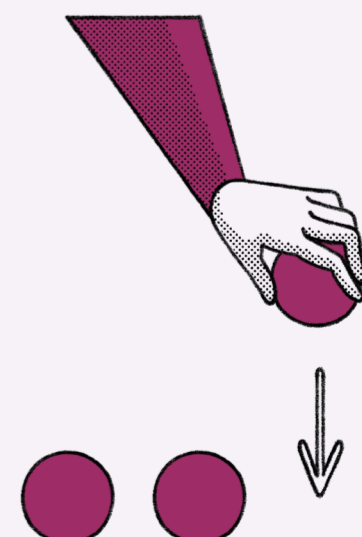
Poniżej prezentujemy grafikę pokazującą najbardziej typowe etapy podróży odbiorcy instytucji kultury. Bezpośrednio pod grafiką znajduje się krótkie omówienie poszczególnych etapów. W *Instrukcji* znajdą zaś Państwo pytania, które warto sobie zadać w czasie identyfikowania ewentualnych braków czy barier.

Etapy podróży odbiorcy:

Pozyskanie informacji o dostępnej ofercie

Etap ten jest niezwykle ważny dla wielu osób ze szczególnymi potrzebami, a zwłaszcza dla osób z niepełnosprawnością. Efektem prac prowadzonych w jego ramach powinno być takie zaplanowanie i przeprowadzenie promocji by instytucja kultury dotarła z odpowiednią informacją do poszczególnych grup potencjalnych odbiorców. Komunikaty promujące dostępną ofertę muszą być możliwie różnorodne (na przykład graficzne, tekstowe, audiowizualne) i należy je publikować w różnych miejscach. Nie wystarczą same social media czy wyłącznie newsletter, kanały docierania do osób ze szczególnymi potrzebami muszą być różne. W komunikatach należy zawrzeć informacje o sposobie udostępnienia, tak by każdy wiedział, czego może oczekiwać. Należy też rzetelnie dzielić się informacjami o istniejących w instytucji, niedających się usunąć barierach i trudnościach, a cała promocja musi być prowadzona wystarczająco długo.

O czym pamiętać przy ocenie dostępności tego etapu w poszczególnych obszarach? Odpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Pozyskanie informacji o dostępnej ofercie.**

Droga na wydarzenie

Etap ten wiąże się zwykle z opisem drogi dotarcia na wskazane miejsce lub zapewnieniem (w najtrudniejszych, kluczowych momentach) wsparcia ze strony asystentów. Należy przekazać informacje umożliwiające odnalezienie budynku instytucji kultury, drzwi wejściowych, recepcji, szatni, kasy. Wspieranie osób ze szczególnymi potrzebami nie oznacza konieczności zapewniania transportu, takie rozwiązanie należy traktować jako ostateczność. Na tym etapie IK powinna też stworzyć osobom ze szczególnymi potrzebami możliwość samodzielnego zgłoszenia udziału w wydarzeniu i zakupu biletów.

O czym pamiętać przy ocenie dostępności tego etapu w poszczególnych obszarach? Odpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Droga na wydarzenie.**

Korzystanie z oferty kulturalnej

Zapewnienie dostępności na tym etapie to udostępnienie nie tylko treści stanowiących istotę danej oferty, ale i przestrzeni, w której odbywa się spotkanie. Nie chodzi wyłącznie o jedną, konkretną salę w instytucji kultury czy plac (w przypadku wydarzeń plenerowych). To również myślenie o dostępności całej infrastruktury towarzyszącej, na przykład toalet, punktów gastronomicznych, sklepów z pamiątkami. To także zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości spotkania z artystami/ autorami, którzy przygotowali dane wydarzenie (jeśli spotkanie takie będzie możliwe dla innych uczestników). Należy też przeanalizować cenniki. Koszt biletów dla osoby ze szczególnymi potrzebami i asystenta, nie powinien być wyższy niż cena normalnego biletu. W przypadku udostępniania oferty w Internecie, należy zadbać o dostępność wykorzystywanego narzędzia i strony internetowej. Ta sama zasada odnosi się do mediów społecznościowych.

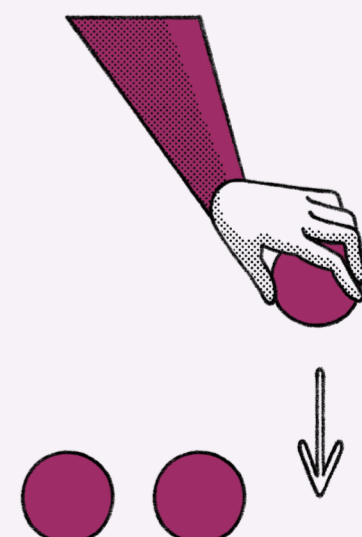
O czym pamiętać przy ocenie dostępności tego etapu w poszczególnych obszarach? Odpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Korzystanie z oferty.**

Co może być efektem analizy tego etapu we wszystkich obszarach? Przykład przedstawiamy w *Dobrych praktykach*: → **Muzeum Emigracji w Gdyni**

Ewaluacja

Etap ten to sposób na zebranie od odbiorców oferty IK cennych informacji zwrotnych dotyczących działalności IK i udostępnianej oferty, ale również na utrzymanie kontaktu pomiędzy instytucją kultury i osobami ze szczególnymi potrzebami.

Na etapie tym IK powinna zapewnić osobom ze szczególnymi potrzebami możliwość samodzielnej, komfortowej wypowiedzi. Należy więc zadbać o dostępność całego procesu, o odpowiednie narzędzia i formularze albo zapewnić wsparcie asystentów.

O czym pamiętać przy ocenie dostępności tego etapu w poszczególnych obszarach? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Ewaluacja**.

Droga do domu

Etap ten jest bardzo podobny do „drogi na wydarzenie”. Warto jednak pamiętać o tym, że oba etapy mogą różnić się od siebie. Dlatego błędem jest mechaniczne skopiowanie wsparcia, które zostało udzielone w drodze na wydarzenie. Ten etap musi być analizowany oddzielnie.

O czym pamiętać przy ocenie dostępności tego etapu w poszczególnych obszarach? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Droga do domu**.

2. Dostępność krok po kroku

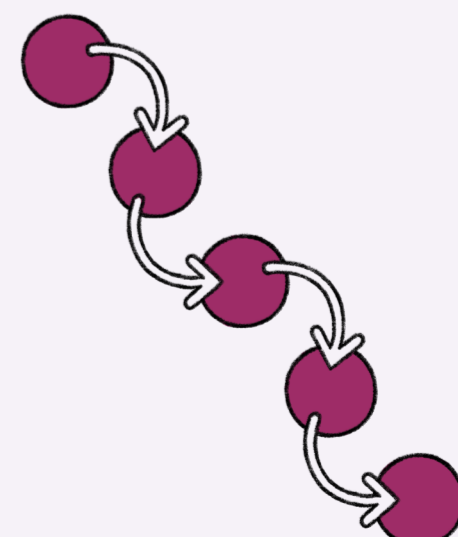
Proces udostępniania oferty IK w zgodzie z metodą podróży odbiorcy trzeba prowadzić w sposób uporządkowany i konsekwentny. Pomóc może w tym zaproponowany poniżej katalog kroków. Zostały one wymienione i omówione w pewnym porządku, który powinien umożliwić Państwu właściwe, efektywne i kompleksowe przeprowadzenie całego procesu.

Kroki wdrażania dostępności różnią się od koncepcji podróży odbiorcy przyjmowaną perspektywą. W metodzie podróży odbiorcy w centrum znajdują się osoby ze szczególnymi potrzebami, w krokach wdrażania dostępności skupimy się na zarządzaniu dostępnością i pracownikach instytucji kultury, na stojących przed nimi zadaniach i wyzwaniach.

Poniżej prezentujemy krótki opis każdego z kroków. W *Instrukcji* natomiast znajdą Państwo pytania pomocnicze, które wskazują na istotne kwestie wartę rozważenia lub uwzględnienia w procesie udostępniania oferty kulturalnej.

Krok 1 – Podjęcie decyzji o wdrażaniu dostępności. Uwrażliwienie zespołu.

Zrealizowanie tego kroku jest niezbędne do rozpoczęcia procesu udostępniania oferty kulturalnej. Jego celem jest przekazanie zespołowi informacji o rozpoczynanych lub kontynuowanych działaniach oraz wskazanie osób, które będą odpowiedzialne za realizowanie dostępności. Zespół powinien poznać przyczyny udostępniania oferty kulturalnej. Informacje powinny przekazać osoby zarządzające instytucją kultury. Zespołowi należy też przedstawić zakres planowanych

działań i stawianych przed poszczególnymi pracownikami zadań. Dostępność jest zadaniem dla całej instytucji, w każdym dziale pojawią się więc wyzwania, którym trzeba sprostać.

Wdrażanie dostępności przebiega zwykle najłatwiej i najefektywniej, gdy dyrekcja od początku wspiera cały proces, a wśród pracowników są osoby, które chcą i mogą włączać się w poszczególne działania. Krok ten należy powtarzać co jakiś czas. Daje on szansę, by rozwiewać ewentualne wątpliwości i wspólnie mierzyć się z pojawiającymi się trudnościami.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Krok 1 – Podjęcie decyzji o wdrażaniu dostępności. Uwrażliwienie zespołu.**

Jak podjąć decyzję o wdrażaniu dostępności i uwrażliwić zespół? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:
 → **Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej**
 → **Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu**
 → **Wrocławski Teatr Lalek**

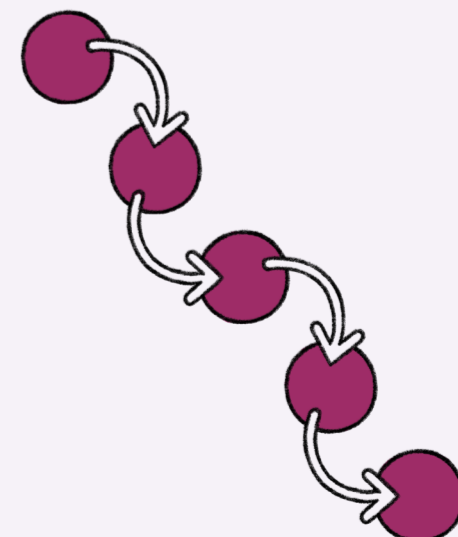
Krok 2 – Nawiązanie współpracy ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami

Celem tego kroku jest stworzenie grupy konsultacyjnej składającej się z pracowników IK i osób ze szczególnymi potrzebami. Będzie ona pracowała nad wdrażaniem dostępności oferty kulturalnej. Osoby ze szczególnymi potrzebami lub przedstawiciele reprezentujących je środowisk są w takiej grupie ekspertami-konsultantami. Są oni nieocenionym źródłem wiedzy, z codziennego doświadczenia znają swoje potrzeby i potrafią wskazać najważniejsze metody likwidowania barier. Im szersza i bardziej zróżnicowana jest współpraca, tym bardziej kompleksowe rozwiązania zostaną wypracowane.

Znalezienie takich osób nie zawsze jest łatwe. Powstanie grupy konsultacyjnej może być dłuższym procesem. Należy zacząć od rozpoznawania potrzeb odbiorców oferty kulturalnej. Zacząć od tych, do których najłatwiej dotrzeć i stopniowo uzupełniać ich krąg, aż otworzy się możliwość sformalizowania takiej współpracy z osobami czy organizacjami pozarządowymi, reprezentującymi różnorodne potrzeby odbiorców oferty kulturalnej.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Krok 2 - Nawiązanie współpracy ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami**

Jak nawiązać współpracę ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

- Centrum Kultury ZAMEK
- Powiatowe Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich
- Teatr Lalek Guliwer

Krok 3 – Diagnoza instytucji kultury i przygotowania zespołu

Diagnoza to zebranie wszystkich informacji, które mają znaczenie dla procesu wdrażania dostępności. Celem tego kroku jest poznanie sytuacji wyjściowej instytucji kultury, jej przygotowania do udostępniania oferty, poziomu wiedzy i zaangażowania pracowników.

Krok ten powinno się realizować wspólnie z osobami ze szczególnymi potrzebami. Metodą wykorzystywaną w czasie diagnozy powinna być koncepcja podróży odbiorcy analizowana w poszczególnych obszarach dostępności. Diagnozę należy przeprowadzić na początku działań, ale warto też ponawiać ją co jakiś czas. Wnioski z diagnozy są za każdym razem podstawą do opracowania planu realizowania dostępności oferty kulturalnej.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → Krok 3 - Diagnoza instytucji kultury i przygotowania zespołu

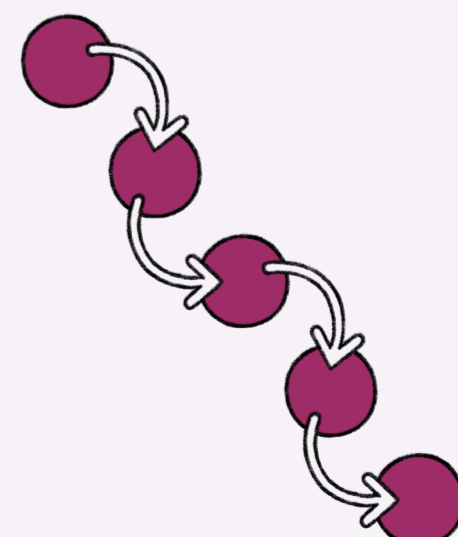

Jak przeprowadzić diagnozę instytucji? Jak ocenić przygotowanie zespołu? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

- Centrum Kultury Dwór Artusa w Toruniu
- Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida w Krakowie

Krok 4 – Planowanie dostępności: co i komu będziemy udostępniać

Ten krok to etap podejmowania decyzji. Jego celem jest stworzenie planu udostępniania oferty kulturalnej. Plan powinien odpowiadać na realne potrzeby odbiorców i uwzględniać rytm pracy i możliwości samej IK. Podstawą do stworzenia planu są wnioski płynące z przeprowadzonej w poprzednim kroku diagnozy IK. Plan powinien zawierać propozycję jednego lub kilku rozwiązań likwidujących bariery w dostępie do oferty kulturalnej.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Krok 4 - Planowanie dostępności: co i komu będziemy udostępniać**

Jak zaplanować działania na rzecz dostępności? Od czego zacząć, z czego zrezygnować? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

- **Miejska Biblioteka Publiczna w Rabce-Zdroju**
- **Międzynarodowe Centrum Kultury Nowy Teatr**
- **Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II**

Krok 5 – Planowanie kosztów

Krok ten jest ściśle powiązany z planowaniem dostępności w oparciu o zaproponowane w poprzednim kroku rozwiązania, pracujący nad poprawą dostępności zespół IK tworzy plan wydatków na likwidowanie barier. W zespole muszą znaleźć się przedstawiciele działu księgowości i finansowego oraz osoby odpowiedzialne za realizację zamówień publicznych.

Trzeba więc, z jednej strony, ocenić możliwości finansowe instytucji, w tym możliwości pozyskania dotacji. Z drugiej strony, należy poznać koszty i jakość rozwiązań służących likwidowaniu barier. Plan wydatków musi uwzględniać oba te czynniki. Wydatki na dostępność należy też brać pod uwagę w trakcie planowania budżetów rocznych w instytucjach kultury.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Krok 5 - Planowanie kosztów.**

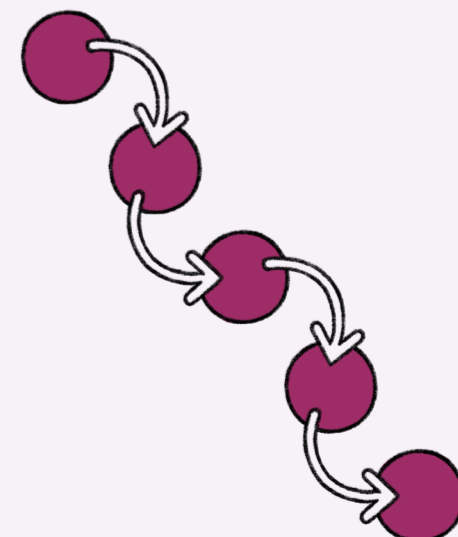

Jak zaplanować koszty? Co można zrobić bezkosztowo? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

- **Dzielnicowy Dom Kultury Węglin**
- **Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Przasnyszu**

Krok 6 – Przygotowanie dostępnej oferty

Ten punkt to podjęcie konkretnych działań, które zostały zaplanowane w poprzednich krokach. Ostatecznym ich efektem będzie zapewnienie dostępności wybranej części oferty kulturalnej. Działania prowadzone w tym kroku przez różnych pracowników IK powinny być koordynowane przez wyznaczone do tego zadania osoby. Muszą one dbać o terminowe realizowanie prac i o odpowiednią jakość wdrażanych rozwiązań. Warto konsultować się z osobami ze szczególnymi potrzebami. Należy też pamiętać, że wdrażanie planu realizowania dostępności to proces co najmniej kilkuletni.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Krok 6 - Przygotowanie dostępnej oferty**

Jak przygotować dostępną ofertę? Co można zrobić siłami Zespołu? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:
 → **Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi**
 → **Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie**
 → **Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau**

Krok 7 – Informacja i promocja

Właściwie przeprowadzona, skuteczna informacja i promocja to kluczowe elementy udostępniania oferty kulturalnej. Efektem tego kroku jest dotarcie do osób ze szczególnymi potrzebami z informacją dostosowaną do ich oczekiwań i możliwości poznawczych.

Ogólne, wykorzystywane powszechnie kanały komunikacji zwykle okazują się niewystarczające. Należy zatem podjąć dodatkowe działania (wykorzystać inne media, przygotować inne komunikaty), by dotrzeć z informacją do osób ze szczególnymi potrzebami. W całym procesie duże znaczenie ma też dostępna strona internetowa IK i umieszczane na niej komunikaty, najlepiej w języku prostym, zrozumiałym dla jak najszerzej grupy osób.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Krok 7 - Informacja i promocja.**

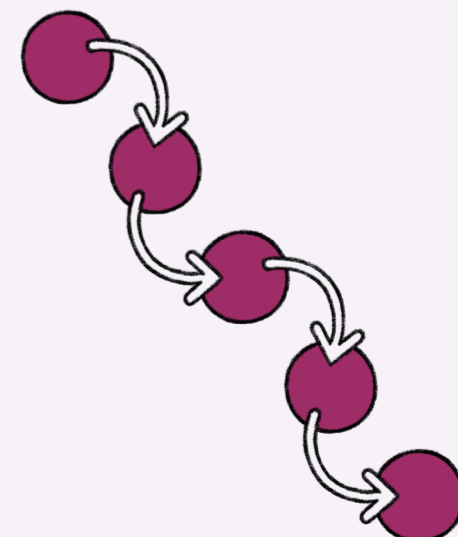

Jak informować o dostępnej ofercie? Co zrobić poza promocją w Internecie? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:
 → **Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego**
 → **Lubuski Teatr w Zielonej Górze**

Krok 8 – Oferta udostępniona. Ewaluacja

Krok ten jest zwińczeniem dotychczas wykonanej pracy. Osoby ze szczególnymi potrzebami korzystają z udostępnionej oferty. Pracownicy IK spotykają się z odbiorcami, mają szansę udzielić im wsparcia i zebrać od nich opinie.

Czas spędzony wspólnie to okazja do poznania się, do przełamania ewentualnych lęków, rozwiania wzajemnych obaw, do sprawdzenia zdobytej wiedzy i zweryfikowania posiadanych umiejętności. Sposób i jakość zapewnienia dostępności powinny zostać poddane ocenie. W tym celu należy wybrać najbardziej odpowiednie metody i wyznaczyć osoby odpowiedzialne za zebranie opinii.

O czym warto pamiętać realizując ten krok? Podpowiedzi w *Instrukcji* w rozdziale → **Krok 8 - Oferta udostępniona.**
Ewaluacja

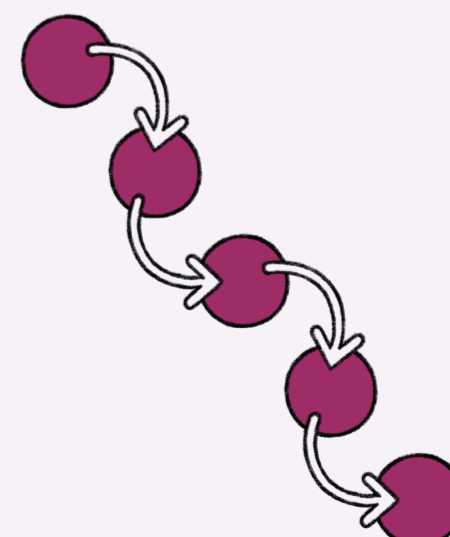

Jak wspierać osoby ze szczególnymi potrzebami korzystające z dostępnej oferty? Jak prowadzić ewaluację? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

→ **Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego w Łomży**

→ **Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie**

→ **Pyrzycki Dom Kultury**

Instrukcja

Instrukcja jest zbiorem praktycznych podpowiedzi, które pomogą skorzystać z Modelu udostępniania oferty i zasobów instytucji kultury osobom ze szczególnymi potrzebami. Odwołuje się do obszarów dostępności, koncepcji podróży odbiorcy i kroków wdrażania dostępności.

1. Obszary dostępności

Każda z grup oczekujących dostępności jest wewnętrznie zróżnicowana. Dostosowania powinny więc być albo maksymalnie szerokie, by odpowiadały na potrzeby jak największej liczby odbiorców, albo tak dobrane, by pasowały do oczekiwań konkretnej grupy. Jedno - dobre dla wszystkich - rozwiązanie często nie istnieje.

W każdym obszarze można jednak wskazać metodę zapewniania dostępności, która jest wykorzystywana najczęściej. Odpowiada ona zwykle największej grupie odbiorców lub najsukuteczniej likwiduje istniejące bariery. Warto sięgać po takie rozwiązanie zarówno wówczas, gdy jest ono jedynym sposobem zapewnienia dostępności, jak i w sytuacji, gdy dostępność będzie zapewniana przy użyciu różnych metod i narzędzi.

Widzenie

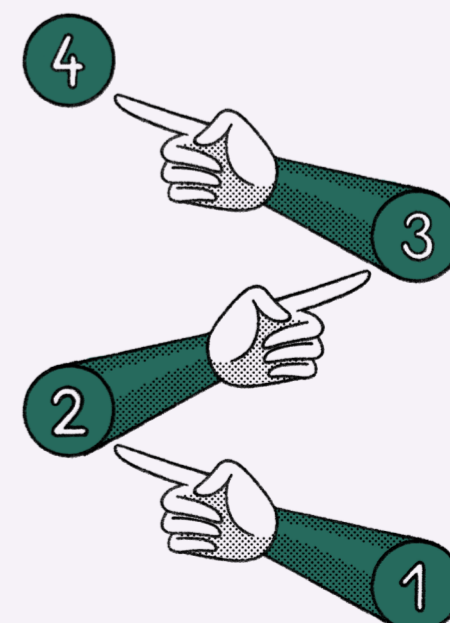
Spośród wymienionych w *Modelu* grup potrzebujących dostępności w obszarze widzenia, zapewne najczęściej spotkają się Państwo z osobami niewidomymi i niedowidzącymi. Nawet w tych grupach istnieją istotne różnice. Zapewniając dostępność, warto na przykład pamiętać, że nie wszyscy niepełnosprawni wzrokowo znają pismo Braille'a, nie wszyscy chodzą na co dzień z białą laską, nie każdy używa smartfona. Niektóre z tych osób mogą przyjść do Państwa samodzielnie, inne zawsze potrzebują wsparcia asystenta. Niektóre osoby potrzebują dużo światła, by móc wykorzystywać resztki wzroku. Inne wolą, gdy jest ciemniej, gdy panuje półmrok.

Jednoczesna odpowiedź na wszystkie potrzeby jest trudna lub niekiedy wręcz niemożliwa. Dlatego bardzo ważne jest, by wybrać te rozwiązania, które najbardziej odpowiadają realnym potrzebom konkretnej grupy odbiorców.

Wielu osobom potrzebującym dostępności w tym obszarze pomogą:

- audiodeskrypcja
- materiały dotykowe (na przykład oryginalne przedmioty, makiety, tyflografiki)
- dźwiękowe oznaczenia istotnych miejsc
- dostępna strona internetowa.

Audiodeskrypcja jest zdecydowanie najczęściej wykorzystywana w świecie kultury. Daje przy tym bardzo dobre rezultaty. Jest podstawową techniką udostępniania spektakli teatralnych, filmów, wystaw plastycznych. Jest wykorzystywana w czasie spacerów miejskich, w trakcie koncertów, w czasie udostępniania multimediów

publikowanych w Internecie, a nawet, gdy jest taka potrzeba, w trakcie spotkań autorskich. Najczęściej słyszą ją wyłącznie osoby potrzebujące takiego wsparcia – w teatrze, w kinie czy na spotkaniu autorskim jest odbierana przez słuchawki.

Dźwiękowe oznaczenia ważnych miejsc często wymagają korzystania ze smartfona. Tak dzieje się w przypadku najpopularniejszych systemów. Niektóre osoby są więc wykluczone, ponieważ nie korzystają ze smartfona. Oznaczenia dźwiękowe przydają się na przykład przy wejściach do budynków, przy obiektach stojących w różnych miejscach na zewnątrz. Można je też wykorzystywać wewnątrz budynku, przy wejściach do sal. Wtedy też, jeśli IK ma własne audioprzewodniki, można użyć ich do uruchamiania poszczególnych dźwiękowych oznaczeń.

Niedowidzący skorzystają z kontrastu i z powiększenia, na przykład z lupy lub z dużej czcionki. Niektóre instytucje, zwłaszcza biblioteki, kupują dla nich zestawy lup czy folii powiększających.

Duże znaczenie przy likwidowaniu barier w tym obszarze odgrywają pomoce dotykowe. Konkretnie, oryginalne przedmioty czy makiety są zwykle skuteczniejszym sposobem likwidowania barier, niż tyflografiki. Te ostatnie często są określane jako rozwiązanie niejednoznaczne, zwłaszcza w sytuacji, gdy osoba ze szczególnymi potrzebami jest sama. Osoby ze szczególnymi potrzebami najchętniej i najefektywniej korzystają z tyflografiki, gdy stoi przy nich człowiek, który pomaga odnaleźć i zrozumieć przedstawione treści.

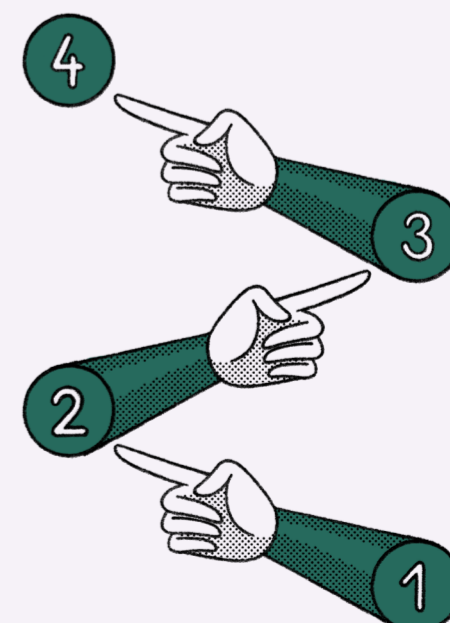
Pismo Braille'a najczęściej jest wykorzystywane do oznaczenia przycisków w windach i na domofonach. Pojawia się też na poręczach schodów, wtedy informuje o piętrze, na którym znajduje się osoba niewidoma. Drukowanie obszerniejszych publikacji w alfabecie Braille'a warto przemyśleć i rozważyć zaplanować liczbę egzemplarzy, bowiem znajomość tego alfabetu nie jest wśród niewidomych powszechna.

Słyszenie

Napisy dla niesłyszących czy tłumaczenie na język migowy? To pytanie pojawia się bardzo często, gdy instytucja kultury przygotowuje się do likwidowania barier w obszarze słyszenia. Wielokrotnie najbardziej poprawna odpowiedź brzmi – jedno i drugie. Napisy dla niesłyszących i tłumaczenie na język migowy odpowiadają na potrzeby innych grup odbiorców.

Z tłumaczenia na język migowy skorzystają Głusi, oni natywnie posługują się tym właśnie językiem. Częściej wybiorą polski język migowy (PJM), który jest ich językiem naturalnym, niż system językowo migowy (SJM). Nie jest on traktowany przez Głuchych jako język, jest to system sztucznie utworzony. Te metody komunikowania różnią się od siebie, warto wiedzieć komu konkretnie będą Państwo udostępniali ofertę.

Z napisów skorzysta dużo więcej osób. W grupie tej znajdują się Głusi (choć tłumaczenie na język migowy jest zwykle dla nich lepszym rozwiązaniem), osoby głuche (nie znają języka migowego lub znają go słabo i nie utożsamiają się z Kulturą Głuchych), osoby słabosłyszące, niektóre osoby w afazji, z chorobą otępienną. Napisy są powszechnie wykorzystywane w kinie, w teatrze, w czasie udostępniania multimediów w Internecie. Język migowy sprawdza się natomiast w czasie spotkań na żywo i transmisji. Można wtedy sięgnąć też po napisy na żywo. Powstają one „na bieżąco” i są wyświetlane na ekranie ustawionym w pobliżu osób mówiących.

Jeszcze inne potrzeby mają osoby słabosłyszące. Im mogą pomóc systemy wspomagania słyszenia, choć nie dla każdego to rozwiązanie będzie wystarczające. Warto łączyć je z innym wsparciem, np. napisami. Najpopularniejszym i najbardziej uniwersalnym systemem wspomagania są pętle indukcyjne. Mogą być stacjonarne lub przenośne, jedno i drugie spełnią swoją rolę, jeśli zostaną prawidłowo zainstalowane. Osoby ze szczególnymi potrzebami muszą przy tym mieć świadomość, że takie wsparcie zostało dla nich przygotowane i muszą znać dokładne miejsce, w którym pętla indukcyjna działa. Różnica kilku kroków staje się barierą, która nie pozwala skorzystać z tego wsparcia. Oprócz tego, osoby słabosłyszące muszą mieć u siebie w aparacie słuchowym/implancie ślimakowym włączony program cewki indukcyjnej.

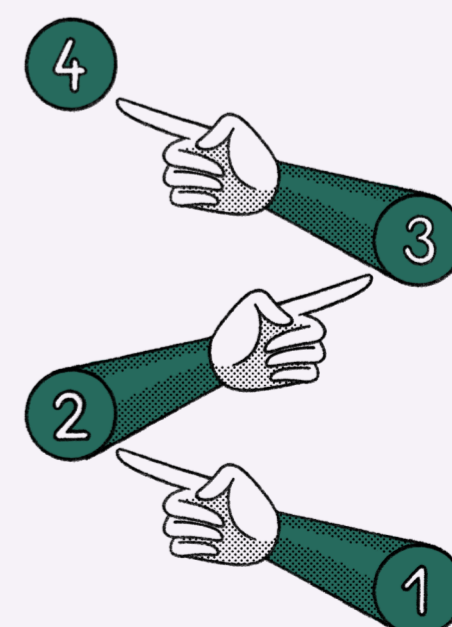
Poruszanie się

Trwałe wprowadzanie dostępności w obszarze poruszania się często wymaga przeprowadzenia modernizacji budynku i/ lub otoczenia instytucji kultury. Trzeba zainstalować windę, zbudować podjazd, poszerzyć drzwi wejściowe lub drzwi do sal. Należy stworzyć dostępną toaletę lub udostępnić drogę dojścia do instytucji, bo istniejąca jest nierówna lub nieutwardzona. W przypadku niektórych instytucji kultury niezbędne jest jeszcze uzyskanie zgody konserwatora zabytków. Takie prace wymagają wielomiesięcznego, częściej – wieloletniego planowania.

Chcąc skrócić czas oczekiwania i szybciej udostępnić IK osobom ze szczególnymi potrzebami w obszarze poruszania się, można podejmować inne działania. Można korzystać z rozwiązań przenośnych, takich jak ruchome podjazdy, rozkładane szyny niwelujące wysokie progi czy gumowe, rozwijane maty, które wyrównują drogę. Można też postarać się o zmianę miejsca udostępniania oferty. Niekiedy wystarczy zmienić salę, w której organizuje się wydarzenia, otworzyć inne wejście, skorzystać z pomieszczeń w innym budynku. W przypadku udostępniania widowni, być może wystarczy wyjąć jeden czy dwa fotele i powstanie miejsce dla osób poruszających się na wózkach. W muzeum, którego zwiedzanie trwa długo, znakomicie sprawdzą się natomiast dodatkowe miejsca do siedzenia ustawione wzdłuż ekspozycji. Skorzystają z nich nie tylko osoby z niepełnosprawnością ruchu, ale także osoby starsze, mające kłopoty z układem krążenia, z układem oddechowym. Udostępnienie sali warsztatowej albo czytelnicy okaże się zaś dobrze przeprowadzone, gdy postawi się stół odpowiedniej wysokości, przy którym będzie mogła swobodnie pracować każda osoba, w tym ta poruszająca się na wózku.

Likwidując bariery w obszarze poruszania się, koniecznie trzeba też pamiętać o osobach, które mają niesprawne ręce. Należy więc szukać rozwiązań, które pomogą korzystać z domofonów, ekranów dotykowych, z oferty uruchamianej przyciskami. Rozwiązań pomagających usłyszeć dźwięki i słowa, które brzmią w trzymanej w ręku słuchawce. Z pomocą przychodzą tu często nowoczesne technologie, aplikacje, a czasami konieczne jest zapewnienie wsparcia ze strony asystenta.

Udostępnianie instytucji kultury w obszarze poruszania się jest związane również z rzetelną informacją o istniejących barierach. Informacja taka ma w przypadku tego obszaru szczególne znaczenie.

Rozumienie

Przedprzewodnik, język prosty, czasami tekst łatwy do czytania i rozumienia (ETR), niekiedy alternatywne sposoby komunikowania się. Za tymi wszystkimi hasłami stoją konkretne rozwiązania, które pomagają likwidować bariery w obszarze rozumienia. Są one bardzo efektywne i potrzebne, ale wyjątkowo ważną rolę w tym obszarze odgrywa człowiek – pracownik lub pracowniczka IK. To oni muszą poznać potrzeby i oczekiwania osób, dla których będą likwidowane bariery w tym obszarze. To oni muszą wybrać część oferty, która będzie udostępniana. Część, ponieważ w tym obszarze mniej znaczy więcej.

Rozwiązania, przygotowane na etapie dostosowywania oferty, są wsparciem nie tylko dla odbiorców. Wykorzystają je także pracownicy IK jeśli będą prowadzić spotkanie z osobami ze szczególnymi potrzebami.

Przedprzewodnik pomaga przygotować się do wizyty w IK. Powinien więc trafić do odbiorców na tyle wcześnie, by mieli oni szansę poznać i zrozumieć zamieszczone w nim treści zanim zaczną korzystać z udostępnionej oferty. Wykorzystywanie przedprzewodnika w czasie spotkania jest też pożądanym rozwiązaniem. Odbiorcy znają jego treść, przypomnienie jej zwykle pomaga likwidować bariery w obszarze rozumienia.

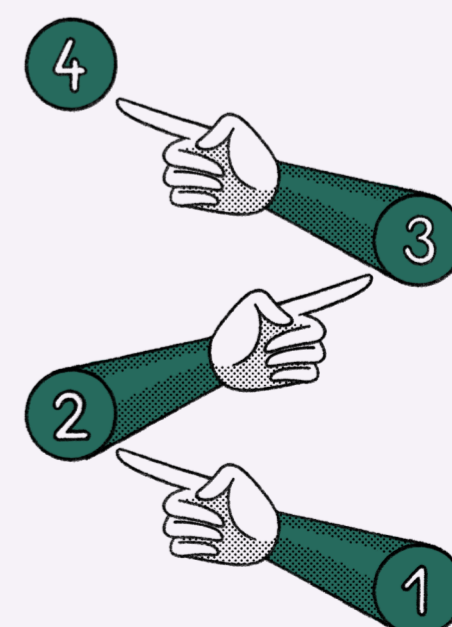
Język prosty bywa mylony z ETR, w rzeczywistości są to inne sposoby prezentowania treści. Zdaniem wielu osób zajmujących się dostępnością, język prosty powinien być używany zawsze, za każdym razem, w komunikacji ze wszystkimi odbiorcami. W czasie likwidowania barier w obszarze rozumienia jest on natomiast niezbędnym minimum. Pomaga dyslektykom, uczącym się polskiego, osobom w afazji, mającym choroby otępienne, osobom z niepełnosprawnością intelektualną i osobom w spektrum autyzmu.

Osoby, które potrzebują bardziej zaawansowanego wsparcia, częściej korzystają z ETR, czyli tekstów łatwych do rozumienia i czytania. Są to komunikaty słowno-graficzne. ETR powinien być wykorzystywany w każdym przedprzewodniku. Połączenie słowa i wizualizacji daje najlepsze efekty, zwiększa prawdopodobieństwo właściwego zrozumienia treści. Z tego też powodu wizualizacje są wykorzystywane w alternatywnych sposobach komunikacji. Tablice z piktogramami i grafikami czy zdjęciami to zresztą nie tylko sposób na przekazywanie informacji odbiorcom. Pozwalają też wypowiadać się osobom, które nie mówią fonicznie.

W czasie spotkań z osobami potrzebującymi dostępności w obszarze rozumienia nie należy się spieszyć. Odpowiednie, dostosowane do odbiorców tempo przekazywania informacji to jeden z najważniejszych warunków sukcesu.

Czucie

Zadanie stojące przed IK jest następujące – należy sprawić, by każdy mógł w komfortowych warunkach korzystać z oferty kulturalnej. Jeśli się to uda, powiedzie się proces likwidowania barier w obszarze czucia. Najczęstszym pomysłem na likwidowanie barier w tym obszarze jest wprowadzenie tak zwanych cichych godzin (najczęściej w muzeach i galeriach) lub pokazów przyjaznych sensorycznie (na przykład w teatrach czy kinach).

W obu przypadkach zaprasza się do instytucji kultury mniejszą liczbę osób, ogranicza się lub wyłącza głośne dźwięki, migające światła. W obu przypadkach powinno się też zapewnić osobom ze szczególnymi potrzebami możliwość skorzystania z miejsca wyciszenia. Jest to odpowiednio przygotowana, dostępna architektonicznie przestrzeń lub oddzielny pokój, w których można uspokoić się, wyciszyć emocje, odzyskać równowagę psychiczną. W coraz większej liczbie instytucji miejsca wyciszenia są zresztą dostępne stale, w zwykłych godzinach pracy IK. Często wykorzystywanym pomysłem na zapewnienie dostępności w obszarze czucia jest również organizowanie zajęć w małych, kameralnych grupach. Niejednokrotnie są one kompletowane w ten sposób, by uczestniczący w zajęciach odbiorcy znali się między sobą. Dla osób tych spotkanie z ludźmi, których nie znają, może bowiem okazać się ogromną przeszkodą w korzystaniu z oferty IK.

Zapewnienie bezpieczeństwa i komfortu jest często wynikiem rzetelnej informacji. Mogą nią być zwyczajne, tekstowe lub graficzne komunikaty, w których informuje się osoby ze szczególnymi potrzebami o ewentualnych niedogodnościach czy zagrożeniach. Przykładem takiego graficznego komunikatu są programy z repertuarem teatrów lub kin. Odpowiednimi kolorami lub piktogramami zaznacza się wówczas wiek osób, które mogą zostać wpuszczone na widownię.

Taką samą funkcję pełnią tak zwane mapy sensoryczne. Są one publikowane na stronach internetowych niektórych polskich i zagranicznych muzeów. Na mapach zaznaczone są różnymi kolorami strefy, w których panuje duży hałas, światła migają intensywnie lub szybko się zmieniają, pokazywane są eksponaty silnie oddziałujące na emocje, na przykład prace wykorzystujące mocne środki wyrazu i podejmujące potencjalnie trudne tematy. Każdy odbiorca może wówczas samodzielnie zdecydować, czy jest gotowy wejść w taką strefę.

2. Podróż odbiorcy

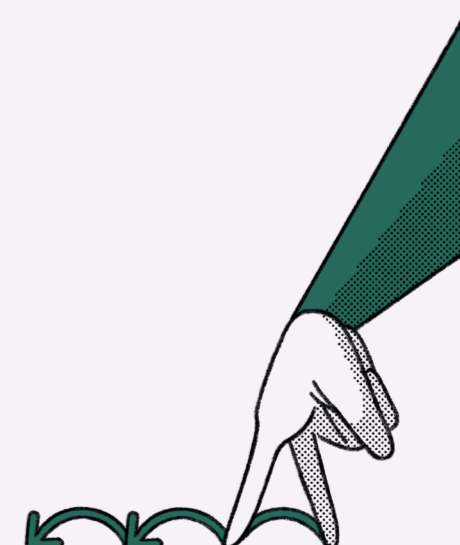
Porządek w działaniach, efektywność, trafność wdrażanych rozwiązań, kompleksowość – to tylko niektóre zalety korzystania z metody zwanej podróżą odbiorcy. Instytucja kultury udostępniająca ofertę osobom ze szczególnymi potrzebami powinna stale sięgać po to narzędzie. Umożliwia ono pracownikom i pracowniczkom IK przyjęcie perspektywy odbiorcy, a to w efekcie prowadzi do stosunkowo szybkiego, skutecznego i racjonalnego likwidowania barier.

Podróż odbiorcy jest metodą, z której należy korzystać w połączeniu z obszarami dostępności. Każdy etap podróży musi więc być rozpatrywany w każdym z obszarów. Tylko w takiej sytuacji można zidentyfikować wszystkie bariery, z jakimi mogą spotkać się osoby ze szczególnymi potrzebami.

W tym celu można wykorzystać listy, które są załączone do naszej publikacji ([→ Załącznik 1](#)).

Metodę tę można stosować w dwojakim kontekście. Może być wykorzystana do ewaluacji podejmowanych wcześniej działań lub do przygotowania kolejnej dostępnej oferty. Poniżej prezentujemy krótkie omówienia, praktyczne podpowiedzi odnoszące się do kolejnych etapów podróży odbiorcy. Każde omówienie kończymy kilkoma

pytania, które pomogą Państwu ocenić poprawność wdrażanych rozwiązań. Pytania wskazują na podstawowe zagadnienia, które należy przeanalizować na danym etapie podróży odbiorcy. Udzielane odpowiedzi trzeba odnosić do poszczególnych obszarów dostępności.

Pozyskanie informacji o dostępnej ofercie

Widzenie, słyszenie, poruszanie się, rozumienie i czucie – wprowadzając dostępność w którymkolwiek z tych obszarów trzeba przygotować odpowiednie, za każdym razem nieco inne komunikaty informacyjno-promocyjne. Różnice będą dotyczyły nie tylko samej treści, ale i sposobów jej prezentowania, sposobów publikowania informacji, wykorzystywania charakterystycznych dróg docierania do odbiorców. Różnice nie są duże, ale to właśnie szczegóły są na tym etapie podróży odbiorcy najważniejsze.

W komunikatach należy zaprezentować trzy kwestie. Trzeba poinformować o tym, co jest udostępnione. Trzeba opisać, w jaki sposób zostały zlikwidowane bariery, na jakie wsparcie mogą liczyć osoby ze szczególnymi potrzebami. Trzecia kwestia to informacja o wciąż istniejących barierach, które mogą utrudniać skorzystanie z udostępnionej oferty.

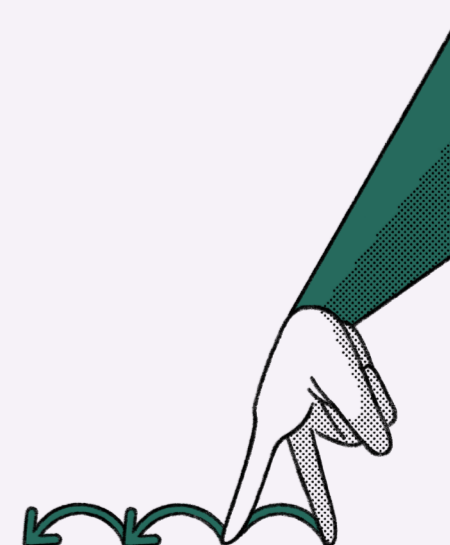
Pierwsza informacja pozwala zorientować się, czy udostępniona oferta jest w ogóle interesująca dla konkretnej osoby. Druga pozwala samodzielnie odpowiedzieć sobie na pytanie, czy chcę i potrafię skorzystać z takiego wsparcia, jakie proponuje IK. Trzecia informacja umożliwi właściwe przygotowanie się do korzystania z oferty, jeśli na którymkolwiek z etapów podróży odbiorcy pojawią się jakieś trudności.

Komunikaty powinny być maksymalnie precyzyjne. Należy poinformować o konkretnym sposobie udostępnienia, a nie przesądzać, że oferta jest dostępna w wybranym obszarze. To drugie stwierdzenie jest bowiem prawdziwe wyłącznie w sytuacji, gdy bariery zostały zlikwidowane z wykorzystaniem wszystkich możliwych rozwiązań i narzędzi. Ogromnie istotne są również informacje o wciąż istniejących barierach. To wiadomości szczególnie potrzebne osobom oczekującym dostępności w obszarze poruszania się.

Oprócz treści, ważną rolę w dostępności odgrywa też format komunikatów i sposób ich publikowania. Instytucja kultury chcąca dotrzeć do osób potrzebujących dostępności w obszarze widzenia, nie może zrezygnować z komunikatów tekstowych. Są one podstawą pozyskiwania informacji, choć oczywiście dostępne będą również informacje dźwiękowe czy multimedia, w których ważne treści są wypowiedane na głos. Wszystkie zamieszczane w Internecie informacje graficzne muszą być opatrzone tekstem alternatywnym, a w przypadku materiałów drukowanych trzeba pamiętać o odpowiedniej wielkości czcionki (min. 12 pkt., 1,5 odstępu, czcionka bezszeryfowa) i o właściwym kontraście pomiędzy poszczególnymi elementami a tłem.

W obszarze słyszenia bardziej pożądane są komunikaty graficzne, z minimalną liczbą słów. Jeśli oferta będzie udostępniona w sposób odpowiadający oczekiwaniom g/Głuchych, nie wolno pominąć komunikatów w polskim języku migowym. Do informacji dźwiękowych należy dołączać transkrypcje, a multimedia udostępniać poprzez dodanie napisów dla niesłyszących.

Dostępność w obszarze rozumienia wymaga, by komunikaty zostały napisane w języku prostym. Tekst nie powinien być długi, a słowa warto łączyć z grafiką.

Dla osób oczekujących dostępności w obszarach poruszania się i czucia - forma komunikatów zwykle nie jest najistotniejsza. Ważna jest za to treść. W obszarze poruszania się niezbędne są wiadomości o dostępności przestrzeni; w obszarze czucia istotne są informacje o ewentualnych niedogodnościach mogących zakłócać bezpieczny i komfortowy odbiór treści. Często już sama obszerna informacja o tym, jaki jest charakter udostępnionej oferty poprawi komfort tych osób. Treściami mogącymi budzić trudne emocje są na przykład przemoc, seks, nagość, tematy wojenne itp.

Na tym etapie należy wykorzystywać stronę www instytucji kultury. Strona musi spełniać minimum dostępności określone w USC a wszystkie publikowane informacje muszą być dostępne. Jeśli instytucja nie ma własnego programisty, należy zwrócić się do zewnętrznych ekspertów, którzy zapewnią dostępność strony internetowej. Rozsyłając informacje trzeba różnicować miejsca ich publikowania. Im większa jest różnorodność, tym większe szanse na powodzenie całej akcji. Należy też docierać do osób potrzebujących dostępności. Można to robić poprzez wysyłanie komunikatów bezpośrednio do organizacji i podmiotów działających na ich rzecz lub dostarczanie informacji w miejsca, w których te osoby się spotykają. Dostępna promocja to również czas: akcję informacyjną należy rozpocząć przynajmniej 2-3 tygodnie przed udostępnianiem oferty. To niezbędne minimum, choć niekiedy i taki okres może okazać się niewystarczający.

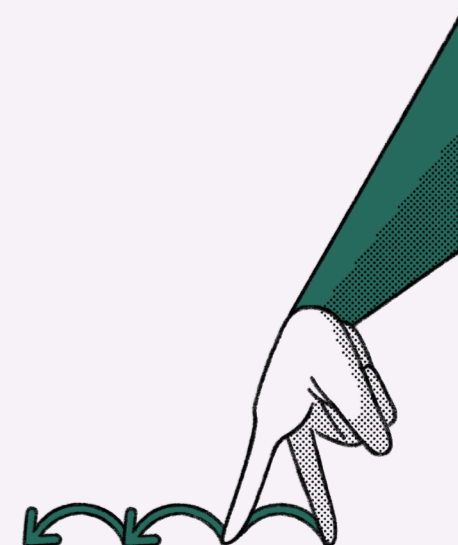
Im bardziej różnorodna i pozbawiona barier jest komunikacja, tym większe jest prawdopodobieństwo, że informacje dotrą do osób ze szczególnymi potrzebami.

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób, jakimi środkami i z wykorzystaniem jakich kanałów komunikacji prowadzona jest promocja działań IK? Czy są to środki i kanały komunikacji, z których korzystają osoby ze szczególnymi potrzebami?
- Gdzie są publikowane komunikaty IK? Czy IK zapewnia możliwość zdobywania informacji o swojej działalności w różnych źródłach?
- Czy w komunikatach są zamieszczane informacje o dostępności? Czy są publikowane informacje o niedających się usunąć trudnościach i barierach?
- Jak długo trwa promocja udostępnianej oferty? Czy jest to wystarczający czas, by osoby ze szczególnymi potrzebami mogły dotrzeć do informacji i przygotować się do wydarzenia?
- Czy strona internetowa jest dostępna? Czy ma deklarację dostępności?

Droga na wydarzenie

Skorzystanie z dostępnej oferty jest często możliwe jedynie w sytuacji, gdy osoba ze szczególnymi potrzebami zjawi się w miejscu wskazanym przez instytucję kultury. Miejszem tym jest najczęściej budynek IK, chociaż może być to zupełnie inna przestrzeń. W opisie drogi na wydarzenie należy zawrzeć informację o tym, jakim autobusem, tramwajem czy innym środkiem lokomocji najłatwiej można dostać się w pobliże miejsca z udostępnioną ofertą. Taka informacja jest szczególnie istotna dla osób potrzebujących dostępności w obszarze widzenia. W opisie trzeba podać nazwę przystanku, na którym należy wysiąść z autobusu czy tramwaju i opisać, w jaki sposób dostać się z przystanku do celu. Ważne są między innymi nazwy ulic, kierunki, skrzyżowania w prawo czy w lewo, przejścia dla pieszych i wszystkie inne szczegóły, które pomogą zorientować się w przestrzeni.

Niektóre IK nagrywają i publikują na swych stronach internetowych krótkie filmy, które prezentują drogę z przystanku do instytucji. Formuła jest zwykle bardzo prosta, film jest najczęściej nagrywany przez pracownika lub pracownicę instytucji kultury. Osoba ta przemierza drogę, nagrywa wszystko wykorzystując kamerę cyfrową lub smartfon i opatruje poszczególne etapy odpowiednim komentarzem, w którym zwraca uwagę na ważne detale.

Opis, jeśli dotyczy budynku, musi zawierać informacje o zlokalizowaniu drzwi wejściowych, o drodze do szatni, kasy, recepcji. Należy też pamiętać o opisie otoczenia budynku, o parkingu i drodze z parkingu do drzwi wejściowych. Istotną wiadomością jest również to, czy w pobliżu budynku można znaleźć miejsca do parkowania dla osób ze szczególnymi potrzebami. Opisując drogę należy także podać informacje o ewentualnych barierach czy trudnościach, takich jak ciężkie drzwi, schody bez podjazdu, domofony z ekranem dotykowym, nieutwardzona droga, bruk. Wszystkie te informacje są bardzo ważne dla osób potrzebujących dostępności w obszarach widzenia i poruszania się.

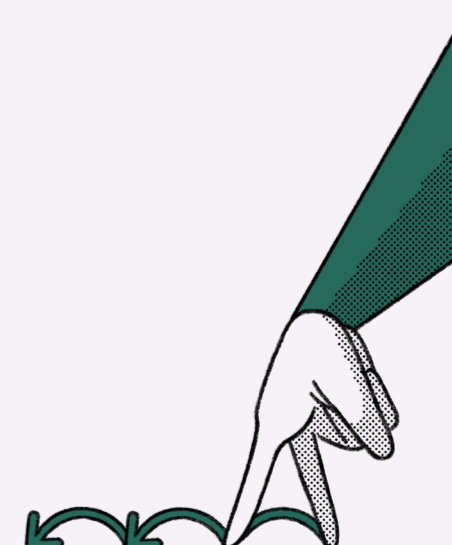
Udzielając wsparcia w drodze na wydarzenie, IK może też zapewnić osobom ze szczególnymi potrzebami pomoc asystentów. W takim przypadku trzeba określić, w jaki sposób można zgłosić chęć skorzystania z takiego wsparcia i na jaką dokładnie pomoc mogą liczyć osoby ze szczególnymi potrzebami. Zdarza się, że asystenci odbierają potrzebujących pomocy bezpośrednio z domu, ale najczęściej spotykają się z nimi w charakterystycznym, znanym powszechnie miejscu lub w pobliżu celu podróży (na przykład na najbliższym przystanku autobusowym lub tramwajowym).

W przypadku udostępniania oferty w Internecie, drogę na wydarzenie należy traktować metaforycznie. Nie wolno jednak pominąć tego etapu. Trzeba opisać, w jaki sposób można odnaleźć udostępnioną ofertę (często najlepszym wsparciem jest dostępne opublikowany link przekierowujący bezpośrednio na stronę z udostępnioną ofertą).

Na etapie tym należy też podać wszystkie ważne informacje związane z rezerwacją miejsca na wydarzeniu czy zakupem biletu. W obu przypadkach koniecznością jest zapewnienie samodzielności osobom ze szczególnymi potrzebami. Jeśli więc zakup biletu jest prowadzony przez formularz internetowy, warto wybrać formularz, który będzie dostępny. Trzeba też stworzyć inną możliwość kupienia biletu. Można w tym celu wprowadzić mailową lub telefoniczną rezerwację miejsc i dokładnie określić, kiedy należy odebrać bilet. Zawsze też warto wskazać pracowników IK, którzy w przypadku wątpliwości będą odpowiadali na pytania osób ze szczególnymi potrzebami.

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób można dotrzeć do udostępnionej oferty (pieszo, transport miejski, własny transport, Internet)? Czy osoby ze szczególnymi potrzebami mogą zrobić to samodzielnie?
- W jaki sposób można kupić bilet – przez Internet, na miejscu? Czy osoby ze szczególnymi potrzebami mogą zrobić to samodzielnie?
- Jaki jest koszt uczestnictwa w wydarzeniach? Czy są przewidziane zniżki, na przykład dla asystentów osób ze szczególnymi potrzebami?
- W jaki sposób można umówić się z asystentem? W jaki sposób należy odwołać prośbę o asystenta, gdy z jakiegoś powodu trzeba zrezygnować z wydarzenia?

Korzystanie z oferty

Udogodnienia istnieją, ale czy osoby ze szczególnymi potrzebami będą potrafiły, będą mogły z nich skorzystać? To najbardziej ogólne, ale jednocześnie najważniejsze pytanie związane z tym etapem podróży odbiorcy. To pytanie, które niejednokrotnie zadają sobie same osoby ze szczególnymi potrzebami. Nie każdy bowiem będzie potrafił skorzystać ze wszystkiego, nie w każdej chwili będzie prawdziwie samodzielny.

Pracownicy IK muszą dokładnie wiedzieć, kiedy i w jaki sposób powinni wesprzeć osoby ze szczególnymi potrzebami. Bardzo rzadko zdarza się, że takie wsparcie jest w ogóle zbędne. W zależności od przygotowanych narzędzi i sposobów udostępnienia oferty kulturalnej trzeba zdecydować, jakiego sprzętu, jakich pomocy będą potrzebowali odbiorcy działań. I w którym momencie taka pomoc powinna być udzielona.

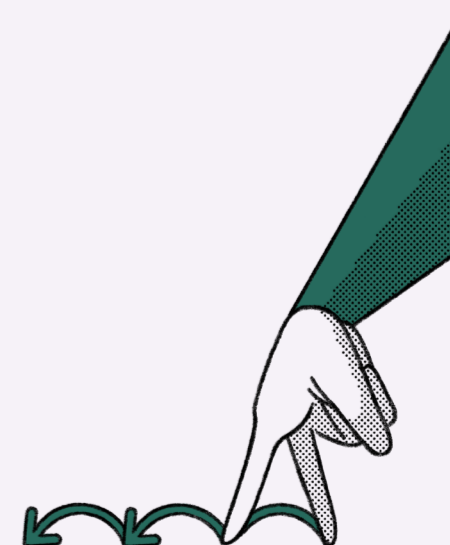
Nie sposób wymienić wszystkich możliwych sytuacji, ale podamy kilka przykładów.

Dostępność w obszarze widzenia może wiązać się z koniecznością usłyszenia audiodeskrypcji. Trzeba więc rozdać odbiorniki do AD, a w trakcie korzystania z oferty reagować, gdyby jakiś odbiornik przestał działać. Dostępność może być zapewniana przez pomoce dotykowe. Trzeba wówczas dbać o to, by każdy odnalazł makietę czy tyflografikę. Ważne będzie również wspieranie osób korzystających z pomocy dotykowych. Warto tłumaczyć szczegóły, warto podpowiadać tropy interpretacyjne. Jeśli zaś niezbędne będzie chodzenie, pokonywanie jakiejś trasy, prawdopodobnie najlepsze będzie zapewnienie wsparcia asystentów, którzy na czas korzystania z oferty staną się przewodnikami.

W obszarze słyszenia bariery mogą być zlikwidowane poprzez zapewnienie broszury z opisem ważnych dźwięków. Należy rozdać broszury i wskazywać chwile, gdy osoby ze szczególnymi potrzebami powinny zapoznać się z przygotowanym tekstem. Bariery mogą też zostać zlikwidowane poprzez zapewnienie tłumaczenia na PJM. Należy wtedy zadbać, by Głusi dobrze widzieli tłumacza. A jeśli niezbędne okaże się korzystanie z pętli indukcyjnej, IK musi zapewnić osobom z aparatami słuchowymi i z implantami miejsca w obrębie działania pętli.

Dostępność w obszarze poruszania się może zostać zapewniona przez wytyczenie na widowni strefy dla osób ze szczególnymi potrzebami. Jeśli w trakcie korzystania z oferty jedna z osób chce udać się do toalety, należy ją, w razie potrzeby, wspierać w tej drodze. Jeśli konieczne będzie zajęcie miejsca przy stole, należy zadbać o stół, którego blat jest umieszczony na odpowiedniej wysokości. W przypadku zaś oferty udostępnianej w trakcie wydarzenia plenerowego, trzeba zapewnić możliwość poruszania się po całym terenie poprzez na przykład rozłożenie mat. Potrzeby w obszarze poruszania się mogą też być wynikiem niesprawności rąk. Trzeba wspierać osoby z taką niesprawnością, gdyby korzystanie z oferty wymagało trzymania czegoś w dłoniach lub korzystania z ekranów dotykowych.

Dostępność w obszarze rozumienia może wiązać się z koniecznością poznania ETR-u z tłumaczeniem pewnych pojęć. Jeśli wśród odbiorców będzie osoba, która czegoś nie zrozumie, należy zapewnić jej dodatkowe wsparcie i pomóc zrozumieć opisywane pojęcie. Korzystanie z oferty może też być związane z samodzielnym wykonaniem jakiegoś zadania. Jeśli ktoś nie jest w stanie sprostać temu wyzwaniu, należy wspierać tę osobę dodatkowym tłumaczeniem lub służyć pomocą w niektórych czynnościach manualnych, ale nie wolno wykonać zadania za tę osobę.

W obszarze czucia wsparciem udzielonym osobom ze szczególnymi potrzebami może okazać się miejsce wyciszenia. I jeśli ktoś musi z niego skorzystać, trzeba wspierać taką osobę w drodze do tego miejsca i w ewentualnym powrocie, by dalej mogła korzystać z oferty. Wsparciem mogą okazać się również mapy sensoryczne, trzeba więc zadbać, by osoby ze szczególnymi potrzebami poznały ich treść.

Ten etap związany jest również z korzystaniem przez osoby ze szczególnymi potrzebami z całej infrastruktury miejsca, w którym została udostępniona oferta. Pracownicy i pracownice IK muszą mieć świadomość istnienia ewentualnych barier i wiedzieć, w jaki sposób wspierać osoby ze szczególnymi potrzebami, by niwelować trudności.

Co może być efektem analizy tego etapu we wszystkich obszarach? Przykład przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:
→ **Muzeum Emigracji w Gdyni**

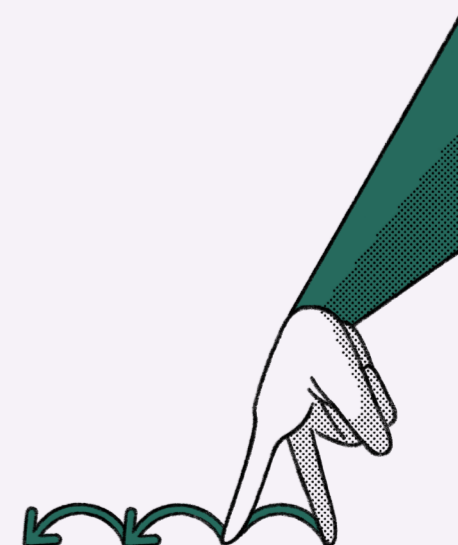
Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób zostały zlikwidowane bariery w dostępie do oferty w poszczególnych obszarach? Jakie urządzenia lub materiały muszą być rozdane odbiorcom, by mogli oni skorzystać z dostępności?
- W jaki sposób, w poszczególnych obszarach dostępności, korzysta się z udostępnionej oferty? W jakich sytuacjach osoby ze szczególnymi potrzebami mogą potrzebować wsparcia w czasie korzystania z udostępnionej oferty?
- Czy IK ma grupę kompetentnych osób, które mogą asystować odbiorcom ze szczególnymi potrzebami?
- Czy przestrzeń, w której odbywają się wydarzenia, jest dostępna? Jakie istnieją w niej bariery? W jaki sposób są wspierane osoby, które mogą mieć trudności w samodzielnym poruszaniu się po przestrzeni?
- Czy w IK jest toaleta dla osób ze szczególnymi potrzebami? Czy jest pokój wyciszenia?
- Czy osoba ze szczególnymi potrzebami może samodzielnie skorzystać z kawiarni, sklepu z pamiątkami itp.?

Ewaluacja

Ten etap najczęściej przeprowadza się jeszcze w miejscu udostępnienia oferty i zdecydowanie jest to najkorzystniejsze rozwiązanie. Dzięki temu pracownicy IK mogą lepiej poznać osoby ze szczególnymi potrzebami, mogą podjąć próbę nawiązania z nimi trwalszego kontaktu. Osoby ze szczególnymi potrzebami mogą natomiast skorzystać ze wsparcia, gdyby okazało się ono niezbędne w czasie ewaluacji. Ten etap musi zagwarantować dostępność w czasie zbierania opinii na temat zakresu i sposobu udostępnienia oferty. Opinie mogą być zbierane w różny sposób – najczęściej wykorzystuje się w tym celu formularze lub organizuje się krótkie spotkanie z odbiorcami.

W obszarze widzenia najlepszym sposobem zbierania opinii jest rozmowa – wywiad, grupa fokusowa. Osoba prowadząca rozmowę czyta wówczas pytania, proponuje kwestie do dyskusji i notuje odpowiedzi lub je nagrywa. Formularze i ankiety będą dostępne, jeśli będą plikami elektronicznymi i będzie można je wypełnić samodzielnie

w domu. Gdyby trzeba było je wypełniać na miejscu, warto zapewnić wsparcie asystentów, którzy odczytają pytania i zanotują odpowiedzi.

W obszarze słyszenia dobrą formą zbierania opinii będą wydrukowane formularze i ankiety. Należy wówczas zadbać o to, by pytania były możliwe do zrozumienia dla wszystkich, trzeba je więc formułować w zgodzie z zasadami języka prostego. W przypadku rozmowy, wywiadu czy spotkania grupy fokusowej należy natomiast zapewnić obecność tłumaczy języka migowego. Warto też, by takie rozmowy odbyły się w przestrzeni, w której działa pętla indukcyjna. W takiej sytuacji wszyscy uczestnicy ewaluacji muszą mówić do mikrofonu.

Niezbędnym rozwiązaniem w przypadku obszaru poruszania się jest przeprowadzenie ewaluacji w dostępnej przestrzeni i w warunkach gwarantujących każdej osobie możliwość samodzielnego wypełniania ankiet. Każda z nich musi móc zasiąść przy stole czy biurku, a jeśli jest to niemożliwe, należy zapewnić przenośne pulpity. Należy też pamiętać o potrzebach osób z niesprawnymi rękami, prawdopodobnie w takiej sytuacji niezbędne będzie wsparcie asystenta. Wygodną i dostępną formą dzielenia się opiniami będzie w tym obszarze rozmowa, wywiad, spotkanie grupy fokusowej.

W obszarze rozumienia dostępność będzie związana z udostępnieniem treści. Pytania muszą być proste, lepszym rozwiązaniem jest rozmowa, niż konieczność samodzielnego wypełniania ankiety lub formularza. Należy w jednym pytaniu pytać wyłącznie o jedną kwestię, warto dopytywać. Zadając pytania warto wspierać się wizualizacjami, grafikami, zapisami przedprzewodnika (jeśli został stworzony). Należy też zapewnić czas niezbędny do swobodnego udzielenia odpowiedzi. W tym obszarze łatwiej jest zbierać opinie pojedynczo albo w kameralnych grupach; grupy fokusowe lub wywiady grupowe mogą być formułą niedostępną.

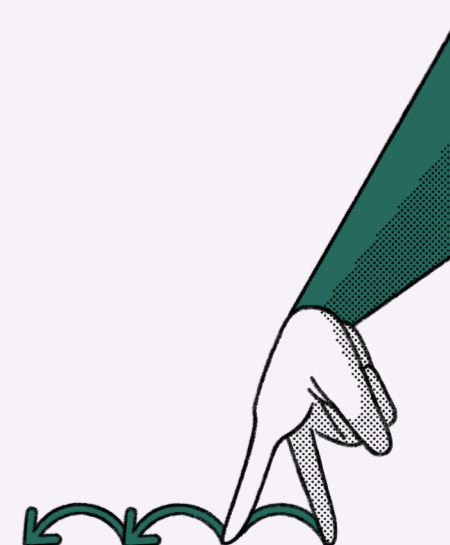
Osoby potrzebujące dostępności w obszarze czucia będą oczekiwały prostego języka i warunków zapewniających im poczucie bezpieczeństwa w czasie udzielania odpowiedzi. Dobrym rozwiązaniem będą w tym wypadku ankiety, drukowane formularze, dokumenty opublikowane w Internecie i wypełniane samodzielnie w domu. Wywiady mogą być prowadzone w małych, kameralnych grupach albo pojedynczo, z konkretnymi osobami. Warto zapewnić te osoby, że ankieta jest anonimowa i będzie wykorzystana tylko do celów ewaluacji, aby ulepszać dostępność.

W trakcie takich spotkań często zadawane są pytania o plany na przyszłość, o kolejną, udostępnioną ofertę. Warto być przygotowanym do udzielenia odpowiedzi. Różne, najczęściej internetowe formularze, są też wykorzystywane w przypadku ewaluacji prowadzonej już po powrocie osób ze szczególnymi potrzebami do domu. W tej sytuacji też trzeba zadbać, by każdy mógł samodzielnie przeczytać każde pytanie i samodzielnie na nie odpowiedzieć. Warto również przypominać odbiorcom o zbliżającym się końcu zbierania opinii, by jak największa liczba osób ze szczególnymi potrzebami odpowiedziała na zadane pytania.

Niekiedy ewaluacja nie musi być związana ze zbieraniem opinii odbiorców. Jej podstawą będą obserwacje poczynione przez pracowników i pracownice IK, którzy towarzyszyli osobom ze szczególnymi potrzebami w trakcie korzystania z oferty.

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób są zbierane opinie od osób korzystających z oferty IK? Czy ten sposób jest dostępny dla osób ze szczególnymi potrzebami?

- Na jakie wsparcie może liczyć osoba ze szczególnymi potrzebami uczestnicząca w ewaluacji?

Droga do domu

Droga do domu, z uwagi na pokonywaną trasę, to niekiedy odwrotność drogi na wydarzenie. Nawet jednak w takiej sytuacji etap ten musi być analizowany i opisany oddzielnie.

Osobny opis jest też niezbędny, gdy obie trasy różnią się od siebie. Różnica nie musi wiązać się z dużą odległością, czasem wystarczy, że wejście i wyjście to inne drzwi w tym samym budynku lub inna strona placu. Taka niewielka zmiana może sprawić, że w zakresie dostępności zmieni się bardzo dużo. W opisie należy więc poinformować, w jaki sposób można dotrzeć do najbliższego przystanku autobusowego lub tramwajowego. Znowu ważne są szczegóły, nazwy ulic, kierunki, a także istniejące bariery i trudności.

Jeśli osoby ze szczególnymi potrzebami będą mogły skorzystać ze wsparcia asystentów, należy określić w jaki sposób mają zgłosić potrzebę takiego wsparcia. Koniecznie trzeba też określić jaki jest zakres takiej pomocy.

Pytania pomocnicze:

- W jaki sposób można wrócić do domu – pieszo, transport publiczny, własny transport? Czy osoby ze szczególnymi potrzebami mogą przebyć tę drogę samodzielnie?
- Czy ktoś pomaga wrócić do domu? Gdzie kończy się wsparcie udzielane przez asystentów, których zatrudniła IK?

3. Dostępność krok po kroku

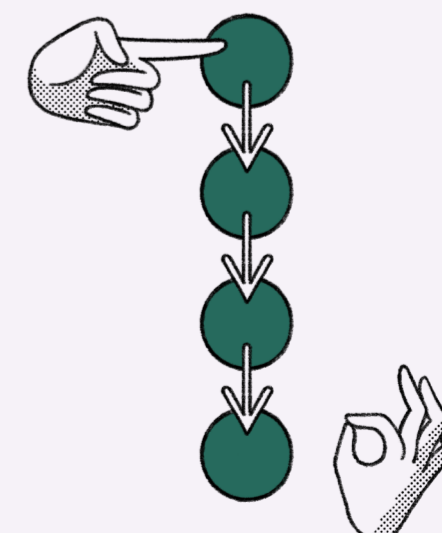
Kroki to sposób realizowania dostępności przez instytucję kultury, nastawione na możliwe do zrealizowania działania. Przedstawione poniżej opisy i pytania pozwolą Państwu zidentyfikować działania konieczne do podjęcia. Umożliwią również nazwanie spodziewanych efektów.

Krok 1 – Podjęcie decyzji o wdrażaniu dostępności. Uwrażliwienie zespołu.

Ten krok skupia się na zespole instytucji kultury. Ważna jest gotowość pracowników i współpracowników IK do prowadzenia działań na rzecz udostępniania oferty i zasobów IK. Ważna jest wiedza poszczególnych osób, ich umiejętności. I wreszcie bardzo ważny jest istniejący w IK sposób zarządzania dostępnością.

Nie ma jednego sposobu podjęcia decyzji o wdrażaniu dostępności. Taką decyzją może być zarządzenie dyrektora o rozpoczęciu procesu likwidowania barier, może nią być powołanie koordynatora dostępności lub przeprowadzenie pierwszych szkoleń uwrażliwiających. Ważne, by decyzja była znana wszystkim pracownikom IK.

Powołanie koordynatora dostępności, zgodnie z ustawą o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, nie jest obowiązkiem w instytucjach kultury.

Niekiedy taki obowiązek jest jednak nakładany na IK przez organizatora. Bez względu jednak na istnienie takiego obowiązku lub jego brak, powołanie koordynatora dostępności w IK jest najlepszym, wartym polecenia rozwiązaniem. Instytucje, w których pracują koordynatorzy dostępności, zwykle najefektywniej i w najbardziej racjonalny sposób likwidują bariery w dostępie do oferty. Dobrym rozwiązaniem, szczególnie w przypadku większych instytucji, jest stworzenie przy koordynatorze zespołu, który odpowiada za planowanie i prowadzenie działań dostępnościowych. Gromadzi on potrzebną wiedzę, co pomaga podejmować administracyjne i merytoryczne decyzje związane z dostępnością.

Uwrażliwianie zespołu najczęściej prowadzi się poprzez organizację szkoleń i warsztatów. Są one zasadne i potrzebne, nawet jeśli nie doprowadzą do tego, że każdy pracownik stanie się osobą empatyczną, chcącą wspierać osoby ze szczególnymi potrzebami. Na pewno zwiększą poziom wiedzy o dostępności.

Pierwsze warsztaty powinny być albo najszerze, poświęcone wszystkim obszarom dostępności albo konkretnie skupione na obszarze, w którym będą likwidowane bariery.

Oprócz warsztatów uwrażliwiających, należy też organizować szkolenia, których celem jest przygotowanie zespołu do samodzielnego zapewniania dostępności. Będą to warsztaty na przykład z tworzenia audiodeskrypcji, napisów dla niesłyszących, z podstaw PJM, z tworzenia tekstów ETR, z pisania w prostym języku czy z tworzenia tyflografiki. Warsztaty warto powtarzać cyklicznie, trzeba rozszerzać ich zakres, zmieniać tematykę. W przypadku warsztatów uwrażliwiających, na pewno powinno się objąć nimi wszystkich pracowników IK. Każda z tych osób powinna wiedzieć, co i jak ma robić, by dbać o dostępność w ramach swoich obowiązków.

Realizacja tego kroku powinna objąć pracowników IK, począwszy od osób kierujących instytucją, poprzez osoby zatrudnione w różnych działach (jak księgowość, dział administracji, dział techniczny, opiekunowie zbiorów, twórcy wydarzeń, dział zamówień publicznych, edukacja, obsługa widowni) a skończywszy na ochronie, współpracownikach i wolontariuszach. Krok ten należy powtarzać cyklicznie, na przykład poprzez spotkania całego zespołu lub poprzez wewnętrzną listę dyskusyjną poświęconą dostępności. Warto wtedy rozmawiać o sukcesach i niepowodzeniach, o wyzwaniach stojących przed IK, o pojawiających się wątpliwościach.

Jak podjąć decyzję o wdrażaniu dostępności i uwrażliwić zespół? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

→ **Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej**

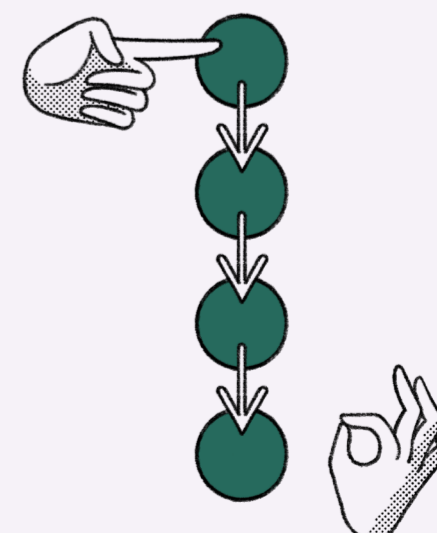
→ **Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-**

Prüfferowej w Toruniu

→ **Wrocławski Teatr Lalek**

Pytania pomocnicze:

- Czy zespół IK wie, że w instytucji jest wdrażana dostępność? Jakie są oznaki, że zapadła taka decyzja?
- Czy w IK jest koordynator dostępności? Czy ma wsparcie dyrekcji, zespołu IK, współpracowników?
- Czy w IK są organizowane wewnętrzne spotkania, szkolenia służące dostępności?

Jak często odbywają się takie spotkania? Kto je organizuje?

- W jaki sposób zespół IK jest informowany o spotkaniach lub warsztatach poświęconych dostępności (intranet, maile, grupa w social mediach, ogłoszenia od kierowników działów)?

Krok 2 – Nawiązanie współpracy ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami

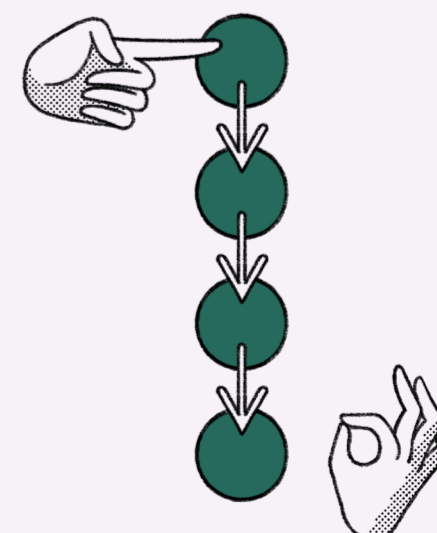
Realizacja tego kroku powinna rozpocząć się dopiero wówczas, gdy w IK są już pracownicy odpowiadający za dostępność. Dla osób ze szczególnymi potrzebami, zwłaszcza na początku kontaktów z IK, najważniejsi będą bowiem konkretni, rozpoznawalni ludzie.

Nawiązywanie współpracy warto rozpocząć od środowisk lokalnych, działających w pobliżu IK. Są one nie tylko źródłem wiedzy, ale i umożliwiają kontakt z odbiorcami działań dostępnościowych. Warto przy tym nie ograniczać się do jednego podmiotu, ale budować jak najszerszą sieć partycypacyjną. Szukając partnerów do współpracy warto pamiętać o osobach ze szczególnymi potrzebami, które są już odbiorcami działań Państwa instytucji. Mogą one stać się załączkiem grupy konsultacyjnej, mogą też ułatwić nawiązanie kontaktu z innymi organizacjami, z większą liczbą osób czy podmiotów.

Organizacje ogólnopolskie też są warte zainteresowania. Dają szansę na szerszą perspektywę i na korzystanie ze wsparcia ekspertów z innych części kraju. Szukając organizacji gotowych podjąć współpracę, nie trzeba ograniczać się wyłącznie do podmiotów działających w obszarze szczególnych potrzeb i kultury. Równie kompetentnym partnerem może być Warsztat Terapii Zajęciowej, Zakład Aktywizacji Zawodowej, fundacja działająca w obszarze sportu lub rehabilitacji czy ośrodek szkolno-wychowawczy dla dzieci i młodzieży z konkretną niepełnosprawnością. Zwykle nie udaje się przy tym nawiązanie współpracy przez telefon czy mail, niezbędne jest osobiste spotkanie i poznanie konkretnych osób. Pierwsze spotkanie zazwyczaj warto odbyć w siedzibie wybranego podmiotu, dopiero następne można organizować w instytucji kultury.

Jeśli jest taka potrzeba to przy nawiązaniu współpracy można zawrzeć – niekoniecznie bardzo formalne – porozumienie. Będzie ono podstawą do określenia wzajemnych oczekiwań, terminów, osób odpowiedzialnych za podtrzymywanie współpracy.

Współpraca jest najczęściej trwała, jeśli spotkania są w miarę regularne (co nie musi oznaczać, że bardzo częste) i jeśli osoby ze szczególnymi potrzebami otrzymują konkretne zadania do wykonania. Im szersza i bardziej zróżnicowana jest grupa współpracująca z IK, tym lepsze i bardziej kompleksowe są działania służące udostępnieniu kultury. Działania wspólne nie oznaczają jednak, że za każdym razem trzeba spotykać się ze wszystkimi zaproszonymi do współpracy. Należy wybierać jedynie te grupy, które są ekspertami w danej dziedzinie.

Jak nawiązać współpracę ze środowiskiem osób ze szczególnymi potrzebami? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

- **Centrum Kultury ZAMEK**
- **Powiatowe Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich**
- **Teatr Lalek Guliwer**

Pytania pomocnicze:

- Kto jest odpowiedzialny w IK za nawiązanie współpracy z odbiorcami ze szczególnymi potrzebami? Jakie działania zostały podjęte przez te osoby?
- Jakie organizacje działające na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami funkcjonują w otoczeniu IK? Osoby z jakimi szczególnymi potrzebami mieszkają w pobliżu IK? Czy IK współpracowała z nimi wcześniej?
- Kim są lokalni liderzy pracujący w środowisku osób ze szczególnymi potrzebami?
- Jakie są organizacje działające na terenie całego kraju, które zajmują się dostępnością w kulturze? Czy IK współpracowała z nimi wcześniej?

Krok 3 – Diagnoza instytucji kultury i przygotowania zespołu

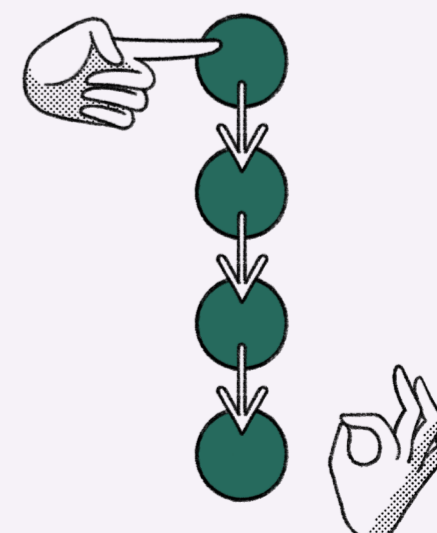
Diagnozę można przeprowadzić na różne sposoby. Można dokonać samooceny albo zdecydować się na zewnętrzny audyt. Można też połączyć oba sposoby. Na początku na pewno wystarczy samoocena, musi ona być jednak maksymalnie obiektywna. Krok ten warto prowadzić razem z osobami ze szczególnymi potrzebami. Gdyby do czasu rozpoczęcia diagnozy nie udało się nawiązać współpracy z takimi osobami, w czasie samooceny trzeba korzystać ze wsparcia eksperta.

Znakomitym narzędziem ułatwiającym przeprowadzenie diagnozy jest podróż odbiorcy. Diagnoza będzie pełna, jeśli każdy etap podróży odbiorcy zostanie przeanalizowany w każdym obszarze dostępności. W trakcie diagnozy ocenie należy poddać siedzibę i otoczenie instytucji kultury, jej ofertę oraz stan przygotowania zespołu.

Przeprowadzenie diagnozy wymaga czasu, warto więc zaczynać od obszaru dostępności, w którym jako pierwszym likwidowane będą bariery. Wybór tego obszaru powinien być efektem realizacji kroku 2, a więc wynikiem prac podjętych w ramach grupy konsultacyjnej.

Do przeprowadzenia diagnozy można również wykorzystać opisy, które definiują minimum zapewnienia dostępności architektonicznej, informacyjno-komunikacyjnej i cyfrowej, przedstawione w ustawach o zapewnianiu dostępności. W przypadku tego rozwiązania trzeba jednak stworzyć dodatkową, oddzielną listę spraw do zdiagnozowania w odniesieniu do niektórych etapów podróży odbiorcy – chodzi na przykład o etapy „korzystanie z udostępnionej oferty” i „ewaluacja”. Można też wykorzystać zamieszczone poniżej pytania pomocnicze. Należy je jednak uszczegółowić i dopasować do specyfiki IK.

Diagnozę powinna prowadzić konkretna wyznaczona osoba lub zespół ludzi. Nie oznacza to, że to te osoby muszą dokonać oceny wszystkich składających się na diagnozę obszarów. Muszą jednak znać wyniki przeprowadzonych analiz. Całość

prac należy podsumować na piśmie, by można było w przyszłości korzystać z poczynionych ustaleń.

Jak przeprowadzić diagnozę instytucji? Jak ocenić przygotowanie zespołu? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

- Centrum Kultury Dwór Artusa w Toruniu
- Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida w Krakowie

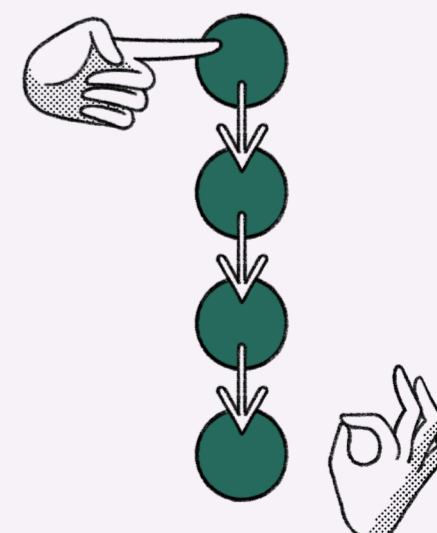
Pytania pomocnicze:

- Czy sposób informowania o działalności IK i jej promowania jest dostępny? Jeśli tak, to dla których grup osób ze szczególnymi potrzebami?
- Czy IK wspiera osoby ze szczególnymi potrzebami w drodze do miejsc, w których można korzystać z udostępnionej oferty? Czy IK ma dostępny dla wszystkich opis drogi do swojego budynku?
- Jaka jest oferta IK? Które z istniejących działań, przedsięwzięć są dostępne? Które łatwo można udostępnić? Dla których grup osób ze szczególnymi potrzebami?
- Czy zespół IK jest przygotowany do przyjęcia osób ze szczególnymi potrzebami? Kto z zespołu brał już udział w warsztatach uwrażliwiających? Jakiego rodzaju wiedzy brakuje w zespole IK?
- Czy pracownicy i współpracownicy wiedzą co powinni robić w ramach swych obowiązków, by dbać o dostępność?
- Czy na wyposażeniu IK znajduje się sprzęt zakupiony z myślą o osobach ze szczególnymi potrzebami? Czy jest on wykorzystywany, przez kogo, w jakich sytuacjach? Kto w IK zbiera wszystkie informacje związane ze sprzętem, z urządzeniami i materiałami zapewniającymi dostępność osobom ze szczególnymi potrzebami?
- Jakie bariery wciąż istnieją w przestrzeni budynku IK i w jego otoczeniu? W jaki sposób można zniwelować te bariery?

Krok 4 – Planowanie dostępności: co i komu będziemy udostępniać

Ten krok należy podejmować po zakończeniu diagnozy. W jej trakcie zostały zebrane informacje, które na tym etapie zostaną wykorzystane do stworzenia planu realizowania dostępności, w tym harmonogramu udostępniania oferty IK.

Planowanie kolejności likwidowania barier należy rozpocząć od wskazania osoby, która będzie koordynowała cały projekt. Nie oznacza to, że sama wszystko zaplanuje, musi natomiast ustalić z kim będzie współpracowała, kiedy powstanie plan i jaki będzie jego zakres. Kolejność i zakres działań należy określić korzystając z wniosków płynących z przeprowadzonej w poprzednim kroku diagnozy. Plan realizowania dostępności musi być w miarę szczegółowy. Nie wystarczy stwierdzenie, że dana część oferty zostanie udostępniona w konkretnym obszarze. Trzeba dodatkowo określić jakie narzędzia i metody zostaną wykorzystane w trakcie likwidowania barier. Dobrze jest też wskazać osoby czy podmioty, które mogą wykonać takie prace – mogą to być pracownicy IK, ale można też zaprosić do współpracy podmioty zewnętrzne.

Plan realizowania dostępności może wskazywać jedną, najbardziej potrzebną kolejność prac. W przypadku teatru można więc określić od razu, które spektakle i w jakiej kolejności będą udostępniane osobom ze szczególnymi potrzebami. Trzeba również od razu zaznaczyć, w jakich obszarach dostępności zostaną podjęte prace. Wybór obszarów powinien być wynikiem decyzji podjętych w poprzednich krokach, a więc efektem prac grupy konsultacyjnej i diagnozy. Jeśli w pobliżu IK znajdują się ośrodki i organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnością słuchu, naturalną decyzją wydaje się rozpoczęcie prac od likwidowania barier w obszarze słyszenia.

Plan realizowania dostępności nie musi jednak być jednoznaczny, szczególnie w odniesieniu do działań projektowanych w dalszej przyszłości. Może zawierać różne warianty, a ostateczny wybór będzie wówczas dokonywany na przykład po analizie kosztów (krok 5) lub po poznaniu oczekiwań konkretnych widzów. Warianty mogą być związane z różnymi pomysłami czy możliwościami udostępnienia oferty w konkretnym obszarze. Stanie się tak na przykład w przypadku warsztatów organizowanych przez dom kultury, które mają być udostępnione w obszarze słyszenia. Można to zrobić przez zapewnienie tłumaczenia na język migowy lub przez zapewnienie pętli indukcyjnej. Możliwości są dwie, jeśli wybór będzie konieczny, trzeba wybrać tę opcję, która będzie bardziej odpowiadała konkretnej grupie osób ze szczególnymi potrzebami.

Różne warianty planu zapewniania dostępności mogą też wynikać z gotowości IK do udostępnienia oferty w różnych obszarach. Przykład: instytucja kultury wie po diagnozie, że najłatwiej będzie jej zapewnić dostępność w obszarze rozumienia lub czucia, ale w pobliżu mieszka najwięcej osób potrzebujących dostępności w obszarze widzenia. IK analizuje więc wszystkie opcje i podejmuje decyzje, w którym z obszarów prace zostaną rozpoczęte najszybciej. I jeszcze jeden przykład skutkujący różnymi wariantami planu realizowania dostępności. Tak dzieje się, kiedy instytucja kultury jest gotowa likwidować bariery w dostępie do różnych części swej oferty. Muzeum może udostępniać wystawę stałą, zbiory opublikowane w Internecie lub cykliczne wydarzenia, organizowane w muzeum co roku. Konkretyzacja planu prowadzi wówczas do określenia kolejności udostępniania oferty.

Plan realizowania dostępności to wypadkowa potrzeb osób z różnymi potrzebami i możliwości instytucji - jej budżetu, zasobów ludzkich, potencjału - dlatego rozkłada on w czasie proces likwidowania barier oraz uzasadnia podejmowane decyzje, także wtedy, gdy oznaczają częściowy brak dostępności.

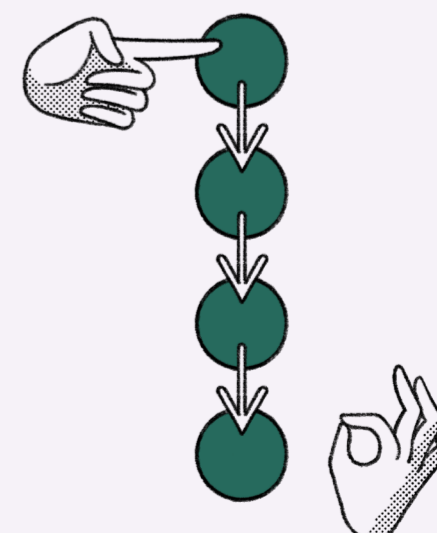

Jak zaplanować działania na rzecz dostępności? Od czego zacząć, z czego zrezygnować? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

- **Miejska Biblioteka Publiczna w Rabce-Zdroju**
- **Międzynarodowe Centrum Kultury Nowy Teatr**
- **Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II**

Pytania pomocnicze:

- Czy plan realizowania dostępności bierze pod uwagę wyniki diagnozy?
- Która część oferty IK może i powinna być udostępniona? Dlaczego? W jakiej kolejności? Jakie są wyniki diagnozy? Jakie są wyniki prac grupy konsultacyjnej?
- W których obszarach (widzenie, słyszenie, poruszanie się, rozumienie, czucie)

należy podjąć działania, by udostępnić osobom ze szczególnymi potrzebami wybraną część oferty IK? W których obszarach będzie to najłatwiejsze?

W których obszarach te działania są najbardziej pożądane?

- Kto koordynuje prace nad stworzeniem planu wdrażania dostępności?
- Jak często pojawiają się w instytucji osoby ze szczególnymi potrzebami? Jaka to grupa? Z jakich korzysta rozwiązań?

Krok 5 – Planowanie kosztów

Krok ten należy przeprowadzić w oparciu o plan realizowania dostępności.

W realizację kroku trzeba włączyć przedstawicieli działu księgowości i osoby odpowiedzialne za zamówienia publiczne. Podejmując działania należy dokonać analizy rynku - trzeba poznać ofertę różnych podmiotów świadczących usługi w zakresie dostępności, sprzedających narzędzia i materiały służące likwidowaniu barier. Warto korzystać nie tylko z ogłoszeń i reklam w Internecie, ale również z doświadczeń innych instytucji kultury, z wiedzy osób ze szczególnymi potrzebami. To bardzo skuteczny sposób, by dotrzeć do tych, których działalność jest kojarzona z wysoką jakością.

Zdarza się, że urzędnicy czy usługi o takich samych parametrach znacznie różnią się ceną. Nie ma więc sensu przepłacać, chociaż nie zawsze propozycja najtańsza jest najlepsza. Oprócz ceny ogromnie istotna jest też jakość. Jeśli tylko jest to możliwe, przy wyborze należy brać pod uwagę oba czynniki. Z drugiej strony zdarza się, że rozwiązania najtańsze będą najkorzystniejsze i w pełni uzasadnione. Wybór najtańszego rozwiązania może oznaczać, że IK zdecyduje się na najkorzystniejszą cenowo ofertę zewnętrznego podmiotu lub będzie zapewniać dostępność korzystając z pracy zespołu IK. Tak stanie się, gdy pracownicy IK przygotują na przykład tyflografiki, wykorzystywane w obszarze widzenia czy przedprzewodniki, likwidujące bariery w obszarach rozumienia i czucia. Pieniądze zaoszczędzone w ten sposób można wówczas przeznaczyć na inne, niemożliwe do samodzielnego wykonania materiały czy usługi.

Jak zaplanować koszty? Co można zrobić bezkosztowo?

Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:

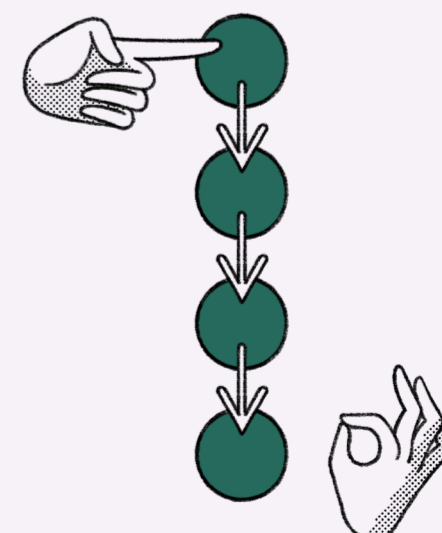
→ **Dzielnicowy Dom Kultury Węglin**

→ **Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej**

w Przasnyszu

Pytania pomocnicze:

- Ile kosztują narzędzia i usługi zaproponowane w planie wdrażania dostępności?
- Jakie podmioty świadczą usługi w zakresie dostępności w wybranych obszarach? Ile kosztuje praca tych podmiotów?
- Jaka jest jakość konkretnych urzędów lub usług pozwalających zapewnić dostępność?
- Jakie inwestycje są realizowane w IK? Czy w ramach tych inwestycji uwzględniono wymogi dostępności? Czy w ramach tych inwestycji możliwe jest sfinansowanie dodatkowych działań i zakupów służących dostępności?
- Ile będzie kosztowała praca osób oddelegowanych z zespołu IK do działań na rzecz dostępności?
- Skąd można pozyskać fundusze na dostępność?

Krok 6 – Przygotowanie dostępnej oferty

Dwa poprzednie kroki dały odpowiedź na pytania niezbędne do rozpoczęcia realizacji tego kroku. Wiadomo, jaka część oferty zostanie udostępniona, wiadomo w jakim obszarze, w jaki sposób i wiadomo ile IK wyda na to pieniędzy. Teraz trzeba wdrożyć wcześniejsze ustalenia. Przygotowanie dostępnej oferty to współpraca wielu osób, zwykle z kilku działów instytucji kultury i zewnętrznych ekspertów. Zespół IK musi wiedzieć, kto koordynuje te działania, a kto wykonuje poszczególne prace. Musi też być świadomy, w jaki sposób zakupić usługi lub towary, które mają służyć dostępności.

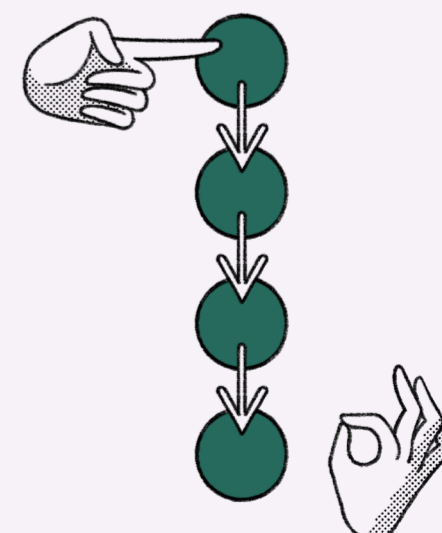
Przeanalizujmy cały proces na przykładzie spektaklu teatralnego udostępnianego dzieciom w obszarach widzenia i słyszenia. Ustalono, że bariery zostaną zlikwidowane poprzez zapewnienie audiodeskrypcji, tłumaczenia na język migowy, pętli indukcyjnej i przeprowadzenia dwóch warsztatów – po jednym dla dzieci potrzebujących dostępności w każdym z obszarów.

Zapewnienie audiodeskrypcji oznacza, że na dostępnym spektaklu musi pojawić się lektor, który przeczyta wcześniej napisany skrypt AD. W tym celu IK musi wystarczająco wcześniej zamówić napisanie takiego skryptu i zapewnić lektora, który przeczyta przygotowany opis. W trakcie trwania spektaklu lektor musi siedzieć w miejscu, w którym będzie mógł swobodnie mówić i będzie widział scenę. Czasami siada obok realizatora światła, innym razem w oddzielnym pomieszczeniu, w którym będzie mógł obserwować transmisję spektaklu. W jeszcze innej sytuacji niezbędne jest wypożyczenie kabiny do tłumaczeń symultanicznych i umieszczenie jej na widowni. IK musi również zadbać o urządzenia (zestawy słuchawkowe), które w dniu spektaklu zostaną rozdane dzieciom. Trzeba więc wyznaczyć pracowników IK, którzy przed spektaklem będą rozdawali zestawy słuchawkowe, a po zakończeniu pokazu zbiorą urządzenia.

Zapewnienie tłumaczenia na język migowy oznacza, że należy umówić się z tłumaczami, którzy w dniu spektaklu będą tłumaczyli całe przedstawienie. Przekład będzie możliwy, jeśli tłumacze otrzymają wcześniej z IK materiały, dzięki którym będą mogli przygotować się do pracy. Następnie, w czasie spektaklu, tłumacze muszą znaleźć się na scenie lub w jej bezpośredniej bliskości. Wszystko trzeba zorganizować w ten sposób, by dzieci obserwując to, co dzieje się na scenie, widziały też tłumaczy.

Dzieci, które noszą aparat słuchowy lub mają implant, mogą korzystać z pętli indukcyjnej. Trzeba więc zapewnić dzieciom miejsca, które znajdą się w zasięgu jej działania. Jeśli IK ma własną, stałą pętlę indukcyjną, sprawa jest stosunkowo prosta. Wystarczy wiedzieć, w którym miejscu powinny zasiąść dzieci. Jeśli jednak trzeba wykorzystać pętlę przenośną, trzeba ją wcześniej wypożyczyć, rozłożyć, podłączyć do źródła dźwięku, skalibrować. Tę pracę musi wykonać ekspert, jeśli nie ma takiej osoby wśród pracowników IK, trzeba zapewnić jego obecność.

I jeszcze warsztaty – należy zapewnić ich dostępność. W obszarze widzenia być może niezbędne okaże się wejście dzieci na scenę, dotknięcie oryginalnej scenografii lub przygotowanych tyflografik. Wszystko trzeba uzgodnić, a jeśli potrzebne okażą się właśnie tyflografiki, ktoś musi je wcześniej wykonać, a IK musi je odebrać i sprawdzić ich jakość. W obszarze słyszenia udogodnienia mogą okazać się takie same, jak w czasie spektaklu – tłumaczenie na język migowy i pętla indukcyjna. Ponownie należy zadbać o obecność tłumaczy i działającą pętlę indukcyjną. Pracownicy instytucji kultury lub eksperci z zewnątrz muszą więc wykonać niezbędną pracę.

Przygotowywanie dostępnej oferty jest za każdym razem procesem, który musi być właściwie zaplanowany, a następnie skrupulatnie i systematycznie realizowany.

Jak przygotować dostępną ofertę? Co można zrobić siłami zespołu? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:
 → **Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi**
 → **Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie**
 → **Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau**

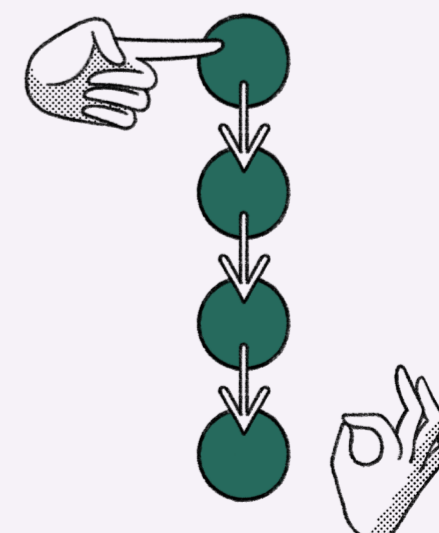
Pytania pomocnicze:

- Jaka część oferty i w jaki sposób będzie udostępniana? Kto będzie koordynował cały proces?
- Kto przygotowuje konkretne materiały służące dostępności wybranej części oferty? Ile potrzebuje na to czasu? Które prace zostaną wykonane przez pracowników IK, a które będą zlecone na zewnątrz? Kto z IK będzie zamawiał prace i odbierał ich efekty?
- Kto będzie wspierał osoby ze szczególnymi potrzebami w czasie korzystania z udostępnionej oferty? Jakiego rodzaju wsparcie będzie udzielane?

Krok 7 – Informacja i promocja

W kroku tym należy skupić się na dostarczeniu informacji o konkretnej, udostępnionej części oferty kulturalnej. Realizacja tego kroku ponownie jest związana z odpowiednim podziałem zadań pomiędzy pracowników instytucji kultury. Znowu musi być też wyznaczona osoba, która będzie koordynowała całe przedsięwzięcie, będzie inicjowała kolejne działania, będzie szukała najlepszych rozwiązań w przypadku pojawiających się trudności. Instytucja kultury, zgodnie z ustaleniami z etapu podróży odbiorcy poświęconego promocji i informacji, powinna dbać o odpowiednią treść i formę przygotowywanych komunikatów. Pracownicy z działu promocji muszą publikować komunikaty uwzględniające zasady dostępności we wszystkich lub w wybranych obszarach dostępności. Jeśli pewnych komunikatów IK nie jest w stanie przygotować samodzielnie, na przykład vlogów w PJM, zespół instytucji kultury powinien wiedzieć, kto będzie zamawiał wykonanie stosownych nagrań.

Bardzo ważny jest przy tym wybór właściwych kanałów komunikacji. Warto w tym celu aktywizować osoby ze szczególnymi potrzebami, z którymi została nawiązana współpraca w kroku 2. Osoby te mogą wskazać najlepsze kanały komunikacji, a nawet wesprzeć IK w publikowaniu i promowaniu poszczególnych zaproszeń. Komunikaty warto umieszczać w mediach społecznościowych na profilach skupiających osoby ze szczególnymi potrzebami. Warto je też wysyłać bezpośrednio do organizacji, które działają na rzecz takich osób. Niejednokrotnie efekty promocji zaczynają być widoczne dopiero po osobistym spotkaniu pracowników IK z osobami ze szczególnymi potrzebami. Zaplanowanie i przeprowadzenie takiego działania jest najczęściej bardzo efektywnym sposobem promocji. Trzeba zatem ustalić, którzy pracownicy IK będą się spotykali z osobami ze szczególnymi potrzebami i kiedy takie działania będą prowadzone. Promocja musi przy tym trwać na tyle długo i musi być tak intensywna, by odbiorcy nie tylko dowiedzieli się o udostępnionej ofercie, ale zdążyli też przygotować się do skorzystania z zaproszenia IK.

Jak informować o dostępnej ofercie? Co zrobić poza promocją w Internecie? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:
 → **Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego**
 → **Lubuski Teatr w Zielonej Górze**

Pytania pomocnicze:

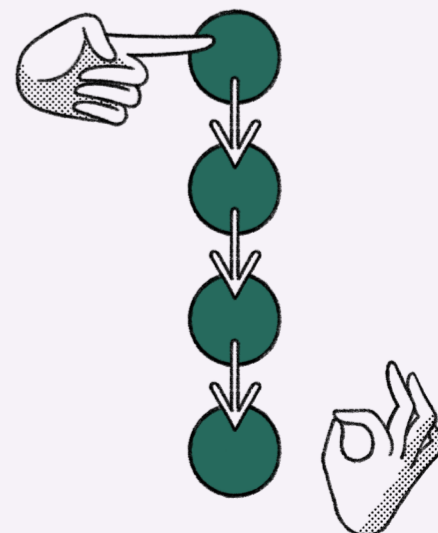
- Kto będzie przygotowywał informacje o dostępnej ofercie? Jaki jest plan promocji udostępnionej oferty?
- Jaka musi być forma i treść przygotowanych komunikatów, by były one dostępne w obszarze, w którym zlikwidowano bariery?
- Jakie informacje o dostępności znajdują się w przygotowanych komunikatach?
- Czy wskazuje się też na istotne, niedające się usunąć trudności i bariery?
- Gdzie są i mają być opublikowane komunikaty - na stronie internetowej, w mediach społecznościowych, w prasie, w radiu, na tablicach ogłoszeniowych?
- Czy wiadomości trafią bezpośrednio do środowisk skupiających osoby ze szczególnymi potrzebami? Kto i kiedy je tam dostarczy?
- Kiedy rozpoczyna się i jak długo trwa promocja wydarzenia?

Krok 8 – Oferta udostępniona. Ewaluacja

Odpowiedni podział obowiązków pomiędzy pracowników i pracownice, którzy będą towarzyszyli osobom ze szczególnymi potrzebami w czasie korzystania z udostępnionej oferty - to najważniejsza myśl tego kroku. Każdy musi wiedzieć, co i kiedy powinien robić, na czyje wsparcie może liczyć i z kim powinien ustalać następne działania, jeśli zdarzy się coś nieprzewidywanego. Jeden pracownik czy pracownica instytucji kultury może mieć przypisane tylko jedno zadanie, na przykład przeprowadzenie ewaluacji z osobami potrzebującymi dostępności w obszarze widzenia. Może też mieć kilka zadań – na początku może witać odbiorców ze szczególnymi potrzebami, w trakcie może wspierać te osoby w korzystaniu z przygotowanych materiałów, na przykład pomagając poznawać tyflografiki. I na końcu przeprowadzić ewaluację. Wszystko zależy od decyzji, które zapadną przed spotkaniem z osobami ze szczególnymi potrzebami i od możliwości IK. Ewaluacja nie ogranicza się wyłącznie do zebrania opinii. Każdy, kto rozmawia z osobami ze szczególnymi potrzebami musi wiedzieć, komu przekazać zebrane opinie. Zespół IK skorzysta zaś w ewaluacji wyłącznie wtedy, gdy jej wyniki zostaną podsumowane, omówione i opublikowane w taki sposób, by każdy zainteresowany pracownik mógł się z nimi samodzielnie zapoznać. Osoby prowadzące ewaluację muszą mieć świadomość, w jakim stopniu i dla kogo są dostępne wykorzystywane narzędzia. Muszą też wiedzieć, w jaki sposób mogą wspierać osoby, które nie będą mogły samodzielnie skorzystać z przygotowanych formularzy, ankiet albo nie będą mogły uczestniczyć w wywiadzie czy w grupie focusowej.

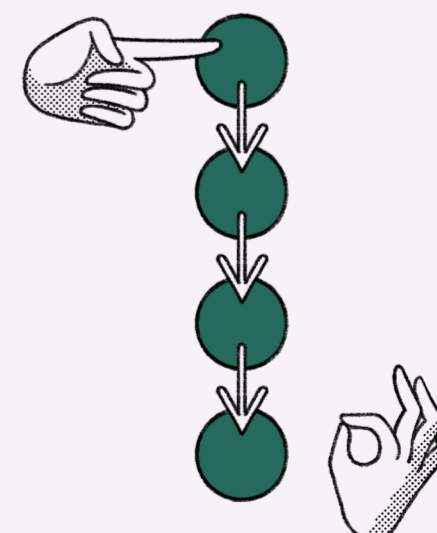
Jak wspierać osoby ze szczególnymi potrzebami korzystające z dostępnej oferty? Jak prowadzić ewaluację? Przykłady przedstawiamy w *Dobrych praktykach*:
 → **Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego w Łomży**
 → **Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie**
 → **Pyrzycki Dom Kultury**

Pytania pomocnicze:

- Kto kieruje udostępnionym wydarzeniem? Kto je prowadzi?
- Kto, bezpośrednio przed wydarzeniem, sprawdza rozwiązania mające zapewnić dostępność? Kto rozdaje osobom ze szczególnymi potrzebami urządzenia lub pomoce niezbędne do skorzystania z dostępności?
- Jaką metodą będzie prowadzona ewaluacja? Czy wykorzystane do niej materiały są dostępne?
- Kto prowadzi ewaluację? Z którymi uczestnikami i organizatorami wydarzenia będzie rozmawiać?
- Kto dokona podsumowania ewaluacji, z kim warto skonsultować wyniki ewaluacji? W jaki sposób wyniki dotrą do zespołu IK?
- Kto będzie podtrzymywał kontakt z odbiorcami ze szczególnymi potrzebami? Jakie informacje powinien od nich zebrać?
- W jaki sposób wydarzenie zostanie podsumowane przez IK? Czy i gdzie pojawią się notatka, zdjęcia lub relacja z wydarzenia? Kto zadba o dostępność takiego podsumowania?

Dobre praktyki

W rozdziale tym prezentujemy Państwu wybrane przykłady wdrażania i rozwijania dostępności w różnych instytucjach kultury. Przedstawione działania zostały zrealizowane w ramach projektu Kultura bez barier. Przedsięwzięcia grantowe realizowały 164 instytucje kultury z całej Polski. Spośród nich wybraliśmy 22. Ciekawych, wartych zarekomendowania realizacji było więcej, ale objętość publikacji wymagała ograniczenia ich liczby. Zależało nam, by wśród zamieszczonych tu dobrych praktyk znalazły się wszystkie rodzaje instytucji kultury (teatry i instytucje muzyczne, muzea, domy i centra kultury, biblioteki). Ponadto chcieliśmy, by w tym gronie nie zabrakło instytucji działających w małych, średnich i dużych miejscowości z różnych regionów Polski. Zależało nam bowiem, by poprzez te przykłady pokazać, że Model naprawdę ma charakter uniwersalny.

Każda IK i podjęte przez nią działania są opisane w ten sam sposób. Przedstawiamy instytucję i ogólną charakterystykę całego grantowego przedsięwzięcia, a następnie szczegółowo opisujemy jeden, wybrany przez nas jako szczególnie interesujący w przypadku danej IK etap podróży odbiorcy lub krok wdrażania dostępności. Instytucje kultury są prezentowane w tym rozdziale w porządku alfabetycznym.

Na końcu publikacji zamieściliśmy wykaz wszystkich zrealizowanych przedsięwzięć.

1. Biblioteki

Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej

Miejscowość: Bielsko- Biała

Liczba mieszkańców: ok. 170 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Błękitna kraina – biblioteka autystyka*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 105

Liczba osób realizujących projekt: 4

Opis przedsięwzięcia:

Głównym celem projektu *Błękitna Kraina – biblioteka autystyka* było stworzenie w Filii Integracyjnej Książnicy Beskidzkiej miejsca dla dzieci ze spektrum autyzmu – Niebieskiej Krainy. Aby takie miejsce mogło powstać, niezbędny był zakup sprzętu edukacyjnego i pomocy sensorycznych. Działania Niebieskiej Krainy miały na celu poszerzenie świadomości społecznej na temat autyzmu, poprzez organizację szkoleń i warsztatów, które przyczyniły się także do większej otwartości i dostępności. Chcieliśmy też poszerzenia oferty kulturalno-edukacyjnej dla dzieci w spektrum autyzmu i ich rodziców. Szkolenia i warsztaty przeprowadzono nie tylko dla bibliotekarzy Książnicy Beskidzkiej, ale także bibliotek w powiecie bielskim i pracowników domów kultury oraz rodziców dzieci w spektrum autyzmu. Zorganizowaliśmy warsztaty integracyjne dla klas, w których uczą się dzieci w spektrum autyzmu. Całość przedsięwzięcia zakończyły Dni Integracji pod hasłem: *Niebieski piknik*.

Dobra praktyka – krok 1

Temat przestrzeni dla dzieci dotkniętych spektrum autyzmu pojawiał się w rozmowach bibliotekarzy od dłuższego czasu. Wiedzieliśmy, że biblioteka to miejsce często odwiedzane nie tylko przez rodziców z dziećmi autystycznymi, ale również dorosłe osoby w spektrum autyzmu. Nasza decyzja o podjęciu działań, które uwrażliwią bibliotekarzy na kwestię autyzmu oraz umożliwią stworzenie Niebieskiej Krainy była oczywista i nie mieliśmy wątpliwości, że to jest to, czego brakuje w naszej bibliotece i w przestrzeni publicznej. W naszym mieście, tak jak i wielu miastach w Polsce nie było miejsc, do którego autystyczne dziecko może przyjść wraz z rodzicem i skorzystać z odpowiednich pomocy bezpłatnie i poza szkołą czy poradnią. Pracownicy naszej biblioteki pracują na co dzień z takimi osobami, ale nie mieli wcześniej odpowiedniego przygotowania do tej pracy. Stąd też pomysł na przeprowadzenie szeregu szkoleń. Wiedzieliśmy, że musimy zwiększyć świadomość na temat autyzmu. To duże wyzwanie, ponieważ bardzo trudno jednoznacznie ten temat określić. Nie łatwo jest go usystematyzować, zrutynizować działania, ponieważ każde dziecko w spektrum autyzmu zachowuje się inaczej. Każdy przypadek jest inny i wymaga specjalnego podejścia. Trzeba wykazać się dużym taktem i wrażliwością, aby nie oceniać i wyzbyć się stereotypowego myślenia o tym, jak powinno zachowywać się każde dziecko. My sami chcemy mieć możliwość przekazania tej wiedzy jak największej liczbie osób.

Autorki tekstu: Beata Kubica, starszy kustosz, kierownik Działu Udostępniania Zbiorów w Książnicy Beskidzkiej; Ludmiła Pietras, specjalista ds. promocji, kierownik działu Animacji, Promocji i Marketingu w Książnicy Beskidzkiej

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

Miejscowość: Płock

Liczba mieszkańców: pow. 112 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Książnica seniorom*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 105

Liczba osób realizujących projekt: 5

Opis przedsięwzięcia:

Naszą ambicją było stworzenie przestrzeni przyjaznej seniorom. Chcieliśmy im ułatwić dostęp do oferowanych wydarzeń, znieść cyfrowe bariery, zwiększyć komfort korzystania ze zbiorów. W pierwszym etapie kadra Książnicy została przeszkolona do pracy z osobami starszymi i uwrażliwiona na ich potrzeby. To dało podstawy do stworzenia i wprowadzenia cyklicznej oferty warsztatów z edukacji cyfrowej oraz spotkań filmowych i prozdrowotnych. Na miejsce spotkań wyznaczyliśmy mediatekę, placówkę dostosowaną architektonicznie do potrzeb osób starszych, która w ramach projektu zyskała dodatkowe wyposażenie. Dlaczego tylko jedna docelowa grupa? Jesteśmy na początku drogi w zapewnieniu dostępności do naszej oferty, uważaliśmy więc, że lepiej robić to krok po kroku i jednocześnie zaproponować tej grupie jak najwięcej.

Dobra praktyka – krok 7

Pamiętając o specyfice naszej grupy docelowej, w której znajdują się zarówno osoby wykluczone cyfrowo, jak i seniorzy świetnie poruszający się w nowych mediach, musieliśmy zadbać o wszystkie możliwe kanały przekazywania informacji. Strona www Książnicy, social media, newsletter, ekran multimedialny kiosku przy mediatece eMce, lokalne radio, ale też stare, dobre, sprawdzone plakaty i ulotki, dostępne w każdej z szesnastu placówek Biblioteki. Ulotki zresztą były często

pojawiającym się postulatem seniorów, najlepiej z programem wydarzeń na cały miesiąc. Materiały w formie ulotek przekazywane były również do spółdzielni mieszkaniowych, zaprzyjaźnionych aptek, agend Uniwersytetu Trzeciego Wieku, klubów seniora, z których dwa organizują spotkania korzystając z pomieszczeń naszych filii. W przekazywanej informacji, zwłaszcza dotyczącej wyjątkowych wydarzeń, pojawiał się wpis o konieczności odebrania bezpłatnych wejściówek, dostępnych w jednej z placówek. Aby wyjść naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom odbiorców, wprowadziliśmy też możliwość elektronicznej rezerwacji, która ułatwia seniorom i osobom ze specjalnymi potrzebami uczestnictwo w organizowanym przez nas przedsięwzięciu bez biegania po bilety. Informacja dotarła do seniorów, a już teraz przyjmujemy zgłoszenia na kolejną edycję warsztatów *e-Klub seniora*. Okazały się one hitem naszego przedsięwzięcia, a ich celem była i będzie edukacja cyfrowa!

Autorki tekstu: Renata Koziorowska-Paszkowska, Iwona Kosewska

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Książnica Seniorom*:

→ [film z napisami](#)

→ [film z audiodeskrypcją](#)

Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Przasnyszu

Miejscowość: Przasnysz

Liczba mieszkańców: pow. 16 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Podróż bez barier*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 14

Liczba osób realizujących projekt: 2

Opis przedsięwzięcia:

Ideą przedsięwzięcia grantowego *Podróż bez barier* realizowanego przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Przasnyszu była otwartość instytucji na potrzeby różnych grup odbiorców. Naszym założeniem była poprawa dostępności Biblioteki w zakresie udostępniania zbiorów oraz oferty edukacyjno-kulturalnej dla osób ze szczególnymi potrzebami w obszarach widzenia i poruszania się.

Pierwszy rok realizacji przedsięwzięcia rozpoczęliśmy od uwrażliwienia pracowników Biblioteki na potrzeby osób ze specjalnymi potrzebami. Zorganizowaliśmy szkolenia oraz spotkania robocze naszego zespołu z przedstawicielami lokalnych organizacji pozarządowych wspierających osoby z niepełnosprawnościami. Następnie opracowaliśmy narzędzia ułatwiające wdrażanie modelu dostępności. Dokonaliśmy samooceny dotyczącej występujących udogodnień oraz barier w naszej instytucji. Powstał *Przedprzewodnik* ułatwiający podjęcie decyzji o uczestnictwie w wydarzeniach przez osoby z niepełnosprawnościami, stworzyliśmy standardy promocji wydarzeń. Powstały też zasady prewizyty i asystentury (czytelne i konkretne wskazówki postępowania dla pracowników Biblioteki w przypadku odwiedzin instytucji przez osobę ze specjalnymi potrzebami). Likwidowaliśmy też bariery. Budynek Biblioteki Głównej wyposażony został w narzędzia, dzięki którym osoby mające problemy ze wzrokiem mogą samodzielnie poruszać się po Bibliotece oraz korzystać z oferty i zbiorów naszej instytucji m.in.: system nawigowania dla osób niewidomych, system przywoławczy przy wejściu do budynku oraz w toaletach,

klawiatura komputerowa z dużą czcionką. Zakupiliśmy czytaki, książki z wielkimi literami oraz audiobooki. Przeprowadziliśmy również remont w czytelni Filii nr 1. Miał on na celu stworzenie przyjaznej przestrzeni dla wszystkich mieszkańców. Zlikwidowaliśmy progi, wyrównaliśmy podłogi, a całe pomieszczenie zostało powiększone. A potem organizowaliśmy spotkania. Czyelnicy mieli możliwość uczestniczenia w spotkaniach z Andrzejem Grabowskim, Laurą Łącz, Marcinem Mellerem oraz w koncertach Kacpra Kuszewskiego i Elżbiety Adamiak. Odbływały się też warsztaty rękodzieła, warsztaty dla dzieci pt. *Bajkowa Biblioteka* oraz festyn integracyjny dla dzieci.

Dobra praktyka – krok 5

Po wybraniu określonych działań dostępnościowych stworzyliśmy listę konkretnych zadań (zakup sprzętu i wyposażenia, remont, realizacja wydarzeń). Dla każdego z tych zadań należało zaplanować budżet. Koszty szacowaliśmy na podstawie ofert nadesłanych do Biblioteki po naszych zapytaniach, zamieszczanych na stronach internetowych sklepów lub rozmów telefonicznych z dostawcami. Koszt remontu czytelni Filii nr 1 został oszacowany na podstawie wstępnego kosztorysu inwestorskiego, przedstawionego przez firmę budowlaną. Zbierając poszczególne dane sięgnęliśmy po informacje z kilku źródeł, gdyż urządzenia czy usługi o takich samych parametrach, potrafią znacznie różnić się ceną. Na tym etapie w budżecie ustalaliśmy średnią cenę z kilku źródeł.

Bardzo dumni jesteśmy ze stworzenia przedprzewodnika. Materiały do opracowania gromadziliśmy wszyscy jako zespół. Spojrzeliśmy na nasze miejsce pracy oczami naszych użytkowników, zobaczyliśmy zarówno bariery, jak i udogodnienia. Mogliśmy wspólnie zastanowić się, w jaki sposób zlikwidować lub zniwelować trudności w korzystaniu z naszej oferty. Ważne jest to, że oprócz nakładu pracy i czasu, stworzenie przedprzewodnika było bezkosztowe.

Autorki tekstu: Karolina Śmiecińska, Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Przasnyszu

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Podróż bez barier*:

→ [film z napisami](#)

→ [film z audiodeskrypcją](#)

Miejska Biblioteka Publiczna w Rabce-Zdroju

Miejscowość: Rabka-Zdrój

Liczba mieszkańców: 17 tysięcy

Nazwa przedsięwzięcia: *Biblioteka otwarta*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 6

Liczba osób realizujących projekt: 3

Opis przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie polegało na stworzeniu oferty bibliotecznej dla osób z niepełnosprawnościami wzroku, słuchu i intelektualną. Wykorzystano do tego nowe elementy wyposażenia oraz poszerzono zbiory. Wśród zakupów sprzętowych znalazły się: podłoga interaktywna (świetna dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną), okulary VR i monitor (dla Głuchych). Zbiory powiększono o gry planszowe i puzzle

(dla Głuchych), książki dotykowe i sensoryczne oraz audiobooki i książki z dużą czcionką (dla osób z niepełnosprawnością wzroku). Istotą przedsięwzięcia było zaproponowanie takich rozwiązań, z których osoby z niepełnosprawnościami mogą korzystać wspólnie z osobami bez dysfunkcji. W oparciu o poczynione zakupy, przeprowadzono cykl 8 możliwych do powtórzenia warsztatów integracyjnych. Zorganizowano dwa atrakcyjne spotkania autorskie tłumaczone na PJM (z Anną Goc, autorką książki *Głusza*, i Anną Dymną). Opracowano i wydano przewodniki po Rabce i okolicach, dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku, słuchu i intelektualną. Materiały zostały udostępnione do pobrania, bez ograniczeń, na stronie internetowej biblioteki.

Dobra praktyka – krok 6

Decyzja o wdrażaniu dostępności była powiązana z analizą potrzeb osób mieszkających i przebywających w Rabce oraz w jej bliskim otoczeniu. Punktem wyjścia była odpowiedź na pytania: kto przychodzi do biblioteki, a kto nie przychodzi i dlaczego. Uznaliśmy, mocno osadzeni w społeczności miasta, że istnieją obszary, które dzięki wdrożeniu dostępności można zagospodarować. Ze względu na możliwość dostępu do potencjalnych nowych użytkowników biblioteki, zdecydowaliśmy się skoncentrować na przygotowaniu oferty dla osób z niepełnosprawnością wzroku, słuchu i intelektualną. W przypadku osób z niepełnosprawnością wzroku istnieją już wypracowane praktyki biblioteczne. Należało tylko zapoznać się z nowymi możliwościami, jakie w tym wypadku daje technologia. Trudniej jest natomiast przygotować ofertę biblioteczną dla Głuchych, dla których język polski jest językiem obcym, czy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, które mają problem z rozumieniem trudniejszych tekstów. To było naszym największym wyzwaniem. Zamiast porywać się na zaspokajanie wszystkich potrzeb grupy docelowej, skupiliśmy się w sposób szczególny na temacie, w którym jesteśmy najbardziej kompetentni: stworzyliśmy dostępne, atrakcyjne, wysokiej klasy materiały na temat Rabki. Do współpracy zaprosiliśmy wybitnych specjalistów: tyfloga Marka Jakubowskiego, poetę Wojciecha Bonowicza i ilustratora Tomasza Samojlika. W rezultacie powstały udostępnione na naszej stronie internetowej wydawnictwa, z których chętnie korzystają zarówno osoby z niepełnosprawnościami, jak i osoby bez dysfunkcji. Są to: schemat Rabki z kodami QR umożliwiającymi odsłuchanie informacji na temat Rabki, filmowy przewodnik po Rabce z tłumaczeniem na PJM, ilustrowana książeczka z wierszami o najciekawszych miejscach w Rabce pisana prostym językiem oraz dostępny w bibliotece zestaw 8 przepięknych książeczek dotykowych na temat najważniejszych miejsc w Rabce.

Autorka tekstu: Iwona Haberny, autorka scenariusza projektu *Biblioteka otwarta*.

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Biblioteka otwarta*:

→ [film z napisami](#)

→ [film z audiodeskrypcją](#)

Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie

Miejscowość: Szczecin

Liczba mieszkańców: 400 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Zobacz i usłysz kulturę*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 105

Liczba osób realizujących projekt: 3

Opis przedsięwzięcia:

Projekt zwiększył dostępność biblioteki dla osób z niepełnosprawnością wzroku i słuchu. Na stronie www zamieściliśmy zakładkę *Biblioteka dostępna dla osób z niepełnosprawnościami*. Są tam filmy z napisami i tłumaczeniem na PJM, pliki audio o filiach dostępnych, sposobie dojazdu i ofercie. 7 największych filii wyposażyliśmy w przenośne pętle indukcyjne, a bibliotekarzy i szczecinian przeszkoliliśmy z podstaw języka migowego i zasad komunikacji z osobami z dysfunkcją wzroku i słuchu. 360 nagrań wideo na YouTube ze spotkań w bibliotece uzupełniliśmy o napisy.

Kompleksowymi działaniami objęliśmy filię ProMedia: kupiliśmy 10 czytników do książek i 50 książek powiększonym drukiem. Audiobooki i filmy z audiodeskrypcją oznaczyliśmy etykietą z tytułem w alfabecie Braille'a.

Zrealizowaliśmy wydarzenia kulturalne tłumaczone na PJM: 3 spacery, 10 spotkań autorskich i podróżniczych, dwie edycje Żywej Biblioteki, pokaz filmu oraz cykl spotkań informacyjno-edukacyjnych.

Dobra praktyka – krok 8

Ofertę biblioteki udostępniliśmy w obszarach widzenia i słyszenia. Na odbiorcę czekali bibliotekarze przeszkoleni z obsługi i komunikacji z użytkownikami z dysfunkcją wzroku i słuchu. Podczas wydarzeń kulturalnych pomoc zapewniały wolontariuszki. Odbiorca z niepełnosprawnością wzroku, w zależności od potrzeb, mógł wypożyczyć filmy z audiodeskrypcją, audiobooki (wszystkie oznaczone etykietą w alfabecie Braille'a: tytuł i autor). Filmy z audiodeskrypcją dodatkowo uzupełniono o naklejkę AD w czarnodruku. Na odbiorcę czekały też książki powiększonym drukiem, odpowiednio wyeksponowane i czytniki do książek. Czytniki były też wypożyczane, a bibliotekarze, jeśli była taka potrzeba, szkolili odbiorcę z ich obsługi, co wpłynęło na większe zainteresowanie.

Cieszy nas, że spotkanie autorskie z Anną Goc o książce *Głusza* tłumaczone na PJM, wywołało ogromne zainteresowanie osób niesłyszących, dyskusja w trakcie spotkania była intensywna. W bibliotece spotkały się różne szczecińskie środowiska osób niesłyszących, które poznały się i zainicjowały współpracę. Efektem będzie np. wystawa malarstwa członków PZG, która odbędzie się w listopadzie 2023 r. w filii bibliotecznej ProMedia.

Wśród pracowników biblioteki wzrósł poziom świadomości i otwarcie na użytkowników ze specjalnymi potrzebami, uwrażliwiły się osoby pełnosprawne. Przykład: Pod nagraniem ze spotkania pt. *Poetyka tekstów rapera* pojawił się komentarz pełnosprawnego internauty, który napisał, że choć sam nie skorzysta, to docenia tłumaczenie na język migowy.

W czasie trwania projektu odbiorca miał z nami bieżący kontakt, bibliotekarze pytali o indywidualne opinie, zbierali uwagi, abyśmy mogli modyfikować elementy projektu i dostosowywać do potrzeb użytkowników.

Autorka tekstu: Anna Rutkowska, kierowniczka Działu Promocji i Koordynatorka Dostępności w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Szczecinie

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Zobacz i usłysz kulturę*:

→ film z napisami

→ film z audiodeskrypcją

2. Centra / domy kultury

Centrum Kultury Dwór Artusa w Toruniu

Miejscowość: Toruń

Liczba mieszkańców: pow. 172 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Dwór dostępny*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 25

Liczba osób realizujących projekt: 3

Opis przedsięwzięcia:

Dwór dostępny to kompleksowy projekt zmiany podejścia do osób ze szczególnymi potrzebami. Mieliśmy na celu zwiększenie dostępności oferty kulturalnej Centrum Kultury Dwór Artusa oraz realizację kreatywnych wydarzeń, zapraszając osoby ze szczególnymi potrzebami do aktywnego w nich uczestnictwa. Zadanie jest skierowane do osób z niepełnosprawnością wzroku, jak również osób mających inne szczególne potrzeby: osoby w spektrum autyzmu, osoby z niepełnosprawnościami ruchowymi i słuchowymi, kobiety w ciąży i rodzice z dziećmi, seniorzy.

Celem głównym projektu było zorganizowanie funkcjonowania Centrum Kultury Dwór Artusa w taki sposób, by instytucja stała się miejscem otwartym dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Dobra praktyka – krok 3

W czasie, gdy uruchamialiśmy program, wiedzieliśmy, że z wielu zagadnień możemy nie zdawać sobie sprawy. Nawiązaliśmy więc współpracę z lokalnymi instytucjami związanymi z osobami ze szczególnymi potrzebami. Dzięki tej współpracy byliśmy w stanie realizować i dostosowywać działania do realiów naszej instytucji. Jednak nie dysponowaliśmy kompleksowym audytem architektonicznym i strony internetowej (posiadanie go jako „działania zero” byłoby najlepsze); dobrze go wcześniej zlecić. W naszym przypadku zrealizowaliśmy ten audyt i rozszerzyliśmy go o wizyty studyjne, angażując testerów spośród osób ze szczególnymi potrzebami. Spotykaliśmy się z nimi regularnie, konsultowaliśmy się, słuchaliśmy ich uwag i wprowadzaliśmy je w życie, do wydarzeń, nawet w trakcie ich trwania. Osoby te stały się członkami naszego zespołu. Przyniosło to realną zmianę. Swobodna, partnerska relacja z nimi znacząco pogłębiła nasze zrozumienie dostępności.

Zatarliśmy sztuczną granicę pomiędzy organizatorem, a odbiorcą, realnie razem uczestniczyliśmy w działaniach. To powinna być oczywistość, coś zupełnie naturalnego. Fakt, że dokładnie tak do tego podeszliśmy, pomógł w kreowaniu przestrzeni związanej z dostępnością, w której wszyscy są pełnoprawnymi uczestnikami życia kulturalnego instytucji. A trafne spostrzeżenia zgłoszone w czasie diagnozy przez osoby ze szczególnymi potrzebami – w pełni wdrożymy w nasze przyszłe działania.

Autorka tekstu: Patrycja Gancarczyk, koordynatorska do spraw dostępności,
Centrum Kultury Dwór Artusa w Toruniu

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Dwór dostępny*:

→ [film z napisami](#)

→ [film z audiodeskrypcją](#)

Centrum Kultury ZAMEK

Miejscowość: Poznań

Liczba mieszkańców: pow. 541 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Kino bez barier*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 123

Liczba osób realizujących projekt: 13 (2 koordynatorów, jeden badacz, 10 osób z innych działów)

Opis przedsięwzięcia:

Kino bez barier to przedsięwzięcie, którego nazwa ma sugerować otwartość naszej instytucji na nowych widzów i nową przestrzeń kinową dostosowaną do ich potrzeb. W ramach zadania nastąpiło wyposażenie nowo otwartej Sali Audiowizualnej w podnośnik, pętlę indukcyjną oraz procesor do audiodeskrypcji. Oprócz poprawienia infrastruktury, wprowadziliśmy do stałego repertuaru pokazy filmowe i działania towarzyszące dostępne dla osób z różnymi potrzebami. W każdy wtorek oraz czwartek pokazywaliśmy (i nadal to robimy) filmy z audiodeskrypcją oraz napisami, a w czwartek dodatkowo tłumaczone na PJM. Filmy były z bieżącego repertuaru, zaś bilet na pojedynczy pokaz kosztował tylko 5 zł, co dodatkowo znosiło barierę ekonomiczną. Ponadto raz w miesiącu, po seansie widzowie brali udział w *Spotkaniach bez barier*, których tematyka związana była z pokazywanym w danym momencie tytułem. Przed przystąpieniem do realizacji projektu zainicjowaliśmy proces rozpoznania potrzeb, zaś w komunikacji programu postawiliśmy na wielokanałową promocję (Internet, ulotki, plakaty) oraz bezpośredni kontakt: nawiązanie relacji z organizacjami pracującymi z i dla osób z niepełnosprawnościami, spotkania z Widzami przy kawie.

Dobra praktyka – krok 2

Projekt kładł nacisk na budowanie stałej relacji z przyszłymi odbiorcami i odbiorczyniami działań. W pierwszym etapie polegał na rozpoznawaniu ich potrzeb w nieformalnej atmosferze - przy kawie. Temu służyły na przykład wizyty zapoznawcze. Zorganizowaliśmy je przed rozpoczęciem programu. Odbywały się w Zamku oraz u partnerskich organizacji zrzeszających OzN. Podczas tych wydarzeń, przy kawie, opowiedzieliśmy m.in. o repertuarze, cenach biletów, skonsultowaliśmy materiały promocyjne i wprowadziliśmy niezbędne poprawki (m.in. powiększoną czcionkę). Była to dobra okazja by publiczność poznała osoby odpowiedzialne za projekt, wypowiedziała się na temat filmów oraz zgłosiła pomysły tytułów, które chciałyby w ramach cyklu zobaczyć. sposoby spędzania czasu wolnego oraz zainteresowania. Ważne dla nas było poznanie codziennej rutyny i zajętości naszych rozmówców. Dzięki temu mogliśmy ustalić harmonogram projektu oraz repertuaru w taki sposób, by odpowiadał on na potrzeby naszych odbiorców. Była to także świetna okazja do zapoznania się – dzięki temu odbiorcy wiedzieli, że w projekt zaangażowane są konkretne osoby, którym mogą zgłaszać uwagi i pomysły.

Autorzy tekstu: Jakub Walczyk, kierownik Działu Programów Społecznych CK ZAMEK w Poznaniu, Joanna Stankiewicz, specjalistka ds. edukacji kulturowej CK ZAMEK w Poznaniu, dr Bartek Lis, specjalista ds. projektów społecznych i badań CK ZAMEK w Poznaniu.

Dzielnicowy Dom Kultury Węglin

Miejscowość: Lublin

Liczba mieszkańców: ok. 330 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Dom otwarty*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 17

Liczba osób realizujących projekt: 3

Opis przedsięwzięcia:

Częścią przedsięwzięcia Dom otwarty był projekt *Smaczne czuby*. Projekt miał na celu stworzenie publikacji książkowej z przepisami kulinarnymi. Realizując ten projekt chcieliśmy włączyć osoby z niepełnosprawnościami w działanie twórcze i angażujące. Publikacja tworzona była partycypacyjnie z uczestnikami i uczestniczkami naszych działań i sympatykami naszych domów kultury. To oni dostarczyli treści do książki, przygotowywali potrawy, których zdjęcia znalazły się w publikacji. Na spotkaniach było i wspólne gotowanie, i rozmowy o kuchni, wspomnienia potraw z dzieciństwa i wymiana najlepszych przepisów rodzinnych. Na jednym z warsztatów, prowadzonym przez graficzkę, osobę głuchą, uczestnicy i uczestniczki projektu tworzyli rysunki i ilustracje do książki. Pomyśleliśmy także o przedstawieniu perspektywy osoby niewidomej w kuchni – w książce znalazł się więc tekst *Kuchnia w ciemno* napisany przez samorzecznikę. W efekcie tych działań powstała publikacja wydana w różnych formach: tradycyjna książka drukowana, dostępna wersja cyfrowa, czarnodruk, audiobook a także migobook. W nagranie tego ostatniego zaangażowane były osoby głuche uczestniczące w projekcie a także wszyscy lubelscy tłumacze PJM.

Dobra praktyka – krok 5

Planowanie kosztów jest trudne w instytucji, która nie ma wiele doświadczenia w stosowaniu narzędzi dostępności. Niektóre koszty w naszym projekcie były przeszacowane, w innych punktach nie pomyśleliśmy o wszystkich niezbędnych rozwiązaniach. Na przykład pierwotnie, tworząc publikację, planowaliśmy wydanie audiobooka w 500 egzemplarzach. Potem okazało się, że plik dostępny w sieci jest dla użytkowników wygodniejszy niż nagranie na nośniku. Natomiast w związku z udziałem osób głuchych w powstawaniu książki, postanowiliśmy nagrać migobooka – tego nie mieliśmy w planie. Na szczęście możliwe były dość znaczne modyfikacje/przesunięcia w budżecie przedsięwzięcia. W całym projekcie *Smaczne Czuby* ważne dla nas było zaangażowanie osób z niepełnosprawnościami w proces twórczy. To się niewątpliwie udało. Działaniem, które wyróżniło się w ramach tego projektu było właśnie nagranie migobooka. Biorąc pod uwagę zaangażowanie Głuchych w powstanie tej publikacji chcieliśmy zrobić ukłon w ich stronę. Chcieliśmy także, żeby uczestnicy i uczestniczki projektu poczuli, że jest to bardzo ich, dlatego zaprosiliśmy, by sami przemigali swoje przepisy. Przepisy pozostałych uczestników zostały rozdysponowane do tłumaczenia pomiędzy wszystkich lubelskich tłumaczy PJM. Było to organizacyjnie trudne zadanie, ale budżetowo wszystko się udało, a było to też ciekawe spotkanie. Mamy także dużą satysfakcję z samodzielnego nagrania audiodeskrypcji do filmów. Taka praca własna ma od razu odzwierciedlenie w budżecie. Do napisania skryptów zaprosiliśmy osoby z uczelni (UMCS), a w naszym zespole znalazła się osoba, która udzieliła głosu i realizator dźwięku, który był

odpowiedzialny za nagrania i montaż. Zakupiliśmy też sprzęt do audiodeskrypcji. Na seansach dla dzieciaków z SOSW nie obyło się bez wzruszeń – niektóre dzieciaki po raz pierwszy mogły skorzystać z AD w kinie i ze łzami w oczach nam za to dziękowały, a nauczycielki po raz pierwszy nie musiały nikomu szeptać do ucha.

Autorzy tekstu: Sylwia Gumiela – Starsza specjalistka ds. administracyjnych, technicznych i obsługi; Rafał Lis – Koordynator ds. dostępności

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Dom otwarty*:

→ **film z napisami**

→ **film z audiodeskrypcją**

Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida w Krakowie

Miejscowość: Kraków

Liczba mieszkańców: ok. 803 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Norwid – dostępny!*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 55

Liczba osób realizujących projekt: 4

Opis przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie zakładało poprawę dostępności oferty dla osób z różnymi potrzebami we wszystkich trzech lokalizacjach Ośrodka Kultury Norwida. W ramach przedsięwzięcia zrealizowano cykl 6 szkoleń dla wszystkich pracowników i pracowniczek Ośrodka a także audyt architektoniczny oraz facylitację procesu samooceny dostępności zasobów i oferty Ośrodka. Poprzez likwidację wybranych zdiagnozowanych barier, zwiększono poziom dostępności (architektonicznej, cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej) instytucji. Uruchomiono nową stronę internetową, system do audiodeskrypcji w kinie, doposażono biblioteki i galerię. Już w trakcie trwania przedsięwzięcia testowano dostępność oferty Ośrodka w ramach bieżącej działalności. Całość przedsięwzięcia zakończono procesem ewaluacji.

Dobra praktyka – krok 3

W ramach diagnozy zostały poddane analizie różne kwestie. Zbadano potrzeby publiczności Ośrodka, została też przeanalizowana dostępność instytucji. W tym celu przeprowadziliśmy dla 3 budynków audyt architektoniczny, każdy z nich zakończył się raportem. Badaliśmy także przygotowanie zespołu do spotkania z osobami z różnymi potrzebami. Podstawą były raporty z facylitacji po szkoleniach zorganizowanych dla pracowników i pracowniczek na początku działań w ramach przedsięwzięcia. Zrealizowanych zostało 6 szkoleń dla zespołu Ośrodka. W 5 szkoleniach z obszarów tematycznych związanych z dostępnością – widzeniem, słyszeniem, poruszaniem się, czuciem, rozumieniem – uczestniczyli wszyscy pracownicy i pracowniczki. W szkoleniu nr 6, dotyczącym tworzenia tekstów w prostym języku, uczestniczyła kadra merytoryczna Ośrodka.

Wnioski z przeprowadzonych badań oraz refleksje pracowników i pracownicze po spotkaniach szkoleniowych pomogły w weryfikacji założeń przedsięwzięcia z etapu pisania wniosku. Wprowadzono korektę do działań, uwzględniając tym

samym potrzeby, wytyczne i dobre praktyki wskazane przez osoby eksperckie i samorzecznicze.

Autorka tekstu: Magdalena Kotula, specjalistka ds. dostępności, Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida w Krakowie

Powiatowe Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich

Miejscowość: Strzelce Opolskie

Liczba mieszkańców: ok. 17 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Sprawni w kulturze – zwiększanie dostępu do oferty Powiatowego Centrum Kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 13

Liczba osób realizujących projekt: 4

Opis przedsięwzięcia:

Projekt polegał na stworzeniu zintegrowanej oferty działań kulturalnych, skierowanych do szerokiego grona odbiorców z uwzględnieniem dzieci oraz młodzieży ze szczególnymi potrzebami w obszarze rozumienia i czucia. W ramach projektu przeszkolona została kadra PCK oraz przeprowadzono konsultacje społeczne. Kolejnym krokiem stało się stworzenie nowej, dostępnej strony internetowej, wyposażonej w przedprzewodnik, newsletter oraz film – wirtualny spacer po PCK. Dzień otwarty projektu zapoczątkował wdrażanie nowej oferty zajęć plastycznych, sensorycznych oraz animaloterapii. W Zawadzkiem natomiast realizowano warsztaty teatralne, których efekty zaprezentowano podczas Festiwalu. W ramach projektu powstała sala doświadczenia sensorycznego, zrealizowano 2 wyjazdy do dostępnych instytucji kultury, odbył się plener malarski oraz 2 ogólnodostępne spektakle teatralne. Festiwal Kultury Dostępnej, Integracyjny Dzień Dziecka na 4 łapy oraz wydanie kalendarza na rok 2024 z fotorelacją - zakończyły projekt.

Dobra praktyka – krok 2

Przed rozpoczęciem pisania wniosku projektowego dyrektor PCK przeprowadził rozmowy z dyrektorami i kadrą szkół specjalnych, w celu diagnozy ich potrzeb i realnego zainteresowania naszą ofertą. Pytał o rodzaje zajęć, formę, czas trwania, optymalną liczebność grup, godziny i częstotliwość realizacji warsztatów. Jednym z działań projektowych stało się również spotkanie z osobami pracującymi z dziećmi oraz młodzieżą ze szczególnymi potrzebami, w tym w zakresie rozumienia i czucia. W konsultacjach społecznych wzięli udział nauczyciele oraz dyrektorzy szkół specjalnych, pracownicy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej oraz Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. W spotkaniu uczestniczyli również pracownicy Powiatowego Centrum Kultury, celem poznania faktycznych problemów, z którymi borykają się dzieci oraz młodzież z niepełnosprawnością intelektualną. Wartością dodaną spotkania było poznanie opinii zaproszonych osób na temat działań zaplanowanych w projekcie, dzięki którym mogliśmy lepiej dopasować je do potrzeb wybranej grupy odbiorców oraz dokonać korekty wstępnych założeń. Niektóre uwagi były jak zimny prysznic, ale dzięki temu udało się przed częścią merytoryczną dokonać weryfikacji założeń. Na przykład: na jakim poziomie dokonywać integracji w grupach? Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim mogły z powodzeniem współpracować z dziećmi pełnosprawnymi, ale już w przypadku dzieci z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym wskazano nam, by integracja przebiegała pomiędzy grupami z różnych placówek, jednak na tym samym poziomie intelektualnym. Dotyczyło to głównie warsztatów, ponieważ podczas wydarzeń artystycznych dedykowaliśmy wybrane wydarzenie wszystkim uczestnikom.

Autorki tekstu: Joanna Popów-Bogdoł – Dyrektor Powiatowego Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich; Iwona Nieświec – Specjalista ds. promocji i pozyskiwania funduszy zewnętrznych Powiatowego Centrum Kultury w strzelcach Opolskich.

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Sprawni w kulturze – zwiększanie dostępu do oferty Powiatowego Centrum Kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami*:

→ film z napisami

→ film z audiodeskrypcją

Pyrzycki Dom Kultury

Miejscowość: Pyrzyce

Liczba mieszkańców: pow. 12 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: PDK otwarci na dostęp

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 12

Liczba osób realizujących projekt: 10

Liczba osób koordynujących projekt: 2

Opis przedsięwzięcia:

W nazwie naszego projektu *PDK otwarci na dostęp* występuje pleonazm, ponieważ jak wiadomo, otwarty już sam w sobie oznacza *dostępny* dla wszystkich. Chcieliśmy po prostu podkreślić, że pragniemy dostępu naprawdę swobodnego dla wszystkich, bez żadnych ograniczeń oraz że jesteśmy otwarci i gotowi na zmiany. W ramach zadania zrealizowane zostały: uwrażliwiające i podnoszące kompetencje eksperckie warsztaty dla pracowników i współpracowników, a także przedsięwzięcia edukacyjne, czyli cykl warsztatów dla osób ze szczególnymi potrzebami. Po drugie – przedsięwzięcia edukacyjne, czyli cykl warsztatów dla osób ze szczególnymi potrzebami. Były to między innymi warsztaty plastyczno-sensoryczne, teatralne zakończone spektaklem teatralnym, i filmowe, zakończone krótką etiudą filmową.

Dostosowaliśmy też i wyposażyliśmy przestrzeń Pyrzyckiego Domu Kultury, między innymi stworzyliśmy miejsce wyciszenia, kupiliśmy monitor 75 cali, pętlę indukcyjną, słuchawki wyciszające, podesty do strefy dostępności, podsystem przywoławczy. Dostosowaliśmy też naszą stronę www dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Dobra praktyka – krok 8

Od samego początku dbaliśmy o bezpieczeństwo uczestników. Na wszystkich wydarzeniach warsztatowych zwracaliśmy szczególną uwagę na to, by pierwszą osobą obecną w przestrzeni PDK był nasz pracownik, który w razie potrzeby służył pomocą i był do dyspozycji przez cały czas trwania spotkania. W przedsięwzięciach edukacyjnych wzięło udział ponad 200 osób. Dumą przepełniają nas obrazy, które żywo mamy w pamięci: sto godzin różnorodnych warsztatów zorganizowanych dla osób ze szczególnymi potrzebami. Zwieńczeniem warsztatów filmowych i teatralnych było wydarzenie *OtwArte kadry*, podczas którego odbyły się: animacje publiczności, film dokumentalny i poklatkowy, bajka muzyczna *Kopciuszek*, a po wydarzeniu spotkanie dla uczestników warsztatów i ich rodzin. Świetna zabawa, wzruszenie i emocje, a to wszystko przy wypełnionej po brzegi sali kinowo-widowiskowej.

Ewaluacja, prowadzona po niemal każdym wydarzeniu, zazwyczaj miała formę rozmów (zarówno swobodnych, jak i tych moderowanych). Brali w nich udział uczestnicy warsztatów, ich rodziny, asystenci, wychowawcy, nauczyciele. Za każdym razem staraliśmy się stworzyć bezpieczną i przyjazną przestrzeń do rozmów, zwłaszcza poprzez rezygnację ze sztywnych ram czasowych. Zawsze był czas na „złapanie oddechu”, wymianę wrażeń i podzielenie się emocjami. Sporym zaskoczeniem była dla nas istotna rola, jaką odgrywał poczęstunek, który niesamowicie sprzyjał integracji, a to w znakomitej atmosferze pozwalało zdobywać niezwykle cenne informacje o projekcie. Okazało się m.in., że duże znaczenie dla naszych odbiorców miał fakt, że tam, gdzie wymagała tego sytuacja, zapewnialiśmy im transport na wydarzenia, co dla niektórych osób było niezbędne, by móc uczestniczyć w oferowanych przez nas aktywnościach. To dla nas duże wyzwanie, bo wiemy, że w codziennym funkcjonowaniu instytucji ze względów finansowych nie będziemy mogli zaspokoić tej potrzeby naszych potencjalnych odbiorców.

Autorzy tekstu: Zespół Pyrzyckiego Domu Kultury: Ewa Hancz, Eliza Karwowska, Katarzyna Pluta, Marzena Cielek, Krzysztof Oszczyk, Romuald Fijałkowski, Ryszard Zgłobicki

Obejrzyj film podsumowujący projekt *PDK otwarcia na dostęp*:

→ [film z napisami](#)

→ [film z audiodeskrypcją](#)

3. Filharmonie

Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego w Łomży

Miejscowość: Łomża

Liczba mieszkańców: 60.000

Nazwa przedsięwzięcia: *Filharmonia dostępna*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 22

Liczba osób realizujących projekt: 7

Opis przedsięwzięcia:

W ramach *Filharmonii dostępnej* zrealizowaliśmy cykl koncertów integracyjnych połączonych z integracyjnymi warsztatami muzycznymi i plastycznymi. Uwieńczeniem całości był koncert finałowy ze wspólnym występem uczestników warsztatów i wystawą prac plastycznych powstałych w czasie trwania grantu. Poszerzyliśmy ofertę o koncerty opatrzone audiodeskrypcją, dostosowaliśmy stronę internetową FKWL do wymogów dostępności, stworzyliśmy miejsce wyciszenia, udostępniliśmy możliwość odbycia wirtualnego spaceru po przestrzeni FKWL. I wreszcie wprowadziliśmy Filharmoniczną Kartę Osoby z Niepełnosprawnością, która umożliwia bezpłatny wstęp na wydarzenia organizowane przez FKWL.

Dobra praktyka – krok 8

W zależności od zainteresowań odbiorców i ich potrzeb dostosowaliśmy formę udziału w realizowanych wydarzeniach. Każdy kto mógł i chciał, miał możliwość

przyjścia do siedziby naszej Filharmonii. Naszą ofertę poszerzyliśmy jednak o opatrzone audiodeskrypcją koncerty opublikowane na stronie internetowej. W ten sposób zaprosiliśmy osoby, które dopiero rozpoczynają swoją znajomość z FKWL. Chcieliśmy, by mogły uczestniczyć w wydarzeniach w dogodnym dla siebie czasie i miejscu. Wiele z tych osób zdecydowało się na udział w koncertach w siedzibie Filharmonii.

Zainteresowanie koncertami integracyjnymi połączonymi z warsztatami przerosło nasze oczekiwania, zwiększyła się liczba naszych odbiorców. Pierwszy koncert rozpoczęliśmy z 5 instytucjami zajmującymi się osobami ze szczególnymi potrzebami, a koncert finałowy zakończyliśmy już z 12. W sumie w wydarzeniach artystycznych wzięło udział ponad 2000 osób. To wszystko pokazało nam, jak ważna była to inicjatywa. Założeniem koncertów integracyjnych był wspólny występ na scenie osób pełnosprawnych (orkiestry) i uzdolnionych muzycznie osób ze szczególnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami, w roli solistów. Byli to artyści z Polski i ze środowiska lokalnego, wokaliści i instrumentalisci. Występy dały nam możliwość ich promowania, aktywizacji i inspirowania innych oraz wzajemnej integracji. Koncertom towarzyszyły warsztaty muzyczne i plastyczne, w których brały udział osoby pełnosprawne oraz osoby ze szczególnymi potrzebami i niepełnosprawnościami. Cały projekt zwieńczył koncert finałowy, połączony z prezentacją prac plastycznych i umiejętności muzycznych, nabytych podczas zajęć. Nasi uczestnicy podkreślali, że wyjście na scenę i współtworzenie koncertu było dla nich spełnieniem marzeń i że mają poczucie, że robią coś wartościowego, coś co daje im nowe perspektywy i urozmaica ich życie.

Autorka tekstu: Magdalena Goc, specjalista ds. programowych, Filharmonia

4. Muzea

Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi

Miejscowość: Łódź

Liczba mieszkańców: ok. 658 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: Realizacja modelu dostępności wystawy "Miasto-Moda-Maszyna" dla osób niewidomych i słabowidzących.

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 86

Liczba osób realizujących projekt: 2

Opis przedsięwzięcia:

Celem zadania było zwiększenie dostępności nowo otwartej wystawy stałej *Miasto-Moda-Maszyna* dla odbiorców z niepełnosprawnością wzroku. Wystawa ukazuje historię i rolę przemysłu włókienniczego, który w XIX i XX w. kształtował oblicze Łodzi oraz wpływał na rozwój przemysłu odzieżowego w kraju. Podstawą ekspozycji są bogate zbiory urządzeń do produkcji, dokumenty i artefakty związane z historią zakładów, ich wyrobami i gotowymi ubiorami. W ramach zadania i we współpracy z przedstawicielami grupy docelowej zrealizowaliśmy model dostępności obejmujący m.in. zwiedzanie z audiodeskrypcją, ścieżkę naprowadzającą, komunikaty głosowe oraz obiekty dotykowe. Zrealizowaliśmy także pilotażowe warsztaty i oprowadzania oparte na wrażeniach pozawizualnych oraz szkolenie dla personelu.

Dobra praktyka – krok 6

Zależało nam na jak najszerszym udostępnieniu wystawy Miasto-Moda-Maszyna ważnej dla mieszkańców regionu i turystów. Skupiliśmy się na osobach niewidomych i słabowidzących, ponieważ mają najbardziej utrudniony odbiór wystawy przez jej głównie wizualny charakter. Zaplanowaliśmy działania, a w czasie przygotowywania dostępności wszystkie zamawiane rozwiązania były konsultowane i testowane przez konsultanta ds. dostępności – osobę niedowidzącą. Przygotowaliśmy ścieżkę naprowadzającą. Została ona poprowadzona przez całą wystawę na trzech piętrach ekspozycji. Obejmuje ona pola uwagi przy obiektach do dotykania i słuchania. Na ekspozycji udostępniliśmy 35 audiodeskrypcji do wybranych obiektów i stref tematycznych, dzięki czemu odbiorca może zwiedzać wystawę z pomocą audioprzewodnika. Ponadto poszerzyliśmy znacząco zakres obiektów dostępnych dotykowo. Stworzyliśmy 10 replik obiektów przeznaczonych do dotykania, w tym murali, neonu, maszyn włókienniczych i strojów prezentowanych na ekspozycji. Przygotowaliśmy także dotykowy odpowiednik eksponowanej na wystawie mapy z granicami Łodzi z różnych lat. Projekt zwieńczyła realizacja 3 wielozmysłowych warsztatów edukacyjnych i 2 oprowadzań po wystawie, skierowanych głównie do osób słabowidzących i niewidomych. Wyszło znakomicie – zwiedzający samoistnie zwracali uwagę na wszystkie elementy podróży odbiorcy. Podkreślali także rolę przeszkolonego i pomocnego personelu jako czynnika nawet ważniejszego od poziomu dostosowania infrastruktury. Reprezentatywnym przykładem mogą być słowa: "Pan przewodnik był niesamowity. Ja jako asystent osoby niewidomej nie byłam potrzebna".

Autorka tekstu: Marzena Wiśniak - zastępca dyrektora Centralnego Muzeum Włókiennictwa w Łodzi.

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie

Miejscowość: Głogów

Liczba mieszkańców: ok. 62 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Muzeum na wyciągnięcie ręki*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 39

Liczba osób realizujących projekt: 2

Opis przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie grantowe zakładało dostosowanie oferty Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie do potrzeb lokalnej społeczności i zapewnienie możliwości uczestnictwa w wydarzeniach osobom ze szczególnymi potrzebami w zakresie słyszenia i widzenia. Wśród odbiorców znaleźli się m.in. seniorzy, osoby niewidome i słabowidzące, osoby głuche i słabosłyszące. W ramach przedsięwzięcia nawiązano współpracę z organizacjami i grupami nieformalnymi, zrzeszającymi osoby ze szczególnymi potrzebami, przeszkolono kadrę pracowniczą. Zaktualizowano też stronę internetową, wprowadzono udogodnienia w zakresie widzenia i słyszenia (m.in. pętle indukcyjne, oznaczenia w alfabecie Braille'a, tyflografiki i tyflomapy). Zrealizowano audiowycieczki: w języku polskim, z audiodeskrypcją i wideowycieczkę w Polskim Języku Migowym. Przygotowano także wystawę z towarzyszącym jej katalogiem, również w wersji dźwiękowej.

Dobra praktyka – krok 6

Największym i najbardziej innowacyjnym działaniem podczas przedsięwzięcia było udostępnienie wystawy *Dziedzictwo kulturowe szlachty ziemi głogowskiej*. Scenariusz konsultowano z samorzecznikami, a żeby lepiej przygotować uczestników do odbioru

znajdujących się na niej treści, zorganizowano spotkania i warsztaty. Uczestnicy poznawali historię szlachty oraz ich siedzib, wykonywali modele monet i herbów z gliny, próbowali sił w rekonstruowaniu sukni z papieru, tworzeniu makiety pałacu etc. Ich prace zostały następnie włączone do ekspozycji. Na wystawie znalazły się materiały ilustracyjne, prezentujące okoliczne pałace oraz informacje o nich. Zadbano o angażowanie jak największej ilości zmysłów, dlatego też pojawiła się scenografia ukazująca salonik szlachecki z prezentacją obiektów zabytkowych, dotykowe plany wybranych pałaców oraz parków znajdujących się przy budynkach (z zaznaczonymi drzewami oraz zbiornikami wodnymi), kopie herbów z płyty nagrobnej wykonane w skali 1:1. Dodatkowo przygotowano tablicę zapachów, zawierającą pojemniki oznaczone napisami w alfabecie Braille'a, dzięki którym zwiedzający mogą poczuć, jakie aromaty unosiły się w przypałacowych ogrodach. Cała wystawa została opisana i nagrana w postaci audiowycieczki w języku polskim i z audiodeskrypcją, dodatkowo w przestrzeni pojawiły się także informatory w ETR. Wydrukowano również katalog wystawy oraz nagrano jego wersję dźwiękową z audiodeskrypcją, które następnie zostały przekazane nieodpłatnie zwiedzającym.

Autorka tekstu: Paulina Lemańska, koordynatorka Dostępności, Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Muzeum na wyciągnięcie ręki*:

→ [film z napisami](#)

→ [film z audiodeskrypcją](#)

Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II

Miejscowość: Wadowice

Liczba mieszkańców: ok. 20 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Dom dla każdego. Sensoryczna ścieżka zwiedzania i warsztaty dla osób ze szczególnymi potrzebami w Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 38

Liczba osób realizujących projekt: 4

Opis przedsięwzięcia:

Wszystko zaczęło się od marzenia, by Muzeum było miejscem, gdzie każdy czuje się dobrze i bezpiecznie. Już wcześniej podejmowaliśmy działania na rzecz dostępności, ale szukaliśmy rozwiązań, dzięki którym osoby niewidome, osoby w spektrum autyzmu i osoby z niepełnosprawnością intelektualną będą mogły poznawać historię Jana Pawła II i jego dziedzictwo w sposób dla nich optymalny. Zdecydowaliśmy więc o realizacji naszego przedsięwzięcia. W jego trakcie pozyskaliśmy ok. 60 eksponatów dotykowych, plany orientacyjne każdego piętra w formie tyflografii, wydaliśmy przewodnik do ścieżki w ETR i jej dźwiękową wersję, powstały *Warsztaty bez barier*, udostępniliśmy nauszники wyciszające i folie powiększające. Zaczęliśmy od przygotowania całego Zespołu instytucji. A co najważniejsze, wszystko robiliśmy wspólnie z osobami, do których kierujemy nasze przedsięwzięcie.

Dobra praktyka – krok 6

Realizacja przedsięwzięcia zakładała zaangażowanie wielu osób i była pracą Zespołu,

dlatego na każdym etapie rozmawialiśmy z osobami ze szczególnymi potrzebami. Przedstawiciele zainteresowanych środowisk współtworzyli ofertę wspólnie z nami. Na przykład: wybierając eksponaty, które chcieliśmy udostępnić do dotykania, pytaliśmy, które będą najbardziej interesujące i atrakcyjne, a szukając dźwięków do nagrania ścieżki sensorycznej, konsultowaliśmy, które z nich są właściwe – nie będą drażniące czy niepokojące. Również na etapie zamówień dbaliśmy, by to, co kupujemy, było przetestowane przez osoby ze szczególnymi potrzebami. Tablice tyflograficzne z alfabetem Braille'a sprawdziły osoby niewidome posługujące się tym alfabetem, a tekst przewodnika w ETR był sprawdzony i oceniony przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Zanim wdrożyliśmy ścieżkę sensoryczną i *Warsztaty bez barier*, zaprosiliśmy grupy testowe, by jeszcze na tym etapie wprowadzić ewentualne zmiany. Ważnym dla nas momentem było wprowadzenie muzealnej ścieżki i warsztatów opartych na Modelu do stałej oferty poprzez zarządzenie dyrektora.

Pierwszym eksponatem dotykowym, który widzą zwiedzający jest szkolna tabliczka sprzed 100 lat. Dla nas to dość symboliczne, ponieważ wciąż uczymy się dostępności, a co istotniejsze jesteśmy na nią otwarci i chcemy się jej uczyć.

Autorka tekstu: Anna Czajkowska-Sałapat, Specjalista ds. komunikacji i edukacji, Koordynatorka dostępności - Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach

Muzeum Emigracji w Gdyni

Miejscowość: Gdynia

Liczba mieszkańców: pow. 242 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Wdrożenie Modelu zapewniania dostępności oferty w Muzeum Emigracji w Gdyni*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 43

Liczba osób realizujących projekt: 1 koordynatorka + zaangażowany zespół

Opis przedsięwzięcia:

Projekt skierowany był do osób z niepełnosprawnością wzroku, słuchu, intelektualną i o ograniczonej mobilności. Jego celem było zwiększenie dostępności wystawy stałej i obsługi Muzeum Emigracji w Gdyni dla tych grup. Założenia projektu zostały przygotowane wspólnie ze społecznym Zespołem ds. dostępności, w którego skład wchodziły osoby z niepełnosprawnościami.

W ramach działania powstały materiały ułatwiające osobom z niepełnosprawnością odbiór treści wystawy: audiodeskrypcje, modele dotykowe i tyflografiki, audioprzewodnik z audiodeskrypcją, audioprzewodniki dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, tłumaczenia na polski język migowy.

Pracownicy zostali przeszkoleni z obsługi widza i z komunikacji, zaś wolontariusze i część zespołu - z tworzenia audiodeskrypcji na żywo. W ramach projektu powstały filmy o dostępności Muzeum, stanowiące mini-przewodniki po narzędziach zwiększających dostępność. Treści wystawy stałej stały się dostępne dla większej liczby odbiorców, co umożliwiło szersze poznanie historii emigracji.

Dobra praktyka: Podróż odbiorcy – Korzystanie z oferty

Zgodnie z zasadami Modelu, cała podróż odbiorcy została przeanalizowana w każdym obszarze, w którym zdecydowaliśmy się podjąć działania. Wyniki analizy

pozwołyły nam planować kolejne działania. Etap korzystania z oferty wygląda następująco:

Widzenie: zwiedzający mogą skorzystać z audioprzewodnika z audiodeskrypcją oraz pomocy dotykowych, którym również towarzyszą audiodeskrypcje. Osoby słabowidzące mogą wypożyczyć w kasie szkła powiększające, a grupy mogą skorzystać z bezpłatnego oprowadzania z audiodeskrypcją lub dostosowanych warsztatów edukacyjnych. Wystawy czasowe są poszerzane o audiodeskrypcje i audioprzewodniki, a jeśli ktoś chce skorzystać z szatni – część szafek ma oznaczenia w alfabecie Braille'a.

Słyszenie: w kasie i księgarni są pętle indukcyjne i dostęp do tłumaczenia na PJM za pośrednictwem tłumacza Migam. Zwiedzający mogą skorzystać z wideoprzewodnika w PJM oraz tłumaczeń tekstów wystawy na PJM dostępnych po zeskanowaniu kodów QR, mogą też wypożyczyć w kasie audioprzewodnik z pętlą indukcyjną. Grupy mogą skorzystać z oprowadzania oraz warsztatów edukacyjnych w PJM, a wystawy czasowe są poszerzane o materiały i wydarzenia towarzyszące w PJM.

Poruszanie się: laby w kasie i księgarni są obniżone, zwiedzający mogą wypożyczyć wózek. W różnych przestrzeniach Muzeum znajdują się miejsca do siedzenia, większość przestrzeni wystawy jest dostępna dla osób na wózkach, a wystawy czasowe projektowane są w taki sposób, aby były dostępne architektonicznie. Towarzyszące wystawom wydarzenia odbywają się w dostępnych salach.

Rozumienie: zwiedzający mogą przygotować się do wizyty czytając przewodnik dostępny na stronie muzeum. Na miejscu mogą skorzystać z dwóch rodzajów audioprzewodników – dla osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną i dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Grupy mogą też skorzystać z oprowadzania lub warsztatów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wystawom czasowym towarzyszą przewodniki w ETR – pełnią one rolę przewodników, ale również opisują poszczególne sale i treści w ETR. Wystawy czasowe są przy tym poszerzane o wydarzenia towarzyszące skierowane do osób z niepełnosprawnością intelektualną. Na stronie Muzeum jest opis w ETR jak skorzystać z samoobsługowej szatni.

Autorka tekstu: Marta Otrębska, Główna Specjalistka ds. Wolontariatu, Koordynatorka ds. Dostępności, Muzeum Emigracji w Gdyni

Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu

Miejscowość: Toruń

Liczba mieszkańców: pow. 172 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Tradycje dostępne na święta. Zwiększanie dostępności ekspozycji stałych i czasowych w Muzeum Etnograficznym im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu.*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 86

Liczba osób realizujących projekt: 4

Opis przedsięwzięcia:

Nasze działania prowadziły do zwiększenia dostępności aranżacji świątecznych

prezentowanych na ekspozycjach muzeum. Wprowadziliśmy udogodnienia, które zapewniają dostęp do wyznaczonych sektorów naszej instytucji w następujących obszarach: poruszanie się, widzenie, słyszenie, rozumienie i czucie. Osiągnęliśmy to poprzez wprowadzenie audioprzewodników z audiodeskrypcją oraz aplikacji przewodnickiej, którą można odtworzyć na własnym telefonie. Zapewniliśmy plany tyflograficzne, mapy termoformowane oraz oznaczenie dźwiękowe ważnych miejsc dzięki wykorzystaniu aplikacji YourWay Plus. W budynku Arsenалу zamontowano też linie prowadzące od wejścia przez całą wystawę stałą.

Wyposażenie Muzeum wzbogaciliśmy również o recepcyjne pętle indukcyjne oraz pętle przenośne, wypożyczane w czasie zwiedzania z przewodnikiem. Poszerzyliśmy drzwi wejściowe do sklepiku-kasy i zadbaliliśmy o przenośną pochylnię, montowaną na życzenie.

W ramach przedsięwzięcia grantowego pracownicy Oddziału brali udział w szkoleniach, które dotyczyły: dostępności cyfrowej, wsparcia dla osób ze szczególnymi potrzebami, wsparcia osób w spektrum autyzmu. Mając świadomość jeszcze bardzo dużych potrzeb naszego Muzeum w zakresie dostępności będziemy krok po kroku zwiększać dostępność muzealnej oferty.

Dobra praktyka – krok 1

Dowiedziawszy się o projekcie działaliśmy bardzo szybko i intuicyjnie. Dział edukacyjny naszego Muzeum od wielu lat współpracował już ze szkołami, fundacjami, stowarzyszeniami pracującymi na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami. Jednak ze względu na charakter instytucji, podejmowane działania były w zakresie podstawowym. Grant pozwolił nam zacząć myśleć perspektywicznie i szukać rozwiązań, które moglibyśmy wprowadzić. Na początku stworzyliśmy zespół 3-osobowy, określając pierwsze potrzeby. Zaprosiliśmy do rozmów szersze grono pracowników, zorganizowaliśmy szkolenia. Zrobiliśmy wiele. Jednak ze wszystkich działań najbardziej jestem zadowolona ze wszystkich pracowników, którzy bardzo chętnie i aktywnie uczestniczyli we wszystkich organizowanych szkoleniach z zakresu dostępności. Myślę, że dzięki temu znacznie poprawiła się jakość obsługi naszych gości. Łatwiej przychodzi komunikacja z osobami niepełnosprawnymi i szybsza reakcja na różne sytuacje w kontaktach z osobami z niepełnosprawnością. Większe jest uwrażliwienie na indywidualne potrzeby wynikające z rodzaju niepełnosprawności. Nasi współpracownicy poznali różne rodzaje niepełnosprawności oraz potrzeby, są przygotowani do profesjonalnej obsługi.

Autorki tekstu: Anna Maślak – kierownik oddziału Olenderskiego Parku Etnograficznego; Małgorzata Kopańska-Mizeria – kierownik działu organizacyjnego; Sylwia Stegenta – zastępca dyrektora ds. administracyjnych / koordynator dostępności

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Tradycje dostępne na święta. Zwiększanie dostępności ekspozycji stałych i czasowych w Muzeum Etnograficznym im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu:*

→ **film z napisami**

→ **film z audiodeskrypcją**

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

Miejscowość: Oświęcim

Liczba mieszkańców: 36 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Auschwitz - pamięć dostępna*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 487

Liczba osób realizujących projekt: 2

Opis przedsięwzięcia:

Celem działania było dostosowanie zwiedzania byłego niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz do potrzeb odbiorcy z niepełnosprawnością słuchu.

Dzięki ścieżce zwiedzania opracowanej w polskim języku migowym, dostępnej do wypożyczenia na tabletach lub do pobrania na własne urządzenie poprzez kod QR, osoby g/Głuche mogą zwiedzić Miejsce Pamięci w sposób samodzielny i ze zrozumieniem treści prezentowanych na wystawie głównej na równi z odbiorcą słyszącym. Ponadto w ramach działania zostały znacząco zmniejszone bariery utrudniające zwiedzanie, jak pozyskanie informacji o zasadach zwiedzania czy rezerwacja wstępu.

Dodatkowo w polskim języku migowym zostały nagrane treści podcastu *O Auschwitz*, jak również multibook przygotowujący i podsumowujący wizytę w Muzeum.

Dobra praktyka – krok 6

Od dłuższego czasu Muzeum Auschwitz wprowadza rozwiązania, zwiększające dostępność Miejsca Pamięci dla osób z niepełnosprawnościami (w obszarze widzenia i rozumienia). Osoby z niepełnosprawnością słuchu często przybywają do Muzeum jako grupy zorganizowane z tłumaczem. Po wstępnych rozmowach w międzydziałowej grupie ds. dostępności została podjęta decyzja, żeby opracować rozwiązania dla g/Głuchych, zwiedzających Muzeum indywidualnie. Wspólnie z partnerami ze środowisk osób głuchych przyjrzelśmy się temu, jak wygląda wizyta w Muzeum osoby indywidualnej i jakie bariery napotyka osoba głucha w trzech obszarach: komunikacji, informacji i organizacji zwiedzania. Okazało się, że odwiedzający z niepełnosprawnością słuchu napotykają trudności już na etapie dostępu do informacji o rezerwacji wizyty. Postanowiliśmy to zmienić, a wszelkie pomoce zdecydowaliśmy się przygotować w PJM i SJM. Opracowaliśmy więc w języku migowym nagranie zasad zwiedzania Muzeum, od momentu rezerwacji wizyty na stronie do rozpoczęcia zwiedzania, oraz nagranie regulaminu obowiązkowego dla każdego odwiedzającego Muzeum. Przygotowaliśmy również komentarz historyczny w postaci dostosowanej ścieżki zwiedzania byłego KL Auschwitz. Zostały też przetłumaczone na języki migowe, opracowane już wcześniej przez MCEAH, materiały edukacyjne pogłębiające wiedzę otrzymaną w trakcie zwiedzania: multibook oraz podcast *O Auschwitz*.

Poprzez realizację działania grantowego chcieliśmy nie tyle dotrzeć do nowej grupy odbiorców – osób z niepełnosprawnością słuchu – co zachęcić ich do liczniejszego odwiedzania Muzeum poprzez zniwelowanie barier i możliwość samodzielnego zwiedzania na równi z osobami słyszącymi.

Autorki tekstu: Alicja Wójcik, Nataliia Tkachenko, edukatorki, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

5. Teatry

Lubuski Teatr w Zielonej Górze

Miejscowość: Zielona Góra

Liczba mieszkańców: 126 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Teatr – widzę, słyszę, rozumiem*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 65

Liczba osób realizujących projekt: 3

Opis przedsięwzięcia:

Projekt obejmował działania, mające na celu poprawę dostępności oferty artystycznej teatru, odbioru i umożliwienie pełniejszego uczestnictwa w wydarzeniach poprzez: tłumaczenia na język migowy i audiodeskrypcję spektakli, czytania performatywne z PJM, warsztaty touch tour przed spektaklami, filmowe oraz tekstowe przewodniki po teatrze, przedprzewodniki do spektakli. Zaplanowaliśmy zakup sprzętu i wyposażenia: odbiorniki do audiodeskrypcji, tyflografiki, pętle indukcyjne i słuchawki wyciszające, zabawki edukacyjne/sensoryczne, sprzęt do ewakuacji oraz stworzenie strefy wypoczynku.

Dobra praktyka – krok 7

Każde wydarzenie było promowane w social mediach i na stronie internetowej teatru w formie tekstowej i zapowiedzi filmowych; wprowadzono system oznaczeń na repertuarach (AD); udostępniono na stronie www. teatru przedprzewodniki do spektakli (plik pdf.). Zostały też przygotowane materiały promocyjne do spektakli oraz promujące samo przedsięwzięcie grantowe. Materiały były dostępne w teatrze, rozwożone do placówek w woj. lubuskim. Nawiązano kontakt ze stowarzyszeniami i przedstawicielami środowisk osób niepełnosprawnych w celu informowania o ofercie artystycznej. Foldery do spektakli zostały wykonane w czarnodruku oraz w alfabecie Braille'a. Były one bezpłatne, ale okazało się, że materiały te nie były tak atrakcyjne i przydatne dla widzów jak zakładaliśmy. W naszym regionie osoby ze środowiska osób niewidomych, z którymi mieliśmy kontakt, nie korzystają z pisma Braille'a. Odbyły się konferencje prasowe na temat realizacji projektu; osoby zaangażowane w projekt cyklicznie udzielały wywiadów w lokalnym radio.

Autorki dobrych praktyk: Dagmara Jastrzębska, koordynator ds. dostępności w Lubuskim Teatrze w Zielonej Górze; Joanna Marcinkowska - specjalista ds. edukacji, konsultant programowy w Lubuskim Teatrze w Zielonej Górze; Justyna Spiak - specjalista ds. projektów w Lubuskim Teatrze w Zielonej Górze

Obejrzyj film podsumowujący projekt *Teatr – widzę, słyszę, rozumiem*:

→ **film z napisami**

→ **film z audiodeskrypcją**

Międzynarodowe Centrum Kultury Nowy Teatr

Miejscowość: Warszawa

Liczba mieszkańców: pow. 1,8 mln.

Nazwa przedsięwzięcia: *Nowy bez barier*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 90

Liczba osób realizujących projekt: 1 koordynatorka + zaangażowany zespół

Opis przedsięwzięcia:

W ramach przedsięwzięcia podjęliśmy próbę zaopiekowania się wszystkimi obszarami związanymi z dostępnością. Nasza przestrzeń to nie tylko teatr, ale również bar, księgarnia, duży dziedziniec. Dostępność naszej przestrzeni i wydarzeń to był motor naszych działań: tłumaczenia PJM, napisy polskie dla niesłyszących, audiodeskrypcje, warsztaty dla osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi, ETR, przedprzewodniki, touchtourney, personalizowana kabina lektorska, pętle indukcyjne totopointy, poprawa strony internetowej i wiele innych. Ale przede wszystkim chcieliśmy, żeby różne udogodnienia stały się impulsem do tworzenia naszego teatru jako miejsca budowania wspólnoty, nawiązywania relacji, poznawania różnych perspektyw. Chcieliśmy, żeby nasza instytucja była miejscem tworzenia kultury nie tylko w wymiarze artystycznym, ale również społecznym, instytucją publiczną uwzględniającą potrzeby różnych osób.

Dobra praktyka – krok 4

Zależało nam na tym, że spróbować działań we wszystkich obszarach i przekonać się, czy uda się je zrealizować. Każdy aspekt dostępności konsultowałam bezpośrednio z odbiorcami wydarzeń, z osobami pracującymi nad udostępnianiem oraz z twórcami wydarzeń i pracownikami (np. z działem technicznym). Nie koncentrowaliśmy się na ilości udostępnianych wydarzeń, tylko na jakości i kompleksowości udostępnienia. Przy niektórych spektaklach okazało się, że napisy nie są dobrym rozwiązaniem ze względu na dużą ilość improwizacji aktorskich. W innym przypadku żarty językowe oparte na dźwiękowych zabawkach nie były przekładalne na PJM. Jednocześnie okazało się, że długie, czasem ponad czterogodzinne spektakle, podejmujące trudne tematy, mogą być dostępne dla osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi czy w spektrum autyzmu. Te osoby nie muszą przychodzić na spektakl na żywo, w zamian mogą podczas wspólnych warsztatów w teatrze obejrzeć jego fragmenty na nagraniu. Przestaliśmy myśleć o teatrze jako o sklepie z wydarzeniami, a zaczęliśmy jako o miejscu budowania wspólnoty i doświadczania sztuki różnymi sposobami. Przyjęliśmy zasadę, że wybór to również możliwość NIE wzięcia w coś udziału. Nie kierowaliśmy się więc tym, czy według nas dany spektakl będzie interesujący dla danej grupy. Bo przecież grupa naszych odbiorców jest różnorodna pod względem upodobań estetycznych, artystycznych gustów, znajomości kodów kulturowych itd. nawet jeśli łączą ich dodatkowe potrzeby czy niepełnosprawności.

Autorka tekstu: Helena Świegocka, kierowniczka widowni i specjalistka ds. dostępności, Nowy Teatr

Teatr Lalek Guliwer

Miejscowość: Warszawa

Liczba mieszkańców: pow. 1,8 mln.

Nazwa przedsięwzięcia: *RówniRóżni.doc. Model partycypacyjny teatru, włączający osoby niewidome i w spektrum autyzmu w proces tworzenia spektakli: od pomysłu do premiery.*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 44

Liczba osób realizujących projekt: 1

Opis przedsięwzięcia:

W wyniku współpracy z osobami z niepełnosprawnością wzroku oraz osobami w spektrum autyzmu powstały dwa spektakle. Współpraca z osobami z niepełnosprawnością wzroku doprowadziła do stworzenia spektaklu o charakterze częściowego słuchowiska *Wszystko w głowie*. Główną rolę w spektaklu gra Marek Reiss – niewidomy aktor, który otrzymał rolę w wyniku castingu. W wyniku współpracy z osobami w spektrum autyzmu powstał natomiast spektakl w formie wystawy w działaniu pod nazwą *Gwiazdne Dzieci*. Oba spektakle były uzgadniane z Radą Konsultacyjną projektu, w której skład weszły zarówno osoby z niepełnosprawnością, w spektrum autyzmu, jak i pracownicy teatru oraz eksperci zewnętrzni. Dostępność w tym przedsięwzięciu potraktowaliśmy jako rodzaj sprzężenia zwrotnego, przyjmując założenie, że Teatr nie będzie w stanie stworzyć wydarzenia całkowicie dostępnego, jeśli to osoby ze szczególnymi potrzebami udostępnią mu swojego doświadczenia i wiedzy.

Dobra praktyka – krok 2

Realizując grant nawiązaliśmy współpracę z różnymi osobami i organizacjami, reprezentującymi zarówno środowisko osób z niepełnosprawnością wzroku, jak i środowisko osób w spektrum autyzmu. Byliśmy bardzo otwarci, cieszyliśmy się z każdej chęci współdziałania. Nawiązaliśmy głębszą współpracę z Polskim Związkiem Niewidomych i Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym dla Osób Niewidomych w Laskach. A także z indywidualnymi przedstawicielami środowisk osób z niepełnosprawnościami: rodzicami z dziećmi i osobami dorosłymi, jak m.in. duet VIP Team. Nawiązaliśmy głębszą współpracę z Fundacją SYNAPSIS i Terapeutyczną Szkołą Podstawową Chocimska w Warszawie. A także między innymi z Dawidem Wichą z Pracowni Rzeczy Różnych Fundacji SYNAPSIS czy Barbarą Winkler – samorzeczniczką, pracującą z dziećmi w spektrum autyzmu. Przedstawiciele tych instytucji i organizacji oraz indywidualne osoby współtworzą z nami Radę Konsultacyjną.

Jednym z trudniejszych i ważniejszych, ale wyróżniających projekt elementów, okazała się kwestia castingu na głównego aktora spektaklu *Wszystko w głowie*. Do tej roli poszukiwaliśmy osoby niewidomej. Wiele osób, głównie tych nie działających w środowisku osób z niepełnosprawnościami, skrytykowało nas za ten pomysł. Jednak w środowisku osób z niepełnosprawnością wzroku spotkał się on z bardzo dobrym przyjęciem i zainteresowaniem: ze względu na potraktowanie w sposób profesjonalny osób z niepełnosprawnością wzroku. To był też pierwszy krok na naszej drodze do odkrycia szokującej dla nas kwestii: braku profesjonalnego kształcenia osób z niepełnosprawnościami (w szczególności z niepełnosprawnością wzroku) na kierunkach artystycznych w Polsce.

Skuteczne tworzenie „kultury bez barier” dzieje się z dwóch stron jednocześnie. Nie da się „włączyć” osób z niepełnosprawnościami w kulturę, udostępniać im kultury i sztuki, jeśli robi się to „z góry”, bez ich sprawczego udziału, z pełnym wyższości hasłem na ustach, że robi się to „dla nich”. Ten projekt jest właśnie o tym, że skuteczne burzenie barier to burzenie z dwóch stron jednocześnie.

Autorka tekstu: Anna Kierkosz, kuratorka ds. edukacji i projektów, Teatr Lalek Guliwer

Obejrzyj film podsumowujący projekt *RówniRóżni.doc. Model partycypacyjny teatru, włączający osoby niewidome i w spektrum autyzmu w proces tworzenia spektakli: od pomysłu do premiery:*

→ [film z napisami](#)

→ [film z audiodeskrypcją](#)

Wrocławski Teatr Lalek

Miejscowość: Wrocław

Liczba mieszkańców: ok. 674 tys.

Nazwa przedsięwzięcia: *Teatr wrażliwy. Dostosowanie repertuaru Wrocławskiego Teatru Lalek dla odbiorców o szczególnych potrzebach.*

Liczba osób zatrudnionych w instytucji: 74

Liczba osób realizujących projekt: 1

Opis przedsięwzięcia:

„Teatr wrażliwy” to hasło zmiany, która dokonała się w WTL w ramach programu Kultura bez Barier. Przyjrzelśmy się potencjałom, obserwacjom i potrzebom pojedynczych pracowników oraz całych działów i odpowiedzieliśmy na nie, by wspólnie pracować na rzecz tworzenia instytucji otwartej. Zadbaliśmy, by przestrzeń Teatru była bardziej przyjazna dla osób z różnymi potrzebami. Zakupiliśmy sprzęt, dzięki któremu możemy wesprzeć odbiór sztuki teatru. Zrealizowaliśmy kilka cykli szkoleniowych, które precyzyjnie odpowiadały na zainteresowania i potrzeby różnych grup pracowników. Wreszcie zaproponowaliśmy naszym odbiorcom 118 dostępnych wydarzeń: spektakli, warsztatów, spacerów po teatrze. Nawiązaliśmy stałą współpracę z organizacjami, działającymi na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami i wspólnie zaprojektowaliśmy działania na miarę konkretnych osób i grup. U nas osoby ze szczególnymi potrzebami były nie tylko odbiorcami, ale również współtworzyły wydarzenia artystyczne i prowadziły warsztaty.

Dobra praktyka – krok 1

Jeszcze przed realizacją grantu pracownicy odpowiedzialni za programowanie działań instytucji wybrali spośród siebie osobę, która chciała podjąć się funkcji specjalistki ds. dostępności i zaproponowali tę kandydaturę (wraz z planem działań) dyrekcji. Dyrektor zaakceptował propozycję. I choć w ślad za decyzją nie poszło żadne oficjalne przedstawienie koordynatorki, to miała ona pełną swobodę w zarządzaniu budżetem przedsięwzięcia, zapraszaniu pracowników do współpracy oraz informowaniu o realizowanych wydarzeniach i wspólnych sukcesach. Wobec odsunięcia się dyrektora na dalszy plan, dostępność nie była odgórnie narzuconym obowiązkiem, ale oddolną inicjatywą. To sprawiło, że stała się ona tematem koleżeńskich rozmów, wymiany doświadczeń, dzielenia się emocjami, przedmiotem artystycznych decyzji, wspólnym (pozytywnym) doświadczeniem, do którego chciały dołączać kolejne osoby. W projekcie prowadziliśmy szkolenia dla pracowników, z dużą dbałością o to, żeby każdy mógł się rozwijać w obszarze, który najbardziej go interesuje. Na początku zetknęliśmy się z nieufnością kierowników technicznych, którzy nie wyrażali zgody, aby ich pracownicy np. prowadzili warsztaty, ale dzięki rozmowom i elastycznemu (uwzględniającemu zasoby wszystkich działów) planowaniu repertuaru udało się ten opór przełamać. Powstał zespół, dzięki któremu dziś możemy zapewnić dostępność nie wybranych, ale wszystkich wydarzeń w Teatrze, a osoby ze szczególnymi potrzebami w każdym niemal pracowniku

znajdą świetnie przygotowanego i otwartego przewodnika po świecie teatru. Przez osobę postronną duży – ponad pięćdziesięcioosobowy – zespół działający na rzecz dostępności został nazwany „mafią”. I tak geneza, jak i współpraca oraz skuteczność jakoś współgrają z historią Sycylińczyków. Oddolne inicjatywy mają siłę!

Autorka tekstu: Marta Kurowska, koordynatorka pracy artystycznej Wrocławskiego Teatru Lalek

Rekomendacje

Wprowadzanie i rozwijanie dostępności może przynosić trwałe efekty, jeśli w instytucji kultury zostaną stworzone warunki pozwalające korzystać z wypracowanych rozwiązań. W Rekomendacjach przedstawiamy podpowiedzi, które pomogą tworzyć takie warunki i uczynić z dostępności praktykę codziennej działalności.

1. Założenia dostępności

Dostępność to zadanie całej instytucji

Jedna osoba, nawet najbardziej zaangażowana i z największą wiedzą, nie zapewni dostępności w całej IK. Potrzebuje wsparcia ze strony innych pracowników. Zespół może być roboczy i modyfikowany w zależności od podejmowanych działań. Przy planowaniu kosztów w zespole znajdzie się osoba z działu administracji/zamówień publicznych. Przy przygotowaniu dostępnej oferty, będzie to zarówno ktoś z działów merytorycznych jak i technicznych. Przy promocji i informacji będzie to ktoś z promocji/marketingu.

Dostępność to proces

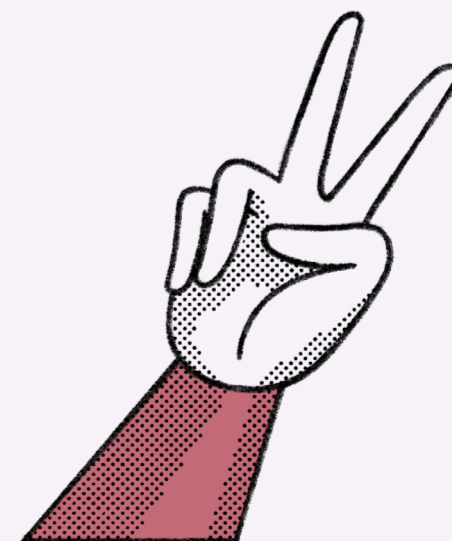
Nie jest możliwe udostępnienie od razu całej oferty instytucji kultury. Nie jest też możliwe wdrożenie dostępności raz na zawsze. Dostępność potrzebuje czasu, cierpliwości i systematyczności, bariery należy likwidować krok po kroku, zgodnie z porządkiem zaproponowanym w modelu.

Dostępność to współpraca z osobami ze szczególnymi potrzebami

Planowanie i wdrażanie dostępności nie powinno odbywać się wyłącznie siłami zespołu instytucji kultury. Należy nawiązać współpracę ze środowiskami zrzeszającymi osoby ze szczególnymi potrzebami. Im różnorodniejsza jest to grupa, tym bardziej kompleksowe wsparcie otrzymuje IK. W każdej organizacji czy środowisku są osoby aktywne, twórcze i zmotywowane – to liderzy. Można zaangażować ich we współpracę nie tylko jako ekspertów, samorzeczników, ale też jako współprowadzących, przewodników itp.

Dostępność to potencjał

Udostępnienie zbiorów i przestrzeni osobom ze szczególnymi potrzebami daje instytucji szansę na rozwój, na zwiększenie publiczności i na zróżnicowanie oferty kulturalnej. Razem z grupą osób ze szczególnymi potrzebami do IK trafią ich rodziny i znajomi. Pozbawiona barier oferta czy przestrzeń nabiera często nieoczekiwanych walorów również dla osób niepotrzebujących dostępności w danym obszarze.

Warto wykorzystywać ten potencjał i zapraszać na ciekawe wydarzenie sensoryczne, oprowadzanie z audiodeskrypcją, warsztaty w ciemności lub spacer prowadzony w języku migowym tłumaczony na język polski. Takie wydarzenia mogą przyciągnąć także odbiorców bez szczególnych potrzeb, stając się okazją do poszarzenia doświadczeń i w efekcie do zwiększenia zrozumienia potrzeb innych.

Dostępność to proces twórczy

Metody i techniki udostępniania kultury wymagają kreatywności. Za każdym razem należy je twórczo i racjonalnie przeobrażać na własny użytek. Trzeba je dostosowywać do potrzeb grupy, której mają służyć, do specyfiki konkretnej instytucji i do charakteru udostępnianej oferty. Na przykład w muzeum można zaprosić do tworzenia pomocy dotykowych pracowników działu konserwatorskiego. W teatrze może być to dział scenografii. Przy wsparciu samorzeczników i ekspertów stworzą unikatowe tyflografiki, czy makiety.

Dostępność to samodzielność i wybór

Dostępna instytucja kultury to placówka, którą każdy może swobodnie i niezależnie odwiedzić w każdej chwili jej działalności. To pewien ideał, ale warto do niego dążyć. Składa się na niego nie tylko udostępnienie oferty, ale również odpowiednie przygotowanie przestrzeni i osób, które pracują w instytucji kultury.

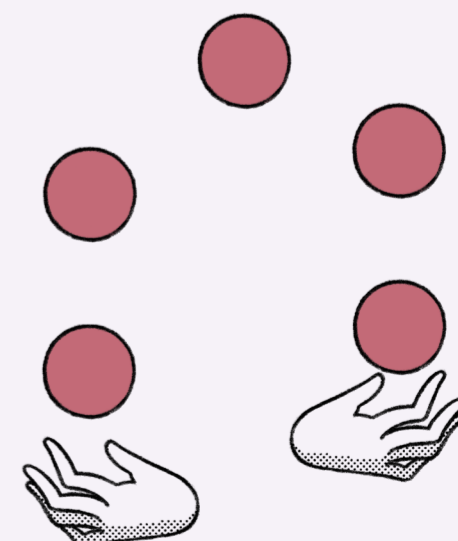
Dostępność to człowiek

Technika, nowoczesne urządzenia są ważne, ale dużo ważniejszy w dostępności jest zespół IK, który będzie wiedział, jak przyjąć osobę ze szczególnymi potrzebami i będzie chciał to robić. Dostępność tworzą przede wszystkim ludzie. Jej wdrażanie to niekończące się spotkania, rozmowy, wymiany doświadczeń. To umiejętność zdobywania wiedzy i dzielenia się dobrymi praktykami. Należy dbać też o współpracowników, osoby zatrudniane przez zewnętrzne firmy, na przykład pracowników ochrony czy dbających o czystość. Nie są oni zobligowani do szkoleń, można więc przygotować dla nich np. zestaw kart z prostymi wskazówkami, w jaki sposób wspierać osoby ze szczególnymi potrzebami.

2. Zarządzanie dostępnością

Powołanie koordynatora dostępności

Instytucje, w których pracuje koordynator dostępności, likwidują bariery najefektywniej i najbardziej racjonalnie. Warto oficjalnie powołać w IK koordynatora dostępności. Taka osoba pomaga całemu zespołowi, który wie, do kogo może zwrócić się o radę w przypadku wątpliwości. Koordynator potrzebuje wyraźnego zapisu swoich obowiązków w umowie. Powinien być on wspierany przez osoby zarządzające IK. Należy stwarzać okazje, podczas których koordynator mógłby przekazywać wiedzę o dostępności, informować zespół o aktualnych działaniach dostępnościowych IK, o potrzebach, pomysłach i planach. Może robić to na spotkaniach zespołu lub przez

wewnętrzny newsletter. Jest to szczególnie ważne w dużych organizacjach, które mają wiele działów.

Organizowanie cyklicznych szkoleń dla zespołu instytucji kultury

Inwestowanie w wiedzę zespołu to niezwykle efektywny sposób wdrażania i rozwijania dostępności. Szkolenia mogą mieć różny charakter:

- **Szkolenia uwrażliwiające**

Należy nimi objąć wszystkich pracowników instytucji kultury. Szkolenia te należy powtarzać co kilka lat, a każdy nowo zatrudniony pracownik powinien być objęty szkoleniem z zasad obsługi osób ze szczególnymi potrzebami.

- **Szkolenia z zakresu tworzenia dostępności**

Szkolenia takie powinny mieć postać warsztatów. Mogą to być warsztaty z tworzenia audiodeskrypcji, tekstów alternatywnych, tekstów ETR, z podstaw PJM, języka prostego, z tworzenia tyflografik. Mogą też dotyczyć dostępnej komunikacji i promocji oraz organizowania dostępnych wydarzeń.

- **Szkolenia inspiracyjne**

Dobrą formą takich szkoleń są wizyty studyjne. W ich trakcie dochodzi do wymiany dobrych praktyk, dzielenia się nowościami w zakresie dostępności, nawiązywania i podtrzymywania kontaktu z osobami ze szczególnymi potrzebami.

- **Szkolenia z aspektów prawnych oraz w zakresie księgowości i zamówień publicznych**

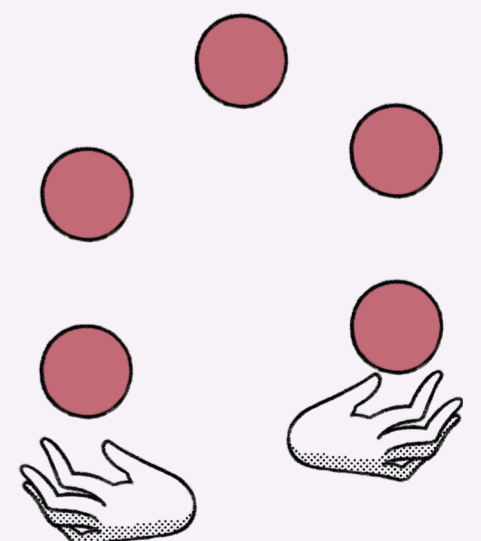
Szkolenia przeznaczone przede wszystkim dla osób zarządzających instytucją kultury, dla pracowników działów zamówień publicznych, dla koordynatorów dostępności i osób tworzących zespoły ds. dostępności.

Opracowanie planu realizowania dostępności

Plan powinien być opracowany z udziałem koordynatora dostępności. Należy zaplanować w nim działania najbliższe, ale i projekty na kilka lat. Plan powinien być w miarę szczegółowy, należy go przy tym systematycznie, na przykład raz w roku, aktualizować. Tworzenie planu realizowania dostępności to stosunkowo długi proces, trzeba być cierpliwym i systematycznym. Założenia planu powinny być znane całemu zespołowi IK. Należy w nim określić jakie elementy oferty i w jaki sposób będą udostępniane. Warto też stworzyć standard dostępnej publikacji i informacji.

Stworzenie wewnętrznego poradnika dostępności

Opracowanie powinno omawiać zasady likwidowania barier wykorzystywane w instytucji kultury, wskazywać istniejące procedury, prezentować wykorzystywane urządzenia i narzędzia, zawierać podpowiedzi poradników i podręczników, dzięki którym można samodzielnie pogłębiać wiedzę na temat dostępności. Poradnik powinien być regularnie aktualizowany. Jeśli nie ma czasu i przestrzeni aby stworzyć taki poradnik, można wykorzystać wydane już poradniki i standardy. Należy wybrać z nich treści pasujące do danego rodzaju instytucji kultury.

Tworzenie bazy kontaktów osób ze szczególnymi potrzebami

Baza kontaktów to bardzo efektywne narzędzie, z którego można korzystać w czasie promocji udostępnianej oferty. Baza pozwala prowadzić skuteczną akcję informacyjną umożliwiając rozsyłanie komunikatów bezpośrednio do zainteresowanych odbiorców kultury. W bazie warto więc zaznaczyć, kto woli otrzymywać newslettery i maile, kto smsy, a do kogo trzeba będzie zadzwonić. Może ją stworzyć koordynator dostępności lub inna współpracująca z nim osoba. Powinny korzystać z niej osoby prowadzące informację i promocję w IK.

Prowadzenie ewaluacji i audytów działań instytucji z zakresu dostępności

Ewaluacja i audyty powinny być inicjowane nie tylko po jednostkowym wydarzeniu, ale i w szerszej perspektywie, na przykład jako podsumowanie wszystkich działań podjętych w danym roku. Przeprowadzone badania należy analizować, podsumowywać i wyciągać z nich wnioski. Wynikami należy dzielić się nie tylko w ramach zespołu tworzącego dostępność, najważniejsze wnioski powinny być prezentowane wszystkim pracownikom instytucji kultury. Dobrym pomysłem jest stworzenie rocznego harmonogramu badań opinii i oczekiwań osób ze szczególnymi potrzebami.

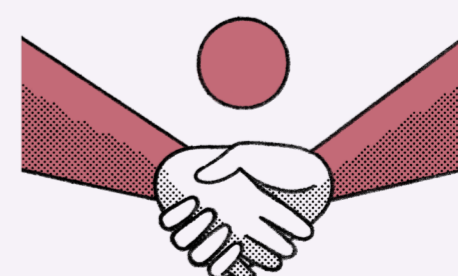
3. Działania w otoczeniu instytucji kultury

Prowadzenie stałej współpracy z organizatorem

Instytucja kultury inicjująca lub rozwijająca dostępność powinna współdziałać w tym zakresie z organem założycielskim. Organizator IK (często więcej niż jednej) powinien wspierać IK w przygotowaniu i realizowaniu dostępności, wspierać w finansowaniu wydatków, określać wspólne standardy i tworzyć forum wymiany doświadczeń, organizować wspólne szkolenia.

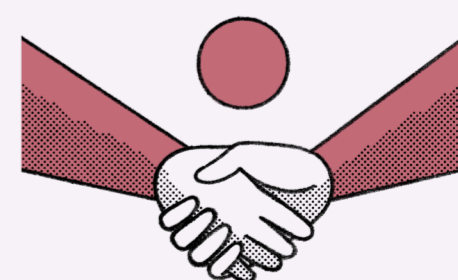
Tworzenie partnerstw na rzecz dostępności

Inicjowanie sieci współpracy lub dołączanie do już działających inicjatyw jest bardzo istotnym czynnikiem w procesie zapewniania dostępności oferty instytucji kultury. Warto włączać się w takie działania. Współpraca może mieć różny charakter: Sieć lokalnej współpracy – zawiązana z innymi IK oraz NGO działającymi w tej samej miejscowości, dzielnicy, gminie. W ramach tej sieci można inicjować wspólne działania, dzielić się dobrymi praktykami, posiadanym sprzętem, można budować publiczność osób zainteresowanych dostępną ofertą kulturalną. Można wspierać działania promocyjne i informacyjne. Można również prowadzić wspólnie rozmowy z przedstawicielami organu założycielskiego (jeśli jest to ten sam podmiot).

Sieć współpracy branżowej – stworzona przez IK prowadzące ten sam rodzaj działalności kulturalnej. Może mieć charakter regionalny, na przykład wojewódzki, może też być ponadregionalna czy ogólnopolska. Taka sieć to znakomita platforma dzielenia się wiedzą, dobrymi praktykami. W jej ramach można stworzyć jedną grupę doradczą składającą się z samorzeczników, którzy będą doradzali w zakresie rozwiązań zwiększających dostępność w danym typie instytucji kultury.

Słownik*

- A** **Alfabet Braille'a** – system wypukłych znaków stworzony dla osób niewidomych do czytania i pisania. Podstawą każdego znaku jest wypukły sześciopunkt, którego rozmiar jest wystandaryzowany (nie można go pomniejszać ani powiększać przy druku lub produkcji).
- Alternatywne formy komunikowania się (AAC)** – metody komunikowania się osób mających trudności z porozumiewaniem się za pomocą mowy. Mogą być oparte o znaki manualne (język migowy), graficzne (piktogramy, obrazki, symbole), pismo (klocki słowne).
- Asystent (osobisty) osoby ze szczególnymi potrzebami** – osoba, która wspiera osobę z niepełnosprawnością w pełnieniu ról społecznych, także w uczestnictwie w kulturze: może pomóc w zakupie biletów, dotarciu na miejsce wydarzenia, także w odbiorze wydarzenia na przykład przez „szeptaną” audiodeskrypcję.
- Audiodeskrypcja (AD)** – werbalny opis treści wizualnych i audiowizualnych dla osób niewidomych. Dzięki audiodeskrypcji mają one szansę pełniej odebrać na przykład dzieło sztuki, film lub uczestniczyć w wydarzeniu kulturalnym.
- B** **Bariera** – przeszkoda lub ograniczenie architektoniczne, cyfrowe lub informacyjno-komunikacyjne, które uniemożliwia lub utrudnia osobom ze szczególnymi potrzebami udział w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami.
- C** **Czytnik ekranu (ang. screen reader)** – program komputerowy, który rozpoznaje wyświetlany na ekranie komputera tekst oraz opisy alternatywne informacji graficznych i przetwarza je na syntezę głosową. To technologia asystująca, wykorzystywana przez osoby z niepełnosprawnością wzroku. Istnieją darmowe czytniki ekranu, które można pobrać. Najpopularniejsze systemy operacyjne (Microsoft, IOS, Android) mają własne czytniki.
- D** **Deskrypcja** – opis słowny treści wizualnych, na przykład krótkiego materiału video, prezentacji, trailera. Deskrypcję wykorzystujemy wtedy, gdy nie mamy możliwości nagrania i montażu lektora. W takiej sytuacji deskrypcja pojawia się na przykład w poście pod opublikowanym filmem.
- Dostępne dokumenty cyfrowe** – pliki elektroniczne zawierające tekst odczytywalny maszynowo, dostosowany do programów asystujących, z których korzystają między innymi osoby z niepełnosprawnością wzroku.

---

* Większość definicji została zaczerpnięta z publikacji: P. Cupryan, K. Kowalski, J. Mańkowska, R. Więckowski, T. Włodarski, J. Zadrozny, A. Żórawska, *Poradnik dla sektora kultury w zakresie zapewniania dostępności* Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2021, [→ link](#), dostęp: 25.09.2023, s 13-20.

Dostępność – możliwość korzystania przez osoby ze szczególnymi potrzebami z oferty instytucji kultury w sposób możliwie pełny, trwały i na równi z innymi osobami.

Druk powiększony – specjalnie przygotowany i sformatowany tekst dla osób niedowidzących, w tym osób starszych. Zasady przygotowania tekstu powiększonego dotyczą między innymi: rozmiaru czcionki, formatowania tekstu, wielkości marginesów i liczby ilustracji na stronie.

E **ETR** – patrz: → **Tekst łatwy do czytania i rozumienia**

G **Głuchy** – osoba posługująca się natywnie polskim językiem migowym; ten język jest dla niej pierwszym i naturalnym. Osoba uznająca się za Głuchą nie uważa, że jest osobą z niepełnosprawnością, ale podkreśla, że przynależy do mniejszości językowo-kulturowej, utożsamia się z Kulturą Głuchych.

głuchy – osoba z niepełnosprawnością słuchu, nie słyszy, ale niekoniecznie posługuje się językiem migowym, nie zawsze utożsamia się z Kulturą Głuchych.

g/Głusi – określenie odnoszące się do całej społeczności osób niesłyszących, uwzględniające istniejące w tej grupie potrzeby, oczekiwania i możliwości.

J **Język prosty** (ang. plain language) – standard językowy zalecany wszystkim autorom i instytucjom piszącym teksty adresowane do masowego odbiorcy. To język efektywny, komunikatywny, kładący nacisk na klarowność wypowiedzi i prostą formę.

M **Materiały dotykowe** – nieodzowny element udostępniania oferty kulturalnej w obszarach widzenia i rozumienia. Bardzo dobrze uzupełniają audiodeskrypcję. Są to między innymi przedmioty oryginalne, makiety, tyflografiki, reliefy, druk wypukły czy modele w druku 3D.

Miejsce wyciszenia – dostępna przestrzeń lub osobny pokój, gdzie można odpocząć od gwaru, tłumy, światła, dźwięków, można się uspokoić i wyciszyć emocje. Przygotowanie takiego miejsca jest szczególnie ważne w przypadku udostępniania oferty w obszarach czucia i rozumienia.

N **Napisy dla osób niesłyszących** – dostosowanie dla osób z niepełnosprawnością słuchu, które znają język polski. Są wykorzystywane w filmach, multimedialnych spektaklach teatralnych oraz rejestracjach wydarzeń. Zawierają wypowiedzi osób, ale mają również informacje o dźwiękach i muzyce.

Napisy na żywo – tekst wyświetlany na ekranie w czasie rzeczywistym. Są stosowane między innymi podczas debat, konferencji, wykładów, ale też wydarzeń plenerowych. Prezentują słowa, identyfikują osoby, opisują istotne dla zrozumienia treści dźwięki.

O **Osoba ze szczególnymi potrzebami** – osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne albo ze względu na okoliczności w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania albo wykorzystać dodatkowe środki, by móc uczestniczyć w różnych sferach życia publicznego na zasadzie równości z innymi osobami.

P **Pętla indukcyjna** – urządzenie wspomagające słyszenie osób z aparatami słuchowymi oraz implantami ślimakowymi wyposażonymi w cewkę indukcyjną. Pomaga lepiej i wyraźniej słyszeć mowę i inne dźwięki, na przykład dialogi w filmie czy muzykę na koncercie.

Polski język migowy (PJM) – język przestrzenno-wizualny z gramatyką różniącą się od języka fonicznego. Składa się ze znaków migowych, mimiki. Dla Głuchych w Polsce jest to pierwszy język. Język polski jest dla nich językiem drugim lub obcym.

Przedprzewodnik – publikacja, która pomaga przygotować się do poznawania oferty kulturalnej. W przedprzewodniku znajdują się informacje: jak trafić do instytucji, jak się w niej poruszać, gdzie znaleźć kasy, szatnie i przewodników. Zawiera też najważniejsze informacje związane z korzystaniem z oferty, ostrzega przed intensywnymi bodźcami. Jest ilustrowany zdjęciami i grafikami. Szczególnie ważny w obszarach rozumienia i czucia.

R **Racjonalne usprawnienie** – zmiany i dostosowania, nienakładające na instytucję kultury nadmiernego obciążenia, wprowadzane w celu zapewnienia osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości korzystania z oferty IK na zasadzie równości z innymi osobami.

S **Samorzecznicy** – osoby ze szczególnymi potrzebami reprezentujące siebie i inne osoby ze środowiska wobec np. mediów, urzędów i innych instytucji publicznych. Osoby te często są ekspertami, proponują i oceniają rozwiązania dostępnościowe.

System językowo-migowy (SJM) – jest to środek komunikowania się osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się. W SJM znaki migowe wspierają wypowiedź dźwiękowo-artykulacyjną.

Słuchawki wyciszające – chronią przed nadmiernymi bodźcami dźwiękowymi i hałasem. Są szczególnie przydatne do udostępniania oferty w obszarach rozumienia i czucia.

Systemy FM – system FM bezprzewodowo przesyła sygnał – na przykład głos osoby mówiącej – do słuchacza. Potrzebny jest nadajnik (z mikrofonem krawatowym lub przesyłający sygnał z nagłośnienia) oraz odbiornik – wieszany na szyi słuchacza. Do odbiornika można podłączyć słuchawkę lub pętlę indukcyjną naszyjną.

T **Tekst alternatywny** (inaczej: atrybut alt) – zwięzły opis treści wizualnych zamieszczanych w Internecie (na przykład grafik, zdjęć, plakatów na stronach www, portalach społecznościowych, aplikacjach).

Tekst łatwy do czytania i rozumienia (inaczej: ETR: easy-to-read) – uproszczona forma tekstu, przygotowywana głównie w czasie udostępniania oferty kulturalnej w obszarze rozumienia. Standard obejmuje: dobór słów, sposób konstruowania zdań, rodzaj i rozmiar czcionki, kompozycję tekstu oraz użycie zdjęć i ilustracji. Do tekstu dołączone są proste ilustracje lub symbole, które wyjaśniają przekaz.

Transkrypcja – zapis tekstowy dialogów i warstwy dźwiękowej materiału wideo lub nagrania. Transkrypcja może być użyta tam, gdzie nie ma możliwości dodania napisów.

Tyflografika – wypukły rysunek możliwy do odczytania za pomocą dotyku, na przykład odwzorowanie pokazujące grafikę, obraz, elementy architektoniczne, plan budynku.

U

Uniwersalne projektowanie – projektowanie produktów, przestrzeni, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania.

Ustawa o zapewnianiu dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (USC) – ustawa uchwalona 4 kwietnia 2019 roku, określa między innymi minimum zapewniania dostępności cyfrowej.

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (UZD) – ustawa z dnia 19 lipca 2019 roku, określa między innymi minima dostępności architektonicznej oraz informacyjno-komunikacyjnej, zadania koordynatora dostępności oraz tryb składania skarg na brak dostępności w podmiocie publicznym.

Załącznik 1

Poniżej zamieszczono przykładowe listy, które mogą pomóc w ocenie dostępności poszczególnych etapów podróży odbiorcy. Taka ocena będzie stanowić punkt wyjścia do zaplanowania zmian. Zaproponowane listy należy traktować jako przykłady, dotyczą one pojedynczych elementów składających się na wybrane etapy podróży odbiorcy.

Każdy element oceniany jest pod kątem dostępności w 5 obszarach: widzenie, słyszenie, poruszanie się, rozumienie, czucie. Chcąc zbadać dostępność innych elementów, mogą Państwo stworzyć podobne listy.

Etap 1 – pozyskanie informacji o wydarzeniu – komunikacja na stronie www

- Dostępność strony www
- Dokumenty tekstowe
- Treści w formie audio
- Treści wideo
- Design: kontrast
- Design: rozmiar czcionki
- Informacje o dostępności instytucji
- Informacje o dostępności oferty
- Newsletter
- E-mailing

Etap 2 – Proces zakupu biletów

- Informacja o zakupie biletu na stronie www
- Informacja o zakupie biletu w mediach społecznościowych
- Możliwość zakupu biletu przez Internet
- Informacja o dostępności miejsc
- Możliwość wyboru adekwatnego miejsca
- Możliwość zakupu biletu przez telefon
- Możliwość rezerwacji i zakupu biletu przez e-mail
- Kasa w budynku

Etap 4 – Poruszanie się w przestrzeni IK

- Wejście główne
- Wejście boczne
- Szatnia
- Toaleta przy szatni
- Toaleta przy sali widowiskowej/wystawienniczej
- Restauracja/ Kawiarnia
- Sklep z pamiątkami
- Dostęp na inny poziom – schody
- Dostęp na inny poziom – winda

Etap 5 – Doświadczanie wydarzenia – spektakl teatralny

- Zajęcie miejsc na widowni
- Scenografia
- Gra aktorów
- Wypowiedzi aktorów
- Oświetlenie
- Muzyka i efekty dźwiękowe
- Przerwy pomiędzy aktami

Załącznik 2 – Lista grantobiorców w projekcie "Kultura bez barier"

Biblioteki:

Biblioteka Miejska im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu

Biblioteka bez barier

Biblioteka Narodowa

Dostęp do Skarbów Biblioteki Narodowej

Biblioteka Publiczna Gminy Grodzisk Mazowiecki

Biblioteka bez barier

Biblioteka Publiczna Gminy Niegowa

Biblioteka Niegowa bardziej dostępna!

Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy

Dostosowanie oferty kulturalnej do potrzeb użytkowników ze szczególnymi potrzebami w tym do potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz ze spektrum autyzmu

Biblioteka Publiczna w Piasecznie

Biblioteka Dostępna w Piasecznie

Biblioteka Raczyńskich, Poznań

Ułatwienie dostępu w Bibliotece Raczyńskich do zgromadzonych książek i multimedii oraz wydarzeń kulturalnych adresowanych do szerokiego grona odbiorców, także ze szczególnymi potrzebami. Ułatwienie dostępu traktujemy bardzo szeroko od dostępnej strony internetowej, przez ułatwienie komunikacji – system TOTUPOINT, aż po ofertę spotkań autorskich

Biblioteka Śląska, Katowice

ENTER – wejście w świat dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

Gminna Biblioteka Publiczna im. Kaspra Wojnara w Jedliczu

Książka bez granic

Gminna Biblioteka Publiczna w Gilowicach

Coolturalnie w Gilowicach

Gminna Biblioteka Publiczna w Rzekuniu

Gminna Biblioteka Publiczna w Rzekuniu w drodze do dostępności

Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej

Błękitna kraina – biblioteka autystyka

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego w Płocku

Książnica seniorom

Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku

Biblioteka bliżej Ciebie: rozbudowa oferty Książnicy Podlaskiej w kierunku dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Próchnika, Łódź

Zmysłowisko

Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Długosza w Sandomierzu

Czytelnia sensoryczna w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sandomierzu

Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Opolu

Biblioteka – tu chcę być!

Miejska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Różewicza we Wrocławiu

Jak się żyło w dawnym Wrocławiu. Cykl działań literackich, artystycznych i kulturalnych w wybranych filiach bibliotecznych MBP we Wrocławiu inspirowanych niezwykłą historią miasta

Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Strzemińskiego w Koluszkach,

Czytać każdy może. Zwiększenie dostępności do oferty Miejskiej Biblioteki Publicznej w Koluszkach

Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Przasnyszu

Podróż bez barier

Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej

Czytanie wszystkimi zmysłami

Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach

Biblioteka łączy

Miejska Biblioteka Publiczna w Nowej Rudzie

Literatura bez barier! Likwidacja barier w dostępie do oferty Miejskiej Biblioteki Publicznej w Nowej Rudzie

Miejska Biblioteka Publiczna w Rabce-Zdroju

Biblioteka otwarta

Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie

Zobacz i usłysz kulturę!

Miejska Biblioteka Publiczna w Żarach

PUBLICZNA = DOSTĘPNA

Miejska Biblioteka w Mszanie Dolnej

Kultura bez granic w Miejskiej Bibliotece w Mszanie Dolnej

Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Chorzelach

Dostępność oferty i zasobów Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Chorzelach dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Bełchatowie

Przystanek Biblioteka – Stacja Blisko

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Słupcy

KULTURALna Biblioteka

Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego w Sieradzu

Biblioteka bliżej – zapewnienie dostępności oferty i zasobów Powiatowej Biblioteki Publicznej w Sieradzu dla osób z niepełnosprawnościami

Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wieluniu

Biblioteka nie wyklucza

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi

Łódzkie sensorycznie

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie

Kultura bliżej. Poprawa dostępności usług i zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie dla osób ze szczególnymi potrzebami

Centra / domy kultury:

Centrum Kultury Dwór Artusa, Toruń

Dwór dostępny

Centrum Kultury "Dworek Białostrzemiński", Kraków

Dostępny Dworek

Centrum Kultury i Sportu w Krzeszowicach

Udostępniamy – nie wykluczamy

Centrum Kultury i Sztuki im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Sierpcu

Kultura bez barier w sierpeckim Centrum Kultury i Sztuki

Centrum Kultury, Sportu i Promocji w Rabce-Zdroju

Dostępne Kino Śnieżka i imprezy plenerowe Centrum Kultury, Sportu i Promocji w Rabce-Zdroju

Centrum Kultury ZAMEK w Poznaniu

Kino Otwarte. Dostępna kultura filmowa

Centrum Kultury w Żyrardowie

Kultura i TY – cykl wydarzeń dostępnych dla każdego

Centrum Nauki Experiment w Gdyni

Bez barier. Wizyta dla każdego w Centrum Nauki Experiment w Gdyni

Centrum Nauki Kopernik

WIELOZMYŚŁY KOPERNIKA

Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku

Orońsko na wyciągnięcie ręki

Centrum Sztuki Współczesnej ŁAŻNIA

Gdańsk, Dostosowanie CSW ŁAŻNIA dla osób z niepełnosprawnością wzroku

Cieszyński Ośrodek Kultury "Dom Narodowy"

Dom Narodowy dostępny dla wszystkich

Dolnośląskie Centrum Filmowe we Wrocławiu

Kultura bez barier w DCF

Dzielnicowy Dom Kultury "Węglin"

Dom otwarty

Estrada Poznańska

Muza – kino otwarte. Stworzenie ścieżki dostępności projekcji filmowych dla dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku lub słuchu w Kinie Muza w Poznaniu

Europejskie Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie

Nie słyszę, nie rozumiem – Europejskie Centrum Bajki bez barier!

Europejskie Centrum Solidarności, Gdańsk

Uzmysłowienie

Gminne Centrum Kultury i Promocji w Kobylnicy

Sprawni w kulturze

Gminny Dom Kultury w Burzeninie

Kultura i sztuka dla NIEzwykłych

Gminny Ośrodek Kultury, Promocji, Turystyki i Sportu Bystra-Sidzina

Cztery żywioły – dostępna kultura w gminie Bystra-Sidzina

Gminny Ośrodek Kultury w Kijewie Królewskim

Poprawa dostępności oferty kulturalnej Gminnego Ośrodka Kultury w Kijewie Królewskim osobom ze szczególnymi potrzebami

Gminny Ośrodek Kultury w Mełgwi

Kulturalnie dostępni

Instytut Kultury Willa Decjusza

Historia Willi Decjusza od czasów Justusa Decjusza do współczesności

Instytut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego

Instytut Północny w Olsztynie – JA tu bywam!

Katowice Miasto Ogrodów – Instytucja Kultury im. Krystyny Bochenek

Przecieramy nowe ścieżki komunikacji o sztuce

Krakowskie Biuro Festiwalowe

Dostępność wydarzeń Krakowskiego Biura Festiwalowego

Krakowskie Forum Kultury

Artystyczna Olsza

Kieleckie Centrum Kultury

Nic nie stoi na przeszkodzie

Legnickie Centrum Kultury

Akademia Dostępności

Łubniański Ośrodek Kultury

Tu jesteś u siebie, naturalnie! Poprawa dostępności w Łubniańskim Ośrodku Kultury

Malborskie Centrum Kultury i Edukacji

Niepełnosprawni-Pełnosprawni w KULTURZE

Miejska Strefa Kultury w Łodzi

Lubimy ludzi – program rozwoju dostępności w Miejskiej Strefie Kultury

Miejski Dom Kultury "Bogucice-Zawodzie"

Zmysłowe przestrzenie kultury

Miejski Dom Kultury Koszutka, Katowice

(u)SŁYSZALNE – przestrzeń wspólnego rozumienia

Miejski Dom Kultury "Prażakówka" w Ustroniu

"WOW – czyli Wielkie Otwarcie na Współdziałanie" – MDK "Prażakówka" otwiera się na promowanie w środowisku lokalnym twórczości osób ze szczególnymi potrzebami

Miejski Dom Kultury w Piekarach Śląskich

Piekarski nadajnik dostępności

Miejski Ośrodek Kultury i Sportu w Pyskowicach

Kultura bez barier, szansą na zwiększenie dostępności zasobów i oferty kulturalnej Miejskiego Ośrodka Kultury i Sportu w Pyskowicach dla osób ze szczególnymi potrzebami i poszerzenie grupy odbiorców usług kulturalnych

Miejski Ośrodek Kultury w Nowej Rudzie

Czas na dostępność! Nowe otwarcie MOK na drugie półwiecze

Miejski Ośrodek Kultury w Zabrze

"Kultura – Integracja – Edukacja" – poprawa dostępności oferty Miejskiego Ośrodka Kultury

Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy

Poprawa i rozwinięcie dostępu do wydarzeń i budynków Miejskiego Centrum Kultury w Bydgoszczy dla osób ze szczególnymi potrzebami

Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Działoszycach

Przyjazna kultura

Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków

Usłysz MCK. Dostosowanie siedziby i oferty instytucji do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu

Ogrody Przelewice – Zachodniopomorskie Centrum Kultury

Obszarów Wiejskich i Edukacji Ekologicznej

Ogrody Przelewice bez barier

Ośrodek Kultury im. Cypriana Kamila Norwida w Krakowie

Norwid – dostępny!

Ośrodek Kultury Kraków - Nowa Huta

KursujeMY tam, gdzie za dostępnością stoi człowiek

Ośrodek Kultury w Brzeszczach

Na wyciągnięcie ręki

Ośrodek Upowszechniania Kultury w Chorzeliach

Festiwal Sztuki "Kultura bez barier" pod patronatem Burmistrza Miasta i Gminy Chorzele

Park Kultury w Bydgoszczy

Młyny – zobacz i usłysz kulturę

Powiatowe Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich

Sprawni w kulturze – zwiększanie dostępu do oferty Powiatowego Centrum Kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami

Pyrzycki Dom Kultury

PDK otwarci na dostęp

Regionalny Ośrodek Kultury w Olecku "Mazury Garbate"

"MAZUR" – KINO DOSTĘPNE

Teatr Stary w Lublinie

Na kolejne 200 lat: dostępność i współpraca

Wrocławski Instytut Kultury

Rodzinnie w Barbarze – Dostępność we Wrocławskim Instytucie Kultury

Instytucje muzyczne i teatry:

Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego w Łomży

Filharmonia dostępna

Filharmonia im. H. Wieniawskiego w Lublinie

Cykl koncertów i warsztatów muzyczno-plastycznych "Muzyką malowane"

Gdański Teatr Szekspirowski

Szekspir dla każdego

Lubuski Teatr w Zielonej Górze

Teatr – widzę, słyszę, rozumiem

Miejski Teatr Miniatura w Gdańsku

Kiedy widz nie widzi – poczuć teatr

Międzynarodowe Centrum Kultury Nowy Teatr, Warszawa,

NOWY BEZ BARIER

Narodowe Forum Muzyki im. Witolda Lutosławskiego

Narodowe Forum Muzyki – przestrzeń dla piękna przestrzeni bez barier

Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej, Kraków

Zwiększenie dostępności oferty Muzeum Interaktywnego MICET w Narodowym Starym Teatrze w Krakowie dla osób z niepełnosprawnością słuchu

Opera Bałtycka w Gdańsku

Opera dostępna

Opera Śląska, Bytom

Zwiększenie dostępności oferty Opery Śląskiej

Opolski Teatr Lalki i Aktora im. Alojzego Smolki

Opolskie "Lalki" bez barier

Teatr Ateneum im. Stefana Jaracza w Warszawie

Poprawa dostępności spektakli i strony internetowej Teatru Ateneum dla osób z wykluczeniami

Teatr Baj, Warszawa

Baj bez barier – poszerzenie dostępności

Teatr „Baj Pomorski”, Toruń,

Teatr jako zwierciadło – partycypacyjne działania artystyczne, edukacyjne i infrastrukturalne na rzecz rozwoju dostępności w Teatrze "Baj Pomorski" w Toruniu

Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku

Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego w Płocku – Teatr dostępny

Teatr Groteska, Kraków,

Kultura bez barier w Teatrze Groteska

Teatr im. Cypriana Kamila Norwida w Jeleniej Górze

Zobacz, usłysz, poczuj – teatr dostępny dla każdego

Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie

Dostępny Teatr im. J. Słowackiego – poprawa dostępności oferty kulturalnej Teatru

Teatr im. Wilama Horzycy, Toruń,

Teatr nasz tworzymy dostępny

Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu

Bogusławski bez barier

Teatr Lalek Arlekin im. Henryka Ryla w Łodzi

Poczuj teatr

Teatr Lalek Guliwer, Warszawa,

RówniRóżni.doc – model partycypacyjny teatru, realizowany metodą teatru dokumentalnego, niwelujący dwustronnie bariery w obszarach widzenia, czucia i rozumienia, włączający osoby niewidome (oN) i w spektrum Autyzmu (osoby z ASD) w proces tworzenia spektaklu i oferty od pomysłu do realizacji

Teatr Lalek PLECIUGA, Szczecin,

Pleciuga dostępna dla wszystkich

Teatr Lalka, Warszawa,

Dotknąć teatru lalkowego

Teatr Miejski w Gliwicach,

Teatr w strefie ciszy

Teatr Miejski im. Witolda Gombrowicza w Gdyni

Dostępny Teatr Miejski w Gdyni

Teatr Nowy im. Tadeusza Łomnickiego w Poznaniu

Teatr Nowy dostępny dla wszystkich

Teatr Ochoty im. Haliny i Jana Machulskich, Warszawa,

Teatr Neuroróżnorodny – Teatr Ochoty dla osób neuroatypowych i z niepełnosprawnością intelektualną

Teatr Powszechny im. Zygmunta Hübnera, Warszawa,

Teatr POWSZECHNY

Teatr Śląski im. St. Wyspiańskiego w Katowicach

Udostępnienie oferty Teatru Śląskiego dla osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie słuchu

Teatr Wielki im. Stanisława Moniuszki w Poznaniu

Opera otwiera – dostosowanie oferty kulturalnej i przestrzeni Teatru Wielkiego im. Stanisława Moniuszki w Poznaniu w zakresie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

Teatr Wielki – Opera Narodowa

Poprawa dostępności do oferty kulturalnej Teatru Wielkiego – Opery Narodowej dla osób z niepełnosprawnościami

Teatr Współczesny w Szczecinie

Od początku – oTWarcie Teatru Współczesnego w Szczecinie na osoby ze szczególnymi potrzebami

Teatr Wybrzeże, Gdańsk,

Teatr Dostępny

Teatr Zagłębia

Scena Dostępna

Toruńska Orkiestra Symfoniczna

ZOBACZYĆ MUZYKĘ

TR Warszawa

TR BEZ BARIER – włącz pełne spektrum!

Wrocławski Teatr Lalek

Teatr wrażliwy. Dostosowanie repertuaru Wrocławskiego Teatru Lalek dla odbiorców o szczególnych potrzebach

Zdrojowy Teatr Animacji w Jeleniej Górze im. Bogdana Nauki

Zobacz, usłysz, dotknij teatru

Zespół Pieśni i Tańca "Śląsk" im. Stanisława Hadyny

Zespół „Śląsk” w świecie ciszy – otwarci na kulturę

Muzea:

Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi

Realizacja modelu dostępności wystawy "Miasto-Moda-Maszyna" dla osób niewidomych i słabowidzących

Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa "Nila" w Krakowie

Historia bez barier! Ścieżka zwiedzania dla osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz spektrum autyzmu z udogodnieniami dla osób z niepełnosprawnością wzroku

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie

Muzeum na wyciągnięcie ręki

Muzeum Azji i Pacyfiku im. Andrzeja Wawrzyniaka w Warszawie

Poprawa dostępności Muzeum Azji i Pacyfiku

Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach

Dom dla KAŻDEGO. Sensoryczna ścieżka zwiedzania i warsztaty dla osób ze szczególnymi potrzebami w Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach

Muzeum – Dwory Karwacjanów i Gładyszów w Gorlicach

Szklany Renesans BEZ BARIER

Muzeum Emigracji w Gdyni

Wdrożenie Modelu zapewniania dostępności oferty w Muzeum Emigracji w Gdyni

Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu

Tradycje dostępne na święta. Zwiększanie dostępności ekspozycji stałych i czasowych w Muzeum Etnograficznym im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu

Muzeum Gdańska

Bursztyn bez barier

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

Wystawa dla wszystkich – zwiększenie dostępności wystawy stałej Muzeum POLIN dla osób ze szczególnymi potrzebami

Muzeum Inżynierii i Techniki w Krakowie

Miastoczu! – zbudowanie oferty edukacyjno-kulturalnej oraz zapewnianie jej dostępności wraz z zasobami Muzeum Inżynierii i Techniki dla osób ze szczególnymi potrzebami

Muzeum Krakowa

Usłyszmy się! Dostępne Muzeum Krakowa

Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie

Bliżej sztuk

Muzeum Mazowieckie w Płocku

Muzeum Mazowieckie w Płocku – Muzeum bez barier

Muzeum Miasta Gdyni

Muzeum Miasta Gdyni, Ambasadorzy Muzeum Miasta Gdyni

Muzeum Miasta Łodzi

Muzeum? Jasna sprawa!

Muzeum Narodowe w Krakowie

Muzeum bardziej dostępne – poprawa dostępności oferty i oddziałów Muzeum Narodowego w Krakowie

Muzeum Narodowe w Lublinie

Oferta kulturalno-edukacyjna do wystawy "Magia Starożytnego Egiptu" dostępna dla wszystkich

Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy BEZ BARIER

Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu

Muzealne spotkania z kulturą i tradycją dla wszystkich

Muzeum Okręgowe w Tarnowie

Widzimy się w Muzeum!

Muzeum Okręgowe w Toruniu

Udostępnienie wystawy w Muzeum Twierdzy Toruń – wsparcie techniczne dla różnych grup zwiedzających poprzez zakup audiobooków i oprogramowania przeznaczonego dla zwiedzających

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

Usunięcie barier komunikacyjnych na wystawie „Fascynacje kolekcjonerskie Potockich” celem poprawy dostępności w obszarze rozumienia i czucia

Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy

Przeszłość w teraźniejszości

Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie

Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie – zwiedzaj bez barier

Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu

Zwiększenie dostępności Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu dla osób ze szczególnymi potrzebami w obszarze widzenia

Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze

Barwny świat ptaków bez barier – poprawa dostępności oferty Muzeum Przyrodniczego w Jeleniej Górze dla osób ze szczególnymi potrzebami

Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

Muzeum Dostępne 2022

Muzeum Sztuki w Łodzi

Audioobrazowanie. Samodzielna, integrująca wizyta w Muzeum Sztuki w Łodzi publiczności o różnych potrzebach

Muzeum Śląskie

Dostępna Noc Muzeów

Muzeum Warszawy

Poprawa dostępności wystaw czasowych Muzeum Warszawy oraz wydarzeń towarzyszących dla osób ze specjalnymi potrzebami

Muzeum Wojska w Białymstoku

Poprawa dostępności oferty kulturalnej Muzeum Wojska w Białymstoku dla osób ze szczególnymi potrzebami

Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach

Rozszerzenie i ulepszenie dostępności oferty edukacyjnej Muzeum Wsi Kieleckiej w Parku Etnograficznym w Tokarni na potrzeby odbiorców wydarzeń kulturalnych

Muzeum – Zamek w Łańcucie

Klucz-program dostępności Muzeum – Zamek w Łańcucie

Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze

Zwiększenie dostępności do pełnej oferty kulturalnej Muzeum Ziemi Lubuskiej osobom ze szczególnymi potrzebami

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu

Auschwitz – pamięć dostępna

Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej

Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej jest dostępne!